

PUBLICAȚIE
SĂPTĂMÎNALĂ
EDITATĂ DE
GRUPUL
PENTRU DIALOG
SOCIAL

- Grafică : Sorin Ilfoveanu • Un dosar deschis : „Și cine este aproapele meu ?” • Comentarii, intervenții de : Adrian Marino, Dan Oprescu, Suzana Holan, Vasile Dan • Epopeea unei dumincii • Gabriel Liiceanu, în dialog • Accente • În serial : Václav Havel, L. Gozman și A. Etkind ; Dan Petrescu și Liviu Cangeopol •

STARE DE ASEDIU

Fotografie de EMANUEL PARVU

C.F.S.N. nu este sursa tuturor tensiunilor din ultimele zile, cum s-ar părea la prima vedere. Totuși vina acestui grup constă în lipsa de transparență a informației. Sau cu un cuvânt drig acolo : lipsă de **glasnost**. Tăcerea, amintirea dezvoltării, ad-văruri trunchiate, zigzagul măsurilor luate doar pe jumătate – toate acestea au dus și duc în continuare la o creștere spontană și rapidă a temperaturii climatului politic. Oamenii însă în stradă iști pentru a **alău ce se întâmplă**. Apoi pentru a **lăua atitudine**. Să, în cele din urmă, pentru a **reveni**. S-a observat, C.F.S.N. nu a anticipat dorințele maselor, și și-onorat prea puțin punctele din declarația din 22 decembrie, și pe acestea după lungi ezitări. S-a creat astfel un faț dialog, purtat mai ales în Piața Victoriei. Un limbaj simplificat care constă în reflexul de a ieși pe străzi. Aștel, C.F.S.N. ură că are de făcut, mai ales de democrație și de o politică a ușilor deschise. Piața Victoriei a devenit un fel de Tiananmen bucureștean, unde se strunge lumenă să discute, să schimbe informațiile care lipsesc din radio-TV și presă. Să sperăm să nu se găsească un Den Sido Pin pentru demonstranți. Sloganul revoluției a fost „Foră violență !”

Spuneam că nu C.F.S.N. se alătu rădăcina tuturor realelor care ni se întâmplă. C.F.S.N. a preluat puterea în condiții extrem de periculoase și a reușit să pacifice – sprinținit de entuziasmul popular – țara în puține zile. Nu a fost nici **haos**, nici **intervenție străină**, nici **diktatură militară**. Aceste meșteșuguri îl aparțin.

Cauza majoră a tensiunilor care se exprimă acum pe toate căile posibile este **acumularea de conflicte** (economice, etnice, sociale, politice etc.) sub regimul comunist. Revoluția a prilejuit manifestarea „la vedere” a acestor conflicte multă vreme ascunse. Propaganda vechiului regim stăruia insistent să convingă că România este perfect omogenă, fără diferențieri de interes și de statut. O unitate de monolit își sună expresia repetată la neînțeț. De fapt, tensiunile s-au acumulat și au produs revoluția. Acum contradicțiile care au dus la cădere dictatorului se pot, în sfîrșit, exprima. Fie în presă – care devine tot mai multicoloră –, fie la TV – mai puțin, adică alb-negru – fie la C.P.U.N., fie în stradă, în fabrici și scoli. Toate tensiunile încearcă să-și găsească soluții adecvate astăzi. De aceea nu trebuie să miră pe nimănii că atmosfera se încinge pe zi ce trece. Din păcate, limbajul politic pe care-l deținem conține numai extrema : **huiduieli** (dublate de asaltări de sedii) și **oclamații** (dublate de asaltări de sedii).

La toate asta se adaugă apropierea alegerilor. Forțele politice sunt mai atente să obțină avantajele electorale decât să rezolve problemele cu care se înfruntă țara. Așa că, în mod normal, trebuie să ne aşteptăm în continuare la o recrudescență a violenței, și la o înăsprire a relațiilor dintre partide, între diferite grupuri de interese. Iar climatul social va cunoaște temperaturi și mai ridicate. Vom avea o succesiune de crize : politice, de încredere, răbufniri ale nemultumirilor, revendicări economice, greve, demonstrații. Regimul ceaușist nu a rezolvat nimic. A produs un dezastru, inapoiere economică, sărăcie, ignoranță.

Astăzi situația pare foarte aproape de a scăpa de sub control. Probleme de aprovizionare, lipsă de informații, tensiuni etnice și sociale, economia în plină expectativă etc. Toate acestea se regăsesc firește în lozincile cu care oamenii își pe străzi. C.P.U.N. ar trebui să ia măcar minimele măsuri ce se impun pentru a calma spiritele, pentru dezamorsarea crizei în care ne aflăm. Până nu e prea târziu ! C.P.U.N. trebuie să rezolve urgent ce se poate rezolva acum, lăsând în umbra calculele electorale. Una ar fi să nu mai agite muncitorii prin fabrici cu promisiuni. Alte ar fi să clarifice spinoasa problemă a securității care îngrijorează și menține o atmosferă de suspiciu și frică, și contribuie decisiv la crearea unei imagini delatoribile pentru Guvern, atât în opinia publică românească cât și în străinătate. Alte ar fi găsirea unei soluții reale pentru televiziune ; schimbarea unei persoane cu alta nu schimbă mare lucru ; e nevoie de o reglementare de ansamblu a acestor instituții care singură, poate cîștiga, sau da un cîștigător, în alegeri.

Dacă C.P.U.N., Biroul Executiv, nu iau măsură grobnice de însănătoșire a climatului social, de mărire a încrederii în activitatea sa, România va semăna tot mai mult cu o țară aflată sub stare de asediu. Să după cîteva luni, nu numai că va semăna cu o astfel de țară, dar chiar se va alătura sub stare de asediu.

STELIAN TĂNASE

AXA TIMIŞOARA – BUCUREŞTI

TRECE PRIN IAŞI

■ Au tulburat ordinea publică

„Ceea ce s-a întâmplat acum și aici este un vot de blam la toate spațioanele”. (Catrinescu – activist C.C. al P.C.R.)

„In privinta celor care au produs tulburarea de la 16 februarie vom lua o hotărîre separată. Vom aproba scoaterea lor din muncă. Acei indivizi nu merită să facă parte din colectivul întreprinderii lor pentru că au tulburat ordinea publică, au incălcat normele de conviețuire socială, vor fi trimiși în judecată (...) . În cazul acestui grup restrâns va fi licitat. Unde s-a mai pomenit ca să înfrunțu conducerea superioară de partid ? (Ibănescu – prim-secretar al C.I. al P.C.R.)

(Extrase din stenograma unei ședințe din cursul lunii februarie 1987 la care a participat și conducerea întreprinderii Mecanice Nicolina Făsă)

■ Unde eru comunistii?

Titi Iacob (36 de ani, rectificator la L.M. Nicolina): „La întreprinderea Mecanică Nicolina din Iași, pe data de 16 februarie 1987, ora 10,30, salariiții întreprinderii au ieșit în curte, în fața pavilionului administrativ, datorită nemulțumirilor existente: neplata salariilor și diminuarea lor cu circa 34-36 la sută. În timp ce directorul întreprinderii, Mihai Tudore și secretarul de partid Necula Nichita au venit să dea lămuriri, eu, Titi Iacob, am ridicat aceste probleme, referindu-mă concret la situația familiei mele și la faptul că, în 26 ianuarie 1987, presa locală a publicat că întreprinderea a depășit producția la export cu 30%, unde și secția Utilaj Tehnologic în care lucrez și-a adus contribuția. Am ridicat de asemenea problema frigului din baie. După unele parlamentări, s-a instalat un microfon și a vorbit un tovarăș de muncă, Mihaiu, lacătul, care a mai spus că, dacă nu ni se dau salariile, a doua zi activitatea va fi din nou sistată. Eu am mers la microfon și Mihaiu mi-a cerut să trimitem oamenii acasă. Am luat microfonul și am cerut duminica liberă. Secretarul de partid mi-a luat microfonul și mi-a spus poate SRL, iar eu am spus nu, nu tovarășe, am zis duminica liberă și am mai spus o dată: vrem duminica liberă! După aceea a vorbit directorul întreprinderii și a spus că nu se poate plăti salariul întreg că nu s-a realizat producția de boghiuri, a spus că duminica nu se poate da liberă din cauza energiei și multe alte probleme legate de economiile de energie electrică și gaz metan. După care a vorbit prim-secretarul Iănescu și a promis salariile și duminica liberă.

Pe data de 17 februarie 1987 a venit o comisie de la partid și a mers pe soci-

toare ca să convingă lumea prin intimidare să nu mai zică nimenei nimic : care cum zicea ceva îl notau și ceilalți de frica că nu su mai spus nimic. Eu am strins toți oamenii și am vrut să-i scoț din nou din secție, dar într-o timp și-au făcut aparitia șefii de secție, prim și adjunct, care m-au amenințat cu pușcarea, întrebindu-i pe oameni cine î-a scos din secție. Eu am cerut să vină conducerea locală de partid să dea explicații pentru cele petrecute în tot cursul anului 1955 cind am întâmpinat greutăți cu salariile — erau diminuate și la sfîrșitul lunii încă ne mai lăsa din ele, 1956 fiind un an deficitar din punct de vedere finanțiar pentru absolut toți salariații întreprinderii. Am adus atunci în cunoștință unele probleme economice și familiale cu care ne confruntăm : lipsa de muncă, frigul din locuințe, tăieri de norme. Am cerut să ni se dea de muncă dar, în același timp, să ni se plătească să ne putem criește copiii.

Incepind cu aceste zile am fost sicanat în fiecare sedință, în special că aș fi secant, ei neștiind să facă diferență între sectă și cult religios. Eu fac parte din cultul creștin după Evanghelia — neoprotestant. Tov. Catrinescu s-a exprimat chiar cum, tovarăș, un secant să vă conduce, unde erau comuniști? [...] Rindurile de mai sus au fost selecțiate și extrase dintr-un calet pe care posesorul său nu îndrăznește să-l arate, înainte de 22 decembrie, nici măcar soției. O posibilă scrisoare deschisă doar pentru a fi deindejăturiată închisă, căci lui Titu Iacob (la 10 februarie 1990 — singurul muncitor din Consiliul Județean al Frontului Salvației Naționale și, totodată, președintele Comisiei pentru drepturile omului) nu-i face nici o placere să-și mai aducă aminte de tot ce s-a întâmplat: „Sicanele au continuat mult timp după aceea să în vîră același an mai

e-am vrut la un moment dat să plec din
țară — prin intermediul bisericii poate
că s-ar fi putut și aveam numărul de
telefon al consulului american... Eh, am
renunțat! ”

■ „Unitate, totul se poate”

Liderul „bulgarilor” de la Nicolina a renunțat să părăsească țara împreună cu soția și cu cel săse copil și îl bănuiește, de fapt, că nici nu s-a gîndit în mod serios să o facă, deși situația sa devinise aproape critică. Acum, la trei ani după evenimentele cu pricina, are treabă pînă peste cap și este mai mereu nevoie să sună lărăși și lărăși la „parlementul” de acasă pentru a se scuza că întirzie. Sî tot acum, la trei ani de la evenimentele cu pricina, poate că reprezintă un singur lucru: că revoluția din 16-22 decembrie 1989 nu a putut îl devansașă cu aproape tot atîtia ani, lucru care n-ar fi fost exclus să se întâmple dacă „ațiuinea Nicolina” s-ar fi corroborat cu o altă, desfășurată în seara și noaptea zilei de 17 februarie. Să recunoștim, deci!

Studentele Universității din Iași, căzute în complexul studențesc Pușkin care se întorce pe 15 seara din vacanță de după sesună, găsesc căminele într-o stare deplorabilă datorită faptului că, în timpul săptămânii în care căminele sunt nelocuite, ele nu au fost încălzite și cuțită de puțin. Numeroase camere în care ferestrele au rămas deschise au caloriferele sparte, dar situația celorlalte camere este aproape identică, deoarece încălzirea continuă să fie neasăcă. Lipsind de asemenea și apa. Situația energiei electrice, deci și a luminiștilor este mai roăzătoare. Ea există, dar se întârzie cu rezultatele.

acestia să se alăture celorlalți. La întoarcere vor fi cooptați și cei din Cădrescu — rămași și ei între timp fără lumină — și obiectivul va fi acum Tudor Vladimirescu, complexul Politehnicii. La Fundații se produce un scurtcircuit, baideți în cartierele muncitorșii spun unii, și întem încă prea puțini spun alții: se vor îndrepta pînă la urmă spre Tudor, care este deja în stare de asodiu — cadrele didactice fuseseeră alertate și împinzeră complexul, înclind căminele pentru a nu se permite ieșirea studenților. Plecați de-aici, se spune, mergeți la voi, la Universitate, cel de la Politehnica nu sunt huligani, n-au ce căuta eu voi. Studenții politehnicii au înscris ceva impotrivă, se sparg cîteva gămuri pentru a se putea ieși pe fereastră, se coboară pe furtunele de la hidrante și chiar pe casigurări. Miliția râmîne în continuare în expectativă, dar barează foarte vizibile și eficient căile de acces spre zona industrială. Este aproximativ ora 24 și colona formată acum din circa 3.000 de studenți se va îndrepta către Comitetul Județean de partid. Sloganul este Unitate, totul se poate, și secretarul cu propaganda, Alecu Floares, este somat, să ofere garanții scrise că revendările studenților vor fi satisfăcute de urgență. Va urma o horă a Unirii pe trei rînduri în chiar Piața Unirii și apoi, relincoarea studenților în cămine, însoțiti de-acum și de dube închise la culoare și de o sumedenie de mașini oficiale. La cîminul 5 din Pușkin, prorectorul Elena Puha notează încă de la ora 21 numele fetelor care intră în cămin după această oră (reconstituirea fizică cu ajutorul: Angela Botescu — abă Filosofie, Anca Comotă — anul IV Texțil, Nicoleta Dirlojan — abă Filosofie, Petru Marină — anul V Medicina).

■ „Stai liniștită, la noi în țară
sunt două Constituții!“

Părinții multor studenți ieșeni au fost invitați imediat (Universitate) sau după aproape o lună (Politehnică) să participe la ședințele de la Rectorate și Decanate, neprezentarea acestora atrăgând automat „exmatricularea fiului/filiei dumneavoastră pentru grave abateri”. Amenințările s-au concretizat în tâlerii de burse, excluderi din cămin sau doar MSA-uri pentru „acte de hooliganism” sau vari încălcări ale regulilor. Ca să nu mai vorbim de discuțiile periodice cu securiști. Interdicțiile de semnătură în presă, precum și măsurile „speciale” care s-au luate în cămine, care prevedeau, timp de multe luni după „regretabilele incidente produse de studenți descrecerăți și betivi notorii”, cîte un „profesor-instructor” pentru absolut fiecare cameră, ca și prezența permanentă a cîte doi profesori în incinta fiecărui cămin (Universitate). Oricum, mass-media ieșeană a vorbit, cîteva zile mai tîrziu, de „mitingul spontan pentru pace al studenților ieșeni”. În timp ce, în ședința de Consiliu de la Universitate, activiștii se felicitau că studenții nu au putut face ionotulmea cu munitorii.

„Pornind de la zero“?

S-a spus ulterior că evenimentele din 16-17 februarie 1987 din Iași au constat în două mișcări pur revendicative, ne-politice — afirmație amendată de chiar participanții la ele, cu ajutorul a cel puțin două argumente: primul ar fi că orice revendicare în momentul în care este reclamată în stradă îar muncitorii de la Nicolina au avut și ei o iesire din întreprindere, în prima zi, cind s-au deplasat pînă la Casa Sindicatelor în căutarea unei comisiuni ministeriale aflate în Iași; n-au găsit-o și s-au întors să se răfuască cu conducerea locală canăiș automat caracter politic; al doilea ar fi că orică revendicare în momentul în care presupune o amendare chiar și parțială a politicilor economice a statului capitol își autonomat caracter politic. Un lucru este sigur, că aceste evenimente s-au constituit într-un soi de tradiție care era cît pe-aci să permită izbucnirea în Iași a revoltei care, după lucrările congresului XIV, ajunsese pe culme a culmilor, element de noată: fără a fi declanșată nicăi de un pretext care să determine o adunare spontană, nicăi de apariția unui pretext în interiorul unei adunări preconstituționale — adică situația momentelor anterioare ale revoltei populare (Valea Iuliu 1977, Iași 1987, Brașov 1987) și chiar a celor ulterioare (Timișoara și București 1989).

Mă refer, desigur, la ceea ce urma să fie mitingul din 14 decembrie 1989, convocat în Piața Unirii la ora 16 de către Frontul Popular Român, acțiune reperată însă în ultima clipă de securitatea locală, care a răpit astfel „sânsa” lăzului de a deveni oraș-martir. „Frontul Popular Român”, va povesti ulterior Ștefan Pruteanu (economist, actualmente redactor la ziarul *Timpul*), „-a născut în mintea mea și a devenit o realitate în momentul în care l-am comunicat acasă idee prietenului meu, Ioniță Săcăleanu. Am considerat ca de la sine înțeleas că orice apel adresat oamenilor ar avea mai multe

unei organizații și încă din partea uneia care are o asemenea denumire, decât dacă ar veni din partea unei persoane particulare sau chiar a unui grup de persoane. Denumirea să inspiră, desigur, din cauza unor organizații similare create în republicile sovietice în ultimul an. Am convenit, împreună cu prietenul meu, că fiecare dintre noi să anunțe cetei trei persoane în care avem absolută încredere, fiecare din cel săsc să anunțe tot cetei trei persoane sigure și să așa mai departe. Scontam pe o progresie lentă, dar sigură. Dispărarea oamenilor, ca și nerăbdarea lor de a acționa, au făcut, înăbușit, ca total să ia proporții nebănuite chiar și de mine, difuzia apelului în vederea lărgirii componentelor acestui Front fiind absolut spectaculosă. După ce am fost arestatat, cel care mă recomandase „șeful secției anchete“ de la București, mi-a spus: „Uite, dom'le, v-ai întins ca pavia, ați ajuns la Făgeană, ați ajuns la Poenari.. Acolo a fost o difuzie intricată controlată, dar în mare parte această a devenit cu totul și cu totul necontrolată, anărind și unele distorsioni de informație pe traseu, cărora atunci nu le-am dat foarte mare importanță. De pildă, pe ramificația frâților Stoica au apărut la un moment dat manifeste semnante Frontului Salvației Naționale.“

Structura de virf a Frontului Popular Român era formată din intelectuali de prima mină ai Iasului, inventatorii cu cel puțin un brevet. În structura de adâncime, însă, ramificațiile erau concepute plecind de la muncitorii — aveam foarte mulți oameni în Nicolina, la C.U.G., apoi la C.C.S.I.T., la Penicilina, infiltrări la C.F.S. și filiala ICEPEGA — într-un cuvînt, reușiseără să stringem cîteva milioane de oameni.

Primul apel a fost emis cam în jurul zilei de 28 noiembrie. Se sconta pe convocarea unui miting pentru luna martie, dar în condițiile unei răspindiri extra-

vansat cu trei luni, astfel ca data miting-
ului a fost stabilită pentru 14 decem-
brie, ora 16 în Piața Unirii. „Cind am
văzut ce-a ieșit, ne-am dat seama că
alesem destul de prost locul. Piața
Unirii este totuși o piață usor de în-
chis, usor de controlat. În punctele-cheie
se aflau camioane îngă care se aflau
stive de lazi — era usor de bănuit că
în spatele lor se găsește securitate, gata să
intre în acțiune. Tot în piață se mai
aflau cinci mașini de pompieri, tunuri
de apă, la etajele magazinului Modern
erau niste geamuri deschise în spatele
cărora se bănuia o oarecare agitație și
când, chiar o instalatie mobilă de ascul-
tare — la un moment dat, am pronuntat
făță de Bîrlădeanu, un soț de secție de
la Nicolina, prenumele lui Titi Iacob
spunând că e un om de bază. La citiva
metri de noi se afa și o dubă, și zice „nor-
mală”. Ulterior, în ancheta, am fost în-
trebă cine este acest Titi, om de bază.
Cineva nu în Constanța nu știe...”

Curat ca în *Conversația*, ce mai...”
In mod cu totul „explicabil” în aceea-
zi, în hotelul Unirea, care domină Plaza
Unirii, erau casăzăți doar sportivi veniți
la Dinamoșia și patru grupuri de tu-
risti ruși. Ceva mai urâtă, o femeie de
cercașie din hotel a declarat că niciun

o armă într-unul din bagaje, fără să poată însă să precizeze dacă era vorba doar de o armă de tir. În orice caz, la ora 16, strada Stefan cel Mare, care dă în Piața Unirii, era plină de oameni care circulau în sus și în jos; fără să se oproasă, desigur, căci numerosii militieni vizibili în piață te somau să circuli mai repede la cea mai fierbinte tentativă de a începe pasul. Fuseseră desfășurate chiar și stațiile de tramvai care deserveau Piața Unirii. Așa că, cele cîteva zeci de oameni care așteptau semnalul de intrare în piață, purtând fiecare drept semn distinctiv cite o hirtie scrisă de propria mină cu strofele 1, 2 și 4 din „Răsunet”, precum și o luminare, au fost nevoiți să se imprăstie, început cu început. Ulterior, „capii” revoluției au fost arătați unul cite unul, ancheiați și bătăiți în fața publicului.

EPILOG: „Pe 22 decembrie la prinz am auzit din celula un fragment de conversatie, un ofiter intreba: tovarase colonel, ce facem cu astia din Piata Unirii, nu-i mai putem searaie nici cu tancuri? Lasc-i acolo, a raspuns celalalt, ce sa le

Pagină realizată de LUCIAN BRANEA

IMPORTANT

• Grupul pentru Dialog Social anunță că adunarea având ca scop constituirea Comitetului Cetățenesc pentru Independența Radioteleviziunii va avea loc duminică 25 februarie 1990, ora 10 a.m. la sediul Sindicatului Șoferilor din România, str. Anghel Saligny nr. 2, București (înălțime Primăria Capitalei). Participarea la adunare se face numai pe bază mandatului încredințat de organizație. Amânunte sunt publicate în nr. 5 din 16 februarie a.c.

Relații suplimentare la numerele de telefon ale G.D.S. și redacției revistei

(Urmare din numărul trecut)

A te dezbară de povara categoriilor și habitudinilor tradiționale și a te deschide deplin lumișii existenței umane pentru a trage apoi concizii politice, abia după ce ai analizat-o : acest demers nu e doar mai realist din punct de vedere politic, ci, în același timp, din punctul de vedere al unei „stări de lucruri ideale”, mai promisător sub aspect politice. O autentică, profundă și durabilă schimbare în bine nu mai poate rezulta — așa cum voi încerca să arăt în altă parte — din victoria (dacă aceasta e posibilă) vreunie din concepții politice tradiționale, care nu poate fi, în ultimă instanță, decât exterioră, adică o concepție structurală sau sistemică. Mai mult decât oricând, o astfel de schimbare va trebui să derive din existența umană, din reconstituirea fundamentală a poziției oamenilor în lume, a relației lor cu ei însuși, cu semenii lor și cu universul. Dacă și a se configura un model economic și politic mai bun, atunci, poate în mai mare măsură decât oricând, el trebuie să derive din profundele modificări existențiale și morale în societate. Astăzi nu e ceea ce se poate proiecta și lansa, ca un nou automobil. Dacă și să fie ceea ce mai mult decât o nouă variație a vechilor degenerente, trebuie să fie, mai presus de toate, o expresie a vieții în procesul ei de transformare. Un sistem mai bun nu va asigura de la sine o viață mai bună. Mai degrabă contrarul și adevărat: doar creând o viață mai bună se poate elabora un sistem mai bun.

O dată în plus, repet că nu subapreciez importanța gindirii politice și unei activități politice conceptuale. Dimpotrivă, cred că eșuat mereu în realizarea unei autentice gindiri politice și unei autentice activități politice. Cind spun „autentică”, mă gîndesc însă la tipul de gindire și activitate conceptuală elaborate de toate schemele politice tradiționale care au fost importante în circumstanțele noastre dintr-o lume care nu se va mai întoarce niciodată (și a cărei reinicioare, dacă ar fi posibilă, n-ar aduce cu sine nici o soluție permanentă problemelor celor mai importante).

Internationalele a două și a patra, ca și alte numeroase forte și organizații politice, pot, desigur, oferi un apărător politic notabil varietaților noastre eforturi, dar nici una nu poate soluționa în locul nostru problemele noastre. Ele operează într-o lume diferită și sunt produsul unor circumstanțe diferite. Conceptiile lor teoretice pot fi interesante și instructive pentru noi, dar un lucru și sigur: nu ne putem soluționa problemele prin simplă identificare cu aceste organizații. În tentativile din țara noastră de a plasa ceea ce facem în contextul unor din discuțiile care domină viața politică în societățile democratice par adesea pură frivolitate. De exemplu, e oare posibil să se discute serios dacă vrem să schimbăm sistemul sau doar să-l reformăm? În condițiile în care trăim, săcăstă și o falsă problemă, caci nu există pentru moment posibilități de a realiza nici una din aceste intenții. Nu e clar nici măcar unde săfisește reforma să începe schimbarea. Stim, dintr-un număr de experiențe dure, că nici reforma, nici schimbarea, nu sunt, în ele însele, o garanție. Stim că în ultima instanță e indiferent pentru noi dacă sistemul în care trăim apare, în lumina unei doctrine particolare, „schimbă” sau „reformat”. Preocuparea noastră este dacă putem trăi demn într-un astfel de sistem, dacă el servește oamenilor mai degrabă decât să îi aservească. Luptăm, pentru a realiza acest lucru, cu mijloacele care ne stau la indemnă, cele pe care are sens să le utilizăm. Ziaristi occidentali, inundati de banalitățile politice în care trăiesc, ne pot califica acțiunile drept excesiv de legaliste, prea răscante, revisioniste, contra-revolutionare, burgh-

ze, comuniste, prea de dreapta, prea de stânga. Dar e ultimul lucru care ne poate interesa.

XII

Un concept care constituie o constantă surșă de confuzie, în special pentru că a fost importat în condițiile noastre din condiții în întregime diferite, este conceptul de opoziție. Ce înseamnă, exact, opoziție în sistemul post-totalitar?

In societăți democratice cu un sistem parlamentar tradițional de guvernare opoziția politică și înțeleasă ca o forță politică la nivelul puterii efective (cel mai frecvent un partid sau o coalitie de partide) care nu este parte a guvernului. Ea oferă o alternativă la programul politic, are ambiiția de a guverna și e recunoscută și respectată de guvernul la putere ca un element natural în viața politică a țării. Ea caută să-și largescă influența prin mijloace politice și e în competiție pentru putere pe baza unor reglementări legale asupra cărora există un acord.

Alături de această formă de opoziție există fenomenul „opozitiei extra-parlamentare” care constă și el din forțe organizate mai mult sau mai puțin la nivelul puterii efective, dar operind în afara regulilor create de sistem și utilizând mijloace diferite de cele curente în acest cadră.

In dictaturile clasice termenul de opoziție e înțeles ca desemnând forțele politice care au, și ele, un program politic alternativ. Ele operează fie legal, fie la limită extreame ale legalității, dar în oricare dintre cazuri ele nu pot intra în competiție în cadrele unor reglementări conveniente. Termenul de opoziție se mai poate aplica unor forțe care se pregătesc pentru o confruntare violentă cu puterea guvernătoare, sau care se simt ca fiind deținute în această situație de confruntare, sau cum sunt diferențiate grupuri de guerilă sau mișcări de eliberare.

Opoziția în sistemul post-totalitar nu există în nici unul din aceste sensuri. În ce fel poate fi atunci utilizat termenul?

1. Termenul de „opozitie” este ocazional aplicat, în special de ziaristii occidentali, persoanelor sau grupurilor în interiorul puterii care se află în stare de conflict împotriva autorităților supreme. Motivele unui astfel de conflict pot fi unele dezacorduri (nu foarte acute, desigur) de natură conceptuală, dar cel mai adesea este o simplă vorba de o dorință de putere sau o antipatie personală față de unii dintre cei care reprezintă această putere.

2. Opoziția poate fi de asemenea înțeleasă ca orice act, sau poate avea, un efect politic indirect în sensul deținut, adică orice acțiune ce primește de sistemul post-totalitar pentru a realiza ceea ce este, într-adevăr, o primejdie pentru el. În acest sens, opoziția înseamnă orice tentativă de a trăi în adevar, de a refuza aproziristului de a fi într-o boala în vitrina sa, ia un poem scris liber; înseamnă, cu alte cuvinte, orice manifestare în care telurile autentice ale vieții debordă limitele în care au fost constrinse să existe de tehnicii sistemului.

3. Mai frecvent însă, opoziția este înțeleasă (din nou, în special de ziaristii occidentali) ca aplicându-se unor grupuri de oameni care fac publice atitudinile lor nonconformiste și opinile lor critice, care nu fac nici un secret din gindurile lor independentă și care, într-o măsură mai mare sau mai mică, se consideră o forță politică. În acest sens ideea de „opozitie” se suprapune în parte cu cea de „disidență”, deși există, desigur, mari deosebiri cu privirea măsura în care această etichetă e acceptată sau respinsă. Astăzi depinde nu numai de modul în care acești oameni își aleg puterea ca fiind o putere în sens direct politic și de faptul dacă și sau nu ambiția de a participa la puterea efectivă, cî și de felul în care fiecare înțelege ideea de „opozitie”.

Din nou un exemplu: în declaratia sa inițială, Carta 77 scoate în evidență faptul

puterea celor fără putere

VÁCLAV HANEL

Există însă o altă circumstanță care complică considerabil lucrurile. Timp de multe zeci de ani puterea conducea în blocul sovietic și utilizat eticheta „opozitie” ca pe cea mai neagră acuzare, ca pe sinonimul cuvințului „dusman”. A califică pe cineva „membru al opoziției” echivalând cu a spune că acest cineva încercă să răstoarne guvernul și să pună capăt socialismului (firește, plătit de imperialiști). Au fost epoci când o astfel de etichetă dusea direct la închisoare și astăzi nu încurajoază oamenii să îl-aplice lor înșînt. În plus, nu e decât un cuvânt și ceea ce se face în mod concret e mai important decât felul în care etichetăm această activitate.

Guvernul cehoslovac a considerat însă Carta 77 ca pe o asociere de opoziție în sens exprès dintr-un bun început și a tratat-o ca atare. Astăzi înțeleasă că guvernul — și nu e decât firește să fie așa — înțelege termenul „opozitie” cam în felul în care l-am definit la punctul 2, adică însemnând orice izbuteste să evite totale manipulare și neagă, în acest fel, principiul că sistemul are putere absolută asupra individului.

Dacă acceptăm această definiție a opoziției, atunci trebuie desigur să considerăm, împreună cu guvernul, Carta 77 ca pe o autentică opoziție, căci ea reprezintă și serioasă provocare la adresa integrării puterii post-totalitare, înrădăcinată în „viața în minciună”.

Cu total altele este însă dacă sistemul atenționează modul în care semnatarii individuali ai Cartei 77 se gîndesc pe ei înăsi în raport cu ideea de opoziție. Împreună mesaj este că majoritatea își înțelescă înțelegerea termenului pe sensul său tradițional, așa cum s-a înțeles în el în societățile democratice (sau în dictaturile clasice): ei „înteleag, deci, opoziția, chiar și în Cehoslovacia, ca pe o forță politicește definită care, desigur, nu operează la nivelul puterii efective și cu atât mai puțin în cadrele unor reglementări respectate de guvern, n-ar respinge totuși ocazia de a participa la puterea efectivă, întrucât are, într-un sens, un program politic alternativ, al cărui proponenți sunt pregătiți să accepte responsabilitățile politice directe. Dacă fiind această concepție cu privire la opoziție, unii dintre membrii Cartel — majoritatea — nu se văd pe ei înăsi în această lumină. Alții — o minoritate — se văd astfel, chiar dacă respectă deplin faptul că nu e loc în interiorul Cartel 77 pentru o activitate de „opozitie” în acest sens. În același timp însă, poate că orice membru al Cartel e suficient de familiarizat cu natura specifică a condițiilor în sistemul post-totalitar pentru a realiza că nu numai lupta pentru drepturile omului detine o forță politică proprie, ci și unele activități, incomparabil mai „inocente” astfel încât el pot fi înțelese ca un aspect al opoziției. Nici un membru al Cartel n-ar putea obiecta la și fi considerat în „opozitie” în acest sens.

Este clar că unicul mod de a evita neînțelegerea și de a spune cu claritate — înainte de a-i utiliza — în ce sens săt utilizati termeni „opozitie” și „membru al opoziției” și cum sint ei de înțeles în circumstanțele noastre.

XIII

Dacă termenul „opozitie” a fost importat în sistemul post-totalitar din societățile democratice în absența unui acord general privind semnificația lui în condiții atât de diferite, termenul „disidență” a fost ales de ziaristii occidentali și este astăzi în mod general acceptat, tocmai, ca o denumire pentru un fenomen specific sistemului post-totalitar și aproape total absent — cel puțin în această formă — în societățile democratice.

Traducere: ANCA OROVEANU

(Vă urmă)

Alexander Dubcek și Václav Havel

„Cît sunt ai noștri la putere,

Reporter fără intenție

Duminică, 18 februarie. Ora desprezece. Mâi îndrept spre Piața Victoriei. Scândurile se fac auxite închise de la sediul Uniunii Scriptoarelor. În piață milii, zeci de mil (D) de oameni. Lozinci amuzante: „Timeli mîntă cincă răvinte, și la fel ca înainte”; „Securității pe tară, să mărim producția”. Si cele serioase: „Jos Securitatea!”. Dar și imature: „I-LI-ES-CU, te cheama Ceaușescu”. Oamenii au călărit în picioare arbuști din fața Ministerului de Externe. Foghi arbuști! Nimeni nu-i vede. În față s-a ajuns pînă la ultima treaptă, lîngă cojane. Piept în piept cu militari. Se scandăza neîntrerupt. O atmosferă sărbatoarească, dacă tinerii din primele rînduri nu ar fi fost atât de porniti. Miinile ridicate nu mai fac doar semnul victoriei. Se ridică și pumnul. Scenă: veniti! E seara. Soldații privesc pasnic. Deodată, îrepăratul! Rîndul de militari din față întrările principale este măturat de zâncinetul unui grup de turbulenti. Tineri cu priviri exalteate. Ajung în fața peretului cu ușă și genuri asigurate cu bare verticale.

Masa de oameni s-a separat. O sută de oameni excitați pe treptele Ministerului. Cite un puști sare deasupra celorlalți strigind: „veniti cu noi! Marea miosă privește neliniștită. În zona rarefinită dintre grupuri oameni se cărtă. „Am stat aici atâtea zile la rînd. Si el, nimic.” Bine făc! (zurbaș). Celași sunt scandalizați. Strigă: „Fără violență!”.

A trecut de ora unu. Se sparge gheamul de la intrarea B. Din mulțime se ridică un vulnă de fluerături și huiduieli. Dar nu

„gătește-te degrabă! Mîjule și... hai și noi pe la revoluție”

tine mult. Invinge nedumerirea. Sunt atacate și alte gheamide. La rînd, căjiile grozavi se ridică pe barele de protecție, pînă sus și învecină în foaia de stică cu chiciul. Un individ cu o figură abjectă, de borfag, se strecoară după zăpătă (evident mulțumit) în mulțime. Îmi rîmîne pe retină. Alt tigănos, cu scurtă de picăt, coboară după ce al treilea gem (de rînd) cade în bucată și, ciudat, începe să fotografieze pe celalăți. Nu-i singurul care fotografiază. În dreptul soldaților stau în continuare linîștiți, cu armele în picăt. Aproape înțelepători.

E trecut de ora paisprezece. And că se intră înăuntru. Dacă nu s-a întîmplat, se va întîmpla. Un mânunchi de oameni forțeză poarta B. Plec. Între pe dos. Grupul acela nu postează. Îl domolit prin apeluri. Cum se postează pierde totul, pentru nimic!

Mi interzică **Grupul de Dialog Social**. Lăuză. Pe la ora cinei, cîteva persoane vin la noi, suroscitate. Recunosc un sindicalist de la „23 August”. Si cîteva de la „Acțiunea democratică”! „Trebuie să-

cui eava!” strigă el. În Piață, lumea a intrat, într-adevăr, în clădire, iar unii au apărut la balcon. La Televiziunea au fost arătați trei dintre cei ajunși înăuntru: un bătrîn, un copil și un demenț. Va fi ca pe 23 iunie: demonstranții vor fi identificați cu acești indivizi. Iar destabilizare? Iar spectrul anului 1948!

Telefonul directorului Televiziunii, Răzvan Teodorescu. Îl roagă să trimită o cameră de lucru vederi înco-oameni din Piață. Să se vadă că sunt serioși și neviolenți. Irritați de acțiunile vandaloilor. Televiziunea are datoria să calmizeze spiritul, nu să le încite.

Gloșul domnului Răzvan Teodorescu este binevoitor. Televiziunea va face tot ce se poate. La imagini de sus, asupra Pietii. Se vede, într-adevăr, că oamenii sunt linîștiți. Chiar acum au venit în studio cetățenii care se desolăzesc de vandali. Din pînă operatorilor le este irezistibile să vină cu camera de lucru vederi în Piață. Vor fi lovită și se va sparge aparatul. Deci: imagini generale de pe balcon.

Ce facem? Hotărîm să mergem în Piață Victoriei și să organizăm un grup de protecție pentru evenimentul camerei de la Televiziune. Care trebuie să ajungă între oameni, schimbând complet imaginea demonstranților pentru un întreg popor aflat în fața micului ecran. În cîteva minute suntem acolo. Proectorul pe clădire și lampile din jur dă lumină suficientă. Nu este deloc greu să găsim cîteva zeci de tineri gata să spere pe operatori. Fugim deci la Televiziune, unde, de la poartă, dău din nou un telefon directorului Răzvan Teodorescu. El explică: există un grup de oameni gata să apere camera de lucru vederi. Trebuie să ajungă între ei din Piață Victoriei! Aprobă. Îmi spune să lărgesc la directorul adjunct Stanciu, de la caroul de reportaj.

Cind să ieșim dăin, în hol, pesca Dumitru Iuga. Discută apîns cu mai mulți neliniștiți. Îl rugăm să vină cu noi. Pînă la urmă vine. Pe drum, îl întreb: cum se impacă sindicatul cu nouă director? Se înțeleg perfect.

E aproape de săptămînă. Ajungem la poartă laterală a fostului Minister de Externe. **Dumitru Iuga** pleacă după cameră. Eu și grupul hotărît să apere pe operatori îl vom aștepta. Cam o oră. Între timp, pe Stefan cel Mare, spă mai mulți municii. Așa că putin se decidă. Feseniști! Scandără spre gheamuri: „Jos haliganii, sus lieseu!”

Într-o fereastră de la etajul întîi iese imediat o cameră de lucru vederi care-i întreținează. Interesant, că pe 29 ianuarie. Dar este vorba doar de un mic grup. Se va dispersa. Discuția miu depărtează cu militari de la poartă. Ca și acum cîteva scrieri, militari sunt extraordinari.

Vine **Dumitru Iuga**. Nu există nici o cameră de lucru vederi mobilă. Cum se

pote? Televiziunea să nu alibă camere? Am văzut noi una. Filmindu-i pe feseniști. Ba se poate! Sunt în total doar patru camere de lucru vederi. Sunt dispărute. Sînt într-adevăr, există una în clădire, dar nu s-a putut da de ea. Ar trebui să mergem în grup la Televiziune și să comentăm situația din Piață. Iar s-a făcut o prostie: s-a anunțat că aproximativ trei sute de bulgari au intrat în clădire și devastaseră.

Sîntem de altă părere. Prin studio s-au mai plimbat destul. Pro și contra. Este no-

„să te ferească Dumnezeu de furia poporului!... Ce să vezi, domnule? Steaguri, muzici, chiote, tambalău... lucru mare, și lume, lume... de-ji venea amețeală, nu altceva.”

voie de cameră aici. Intre oameni. E, eu totuși altceva. Televiziunea trebuie să-și facă meseria. Înștișăm. Să pînă la urmă **Dumitru Iuga** acceptă. Întru cu el în clădire în căutarea unei camere de lucru vederi.

Po coloare, mulțime de soldați. Baraj de cîțiva metri în cîțiva meuri. Cind ne apropiem, soldații tineri își îndepărtează picioarele și ne pun armele în față. Putin teatral, dar și cu candoare. Aven legături și trecesc. Ajungem la cabinetul lui **Gelu Voican**, **Dumitru Iuga** intră.

Po coloare hirii risipite. Cîte un civil, dintr-o cîteva metri în cîțiva meuri. Cind ne apropiem, soldații tineri își îndepărtează picioarele și ne pun armele în față. Putin teatral, dar și cu candoare. Aven legături și trecesc. Ajungem la cabinetul lui **Gelu Voican**, **Dumitru Iuga** intră.

Nu, nu o să vin.

GABRIEL ANDREESCU

Duminică, ora 11:00, trebuia să ne întrăm în scuarul din fața Ministerului de Interni. Nu ne-am strins decât vreo 30 de oameni, membri ai Grupului pentru Dialog Social, diferite personalități, jurnaliști străini. Trebuia, de fapt, să fim mult mai mulți, cum vă imaginăți. Întrebîndu-ne ce să-ă întîmplă, afîm că, în buful său bucuroșec, să-ă întîmplă ceea ce. Cei care trebuiau să formeze pînă astăzi în fața Ministerului din fostă clădire a Vărmăi, să își deținări de afise xerox care chemau oamenii nu îngă magazinul Victoria, ci în Piața Victoriei. ■■■ Așa că ne deplasăm, care cu mijloace locomotorii proprii, care singurație, care în grup, care cu cîte o mașină pe Podul Mogoșoaiei, spre nord, de unde se auzeau cînd huiduieli, cînd aciamul. ■■■ Reușim să descoperim într-un firzii pe de la Grupul Independent pentru Democrație, care au organizat demonstra-

țile pașnice din ultima săptămînă a lunii ianuarie, ignoranți atunci în tratativele care s-au purtat în Sediul Consiliului. Ne explică ce să-ă întîmplă, confuzia cu locul de adunare. Ne incotonează și părăsim Piața Victoriei, unde lucrurile nu erau chiar în regăd în ceea ce privește organizarea. Sînt defilăm strigând sloganul nostru care să clarifice situația securității care să clarifice situația securității, rămasă pînă astăzi în obscuritate. Cea mai deosebită instituție ceaștă, singura care să funcționeze în sistemul imaginat de N.C. este încă în pădură. Sînt persoane care se pling că telefonul le este ascuns, alte persoane care sunt urmărite, o stare de teamă și neîncredere. ■■■ Ne deplasăm, lumenă pe trotuarul aplaudă, unii ni se înălță. Un aer încurajător, aproape sărbătosor, ne înconjoară. E drept că este și o zi foarte frumoasă ■■■ Ajungem în scuarul dintr-o biserică Zlătari, CEC, maga-

ginul Victoria și sumbra clădirii a Ministerului de Interni. Am trecut de altora ori prin așezări pustii de asfalt și rigole. Sînt că istorie bucureșteană să-ă consumă aici, în secolele din urmă?... Astăzi s-întâță, reputația locului, păzit și înălțat de soldați, de grile de metalice, de interdicții este cea pe care o simu cu toții. Spul Ministerul de Interni cu grosu în totdeauna. ■■■ Intrăm în scuar sănădind, bătem pasul pe loc. Ma simt ca într-un film proleterian. Ridicăm pumnul, avem elan. Spre doborâre de ora 11:00, nu mai și nimeni de la presă sau televiziune. Păcat, pierd sevenirea înțeleasă. Lumina este clara. ■■■ Ajungem, lăză, fără obstacole la intrare. Nu organizăm repede. Începem să săracim. Sînt cîteva oameni care să-ă urmărească în gădei. Vorbind pe rînd. Înțîl mai mulți vorcăsă, apoi treptat lucrurile se ascund. Noi nu-avem exerciții unor astfel de întrevăderi. Am impresia că mă aflu aici dintr-o încurățătură. Mai ales că de vizavi nu se spun fraze. Nimeni nu le crede. Dar nichil nu știm ce să cerem cu precizie. ■■■ Reușim să desprindem din nouă cîteva probleme; cerem distrugeră publică a tuturor instanțelor de securitate, dosarele tuturor securiștilor, informatorilor. Pe stradă am strigat: Unde a dosarul meu?... ■■■ Enthusiasmul ne scade puțin cînd înțem preventiile de generalul-maior Cornel Diamandescu, adjunctul Ministerului de Interni, că din săi nu se ocupă cu domeniul respectiv. Securitatea se afîă, acum în cadrul M.A.N. Din pacate. O clipă suntem dezarmati. Dăsta mi se păstrează falsa situație. Clădirea Securității este astăzi, pe sit, belșug, tot în scuar, dar birourile sunt pustii, contrarele sigilate, și ocupanții sunt fie trecuți în rezervă, fie sunt cercetați și fie și una, și alta. ■■■ Întră un ofițer și spune că multimea (circa 1.000 de persoane) dă semne de neliniște, să-ă invadă cineva din delegație să potolească spiritul. Continuăm discuțiile. Dr. Măgușanu, profesor la „Stefan Gheorghiu”, ne asigură că și la Front lucrurile se doresc a fi rezolvate, și că unele din ele sunt în stenă d-lui

„Cîte vreme sunt ai noștri la putere, cine să facă revoluție?”

ciferind, îmi confund vocea cu a celorlalți. Ește o ironie a sortii care lucrează și parca își ride de mine. ■■■ Totuși, chestiunile puse în discuție sunt serioase. Lumea și îngrijorată de că-ă întîmplă, de activitățile clandestine ale securității. Multă nu este anchetată, reținută, întîmpinătoare de tentacolele sus-numitele instituții, adică Ministerul de Interni. ■■■ Nu trebuia să răgăsim, cîteva ofițeri superiori, un general — aveam să-l cunoaștem pînă cîteva minute — ni se înțeleasă. Invita cîteva înăuntru, dorind să le prezemăm revendicările. ■■■ Suntem lașuți prin surprindere. Credeam că o să astenăm pînă se întâmple, și apoi va apărea o cîteva de indignații care să ne împingească. Plus alarmele false date la televiziune. ■■■ Uite, că se poată și civilită. Manifestația se desfășură în ordine, și grăba cu care au apărut demnitarii Ministerului de Interni a facut să răminem la relații strict protocoiale. ■■■ Grupul nostru, pe lingă ei de la GID, recunoște cîteva inteligențiali, scriitori,

cine să facă revoluție?“

Un viceprim-ministru trece prin multime înarmat

La Universitate am întâlnit o coloană de manifestanți de peste o sută de oameni, căreia ne-am alăturat, după ce am văzut despre ce este vorba. S-a demonstrat forță ordonată. Se striga: **Jos securitatea. Nu suntem partide! Nu mai vrem comuniști, securiști și activiști! Studenți și muncitori.** Dintre lozinile scrise mi-o amintește doar pe una: **Libertate — pentru securitate???** Manifestanții, mulți tineri (dar nu numai) au parcurs pe jos bule-

„Ei, cit gindești c-a ținut toiul revoluției?

Pînă seara.

**Trei săptămîni de zile, domnule.
Nu mă-nnebuni, soro”.**

vardul Magheru, au îngrenunchiat în Piața Română, un minut de reculegere, au străbătut Ana Ipătescu. Intrind la fel de ordonanță în Piața Victoriei. Cam prin dreptul restaurantului chinezesc a trecut pe lingă coloana noastră o masină care a împărtășit manifeste: simbol unic, se anunță manifestația din piața Victoriei, la ora 12. Atunci era cred că 12 și un sfert. Cei din coloana aveau totuști excuseane cu GID, se filmă, se faceau fotografi. Piața Victoriei era cam jumătate plină, o mul-

GABRIELA ADAMEȘTEANU

Ilieșcu. Si el «au gindit căm la același voluții». ●●● Ce cerem?... Demisia Ministerului de Interni, general-colonel Mihai Chitic, pentru prezența lui la Timișoara. Chiar dacă nu este vinovat, ceea ce ne indorm, reputația lui este multă și folosită și nu mai are capitalul politic necesar, altfel spus, nu se mai băcură de încrederea opiniei publice. ●●● Cerem apoi un ministru civil, care să vegheze la respectarea riguroasă a legilor. Acest sistem se practică în foarte multe țări, civilizate, cu rezultate bune. Cerem ca acest Minister să depindă de o Comisie parlamentară. Motivul este simplu. Nu trebuie să se ofere, cel puțin pînă la alegeri, o armă altă de puternică Guvernului. Se stie, în România veche cine controlă Ministerul de Interni, cîștiga alegerile. ●●● Suntem asigurați că securitatea va fi desfășurată. Îmi vine să aplaud. Propunem ca securitatea să fie scoasă din cadrul Ministerului Apărării Naționale, și adusă din nou în Ministerul de Interni. Adică ce va rămîne din securitate: contraspionajul. Orice stat modern are un serviciu de securitate, dar acesta trebuie strict controlat. Ca să nu-și folosească oamenii, milioanele, legile care-l protejoază, secretul în care lucrează, împotriva oamenilor, a adversarilor politici. De aceea și propunem ca Comisia parlamentară care să prezideze Ministerul. ●●● Arătăm că Ministerul de Interni nu răspunde scriitorilor, apărătorilor, protestelor făcute publice de presă. Tăcerea este un răspuns mai rău decît orice. Mai bine un răspuns incomplet, decât nimic. Un nimic care produce suspiciune și noi tensiuni, de care nimeni nu are nevoie. ●●● Un profesor de istorie printre noi ridică problema Archivelor Statului, care se află în subordinea M.L. Nicăieri. În lume nu se întâmplă asta. Cerem să treacă la Ministerul Culturii, la Ministerul Invățămîntului. Iar archivele care privesc spiritualitatea românească, archivele scriitorilor, intelectualilor români anchetați de-a lungul anilor în bucurile comuniste să fie predate urgent Uniunii Scriitorilor conform scrierilor Uniunii Scriitorilor din Ianuarie. ●●● În arhivele ministerului și în Arhivele Statului se gă-

sesc acum valori de neprețuit ale culturii române. Pierderea lor ar adăuga încă un dezastru, celor deja trăite de toată lumea. ●●● Cerem un dialog real cu opinia publică. Dezbateri TV, radio, în presă, asupra tuturor chestiunilor de interes general. Informarea la zi a populației cu privire la mersul anchetelor ce se întreprind cu privire la activitatea cadrilor M.I. înainte și din timpul revoluției, și după. ●●● La aceste convorbiri, desfășurate într-o atmosferă de înțelegere reciprocă și participat (tertial, formula din presă peccatorială) dl. general Corneliu Diamandescu, adjuncț al Ministerului de Interni, colonelul Vasile Adomnicilă. ●●● Partile au convenit să se întâlnescă pentru consultări miercuri, ora 12,00, în clădirea Parlamentului. ●●● Iesim în stradă. Lumea nu mai avea răbdare. Ne-incredere în această instituție dăinuie și va dăinui. Singura sunătă de a schimba această imagine nefastă este să se pună realmente în slujba poporului; nu în slujba partidului de la putere. Să se de-politizeze urgent. Să să stabilească un

„Nu e revoluție, domnule, e reacție; ascultă: „Reacționează și prins iar la limbă. Ca un strigo în intuneric, ea stă la pindă ascundându-și ghiarele și așteptând momentul oportun pentru poftele ei antinaționale... Națiune, fii deș-teaptă! și noi dormim, domnule”

dialog sincer și amplu cu oamenii. ●●● Iesim, deci, cîtim revendicările. Minul pentru prima dată un porta-voce, cred că nu mă descurg. Dar se audă. Multimea este de acord. Ne despărțim de găzdele noastre. Cu sentimentele neschimbate, dar mai multe. Au reusit să schimbe tonul de dictat folosit altădată, și asta a ajutat la ducerea convorbirilor. Este un început timid, dar un începător.

STELIAN TANASE

Martor ocular

Am fost de făță aici, la București. În fața clădirii guvernului din Piața Victoriei. Vă voi împărtășii deci impresurile mele de martor ocular al evenimentelor. Părerea generală a manifestanților, parere pe care am analizat-o personal, exprimată în toate colțurile Pieței Victoriei plină de manifestanți, este că pătrunderea cu forță în clădirea guvernului de către un grup mic de persoane străine de manifestație este un gest profund dăunător. Pentru că folosirea forței de oricare parte trebuie să fie exclusă din viața publică; și pentru că acest act oferă celor interesați prilejul dorit de a abuza atenția publicului de la revendicările democratice ale manifestanților și de la gravele probleme politice decurgând din moștenirea comunității preluată în parte de guvernul F.S.N.-ului.

Manifestația din Piața Victoriei a durat aproximativ 14 ore, cană de la ora 10 dimineață pînă la miezul noptii. În fază culminantă, în cursul dumă-amiezii, se aflau în Piață după aperecerea celor prezenți cam zece mii de manifestanți.

Manifestanții masuți în fața clădirii guvernului nu le-a răspuns nimănii din clădire. Pe la orele 14 au apărut cîțiva tineri care, plini de calin și siguri pe ol, s-au cățărat pe ferestrele parterului clădirii și au început, încet și urâtodic, cu mare ostentație, să le spargă. Din cind în cind, acești tineri se întorceau cu fata către manifestanți, îndemnându-i să își se alăture la spargerea geamurilor și să în-

...daca-i așa, de ce nu se face mai curind republica, soro? Hei, te lasă reacționarii, domnule?

tre în clădire. Nu i-a urmat nimănii. Dimpotrivă, manifestanții au început să scandeze „înapoi, înapoi”, și „fără violență”. Înexplicabil, numeroasa gară militară și polițienescă a clădirii guvernului îi-a lăsat pe răuăcători să-si facă mendrelle, ca și cum nu i-ar fi văzut. Aveau ordine în acest sens? Iată în ce fel s-a deschis accesul în clădirea guvernului. Dar încă două ore și mai bine manifestanții nu au intrat în clădire.

Lumea din Piață docea și cerea cu glas tare ca reprezentanții ai Frontului și ai guvernului să iasă și să poarte un dialog cu publicul. Pe balconul principal al tandemului erau de atfel montate megafoane. Dar nu a avut nimeni. Către O.R.A. 17, momentul în care au început să patrundă în clădire prin ferestrele scărite, apoi ne șăză de la intrarea principală. Ostasii din parca clădirii și-au abătut de la folosirea forței. Cîțiva tineri infiltrati printre manifestanți au sunat vergetele de metal ale covorălor din clădire, și au amenințat cîțiva ostasă. Un număr relativ mic de ostasă au suferit zgîrișteri din cauza cioburilor de stelă care au căzut din geamurile parte.

Într-o declarație dată publicității, luni 19 februarie, **biroul executiv al C.P.U.N.**, a condamnat folosirea forței de către cel ce au patrunit în clădirea guvernului. Ea acăză declaratia sa subscrise toate partidele reprezentante în **Biroul executiv**. Condamnarea forței este ceva firesc și acceptată de toată lumea. Dar simpla condenare a forței nu rezolvă problemele politice care decurg din fînsă prezența Frontului la putere, adică toatele probleme ridicate de manifestanți.

Liderul F.S.N.-ului și al guvernului au acuza prilejul să-si dovedească buna credință prin felul în care vor reacționa la evenimentul de duminică 18 februarie. El vor putea să îndrepte lumina reflectoarelor exclusiv sau cu precidere asupra spargerii geamurilor și asupra evenimentelor infractori, încercând astfel să abată atenția opiniei publice de la problemele politice reale. Să schimbe subiectul discuției publice, întocind pe ordinul de zi problematica democratizării prin acces la **ordinii** încercind să discreditze demonstratiile independente. În general, Dar liderii Frontului și al guvernului au deopotrivă opțiunea de a luce acesele evenimente drept un punct de plecare pentru a începe în sfîrsit mult așteptatul dialog cu opinia publică. Pe care dintr-o lățime de fere de eventuali jefuitori.

In clădire au intrat și cîțiva corespondenți ai preselor străine, care au făcut fotografii și au luate interviuri improvizate unor cetățeni pasnici care intraseră în clădire, prelungindu-le pazei de la etajul de sus pentru a le face de eventuali jefuitori. In clădire au intrat și cîțiva corespondenți ai preselor străine, care au făcut fotografii și au luate interviuri improvizate unor cetățeni pasnici care intraseră în clădire, prelungindu-le pazei de la etajul de sus pentru a le face de eventuali jefuitori. In clădire au intrat și cîțiva corespondenți ai preselor străine, care au făcut fotografii și au luate interviuri improvizate unor cetățeni pasnici care intraseră în clădire, prelungindu-le pazei de la etajul de sus pentru a le face de eventuali jefuitori.

fost arse de manifestanți tunuri colectiori de amintiri au plecat cu ele, pe jumătate arse, acasă. Sub una dintr-o teretă, un grup de manifestanți citeau cu glas tare discursul lui Ion Iliescu la Congresul P.C.R. din 1970, lăudându-l pe Ceaușescu și politica lui: discurs apărut în volumul cu secătoare rosii dedicat congresului respectiv. Pe la O.R.A. 22, cel mai

„Bine, chiar revoluție să fi fost, să zicem... nu știi dumneata că n-are nimini voie să descopere focuri în oraș? e ordin de la poliție...“

măni diatre ei care pătrunseseră în clădire plecaseră în linige acasă, iar numărul manifestanților în Piața Victoriei scăzuse considerabil. Abia atunci au intervenit forțele de ordine, evacuind din clădire pe cei ce mai rămaseră.

Cîteva reflecții

Manifestația a arătat o dată mai mult încă un grad de nădejde care există în opinia publică motivat de trecutul comunăl al principaliilor conducători ai F.S.N.-ului și de nesiguranța publicului în ceea ce privește intențiiile politice ale acestor lideri. Nici de astă dată liderii Frontului nu au folosit ocazia ce li se oferea, ca să discute cu oamenii, să împrezească ceea ce se cere a fi împărtășit din trecutul lor și să-si spună intențile.

Răuăcătorii care au spart geamurile și au provocat pagube în clădirea guvernului nu îi sunt reprezentanți ai manifestanților, fiind necunoscute și necunoscute de acestia. Manifestanții i-au condamnat ca provocatori, foarte posibil pusă la cale de Securitatea oficială, destinate dar, se pare încă în flință sub o formă schimbătoare.

Pe altă parte, partidele democratice au fost complicită în absență de la manifestație, după cum au absențat și de la toate manifestațiile democratice din București. După evenimentele de la 29 Ianuarie cind Frontul a recurs la violență im-

„Scoală că-i revoluție, bătălie mare afară”

povîrba partidelor democratice, acestea au pierdut în bună parte inițiativa politică, nemănuind să reia contactul direct cu publicul pentru a împărtășii direcția politică pozitivă nemulțumirilor și revendicărilor. De ce urmă, manifestația din Piața Victoriei nu a avut nici conducește politică, nici un program coerent. Cu program și reprezentanți politici, manifestația ar fi avut sansă să duce la un dialog între liderii F.S.N.-ului și opinia publică.

Intr-o declarație dată publicității, luni 19 februarie, **biroul executiv al C.P.U.N.**, a condamnat folosirea forței de către cel ce au patrunit în clădirea guvernului. Ea acăză declaratia sa subscrise toate partidele reprezentante în **Biroul executiv**. Condamnarea forței este ceva firesc și acceptată de toată lumea. Dar simpla condenare a forței nu rezolvă problemele politice care decurg din fînsă prezența Frontului la putere, adică toatele probleme ridicate de manifestanți.

Liderul F.S.N.-ului și al guvernului au acuza prilejul să-si dovedească buna credință prin felul în care vor reacționa la evenimentul de duminică 18 februarie. El vor putea să îndrepte lumina reflectoarelor exclusiv sau cu precidere asupra spargerii geamurilor și asupra evenimentelor infractori, încercând astfel să abată atenția opiniei publice de la problemele politice reale. Să schimbe subiectul discuției publice, întocind pe ordinul de zi problematica democratizării prin acces la **ordinii** încercind să discreditze demonstratiile independente. În general, Dar liderii Frontului și al guvernului au deopotrivă opțiunea de a luce acesele evenimente drept un punct de plecare pentru a începe în sfîrsit mult așteptatul dialog cu opinia publică. Pe care dintr-o lățime de fere de eventuali jefuitori.

In clădire au intrat și cîțiva corespondenți ai preselor străine, care au făcut fotografii și au luate interviuri improvizate unor cetățeni pasnici care intraseră în clădire, prelungindu-le pazei de la etajul de sus pentru a le face de eventuali jefuitori.

In clădire au intrat și cîțiva corespondenți ai preselor străine, care au făcut fotografii și au luate interviuri improvizate unor cetățeni pasnici care intraseră în clădire, prelungindu-le pazei de la etajul de sus pentru a le face de eventuali jefuitori.

In clădire au intrat și cîțiva corespondenți ai preselor străine, care au făcut fotografii și au luate interviuri improvizate unor cetățeni pasnici care intraseră în clădire, prelungindu-le pazei de la etajul de sus pentru a le face de eventuali jefuitori.

In clădire au intrat și cîțiva corespondenți ai preselor străine, care au făcut fotografii și au luate interviuri improvizate unor cetățeni pasnici care intraseră în clădire, prelungindu-le pazei de la etajul de sus pentru a le face de eventuali jefuitori.

In clădire au intrat și cîțiva corespondenți ai preselor străine, care au făcut fotografii și au luate interviuri improvizate unor cetățeni pasnici care intraseră în clădire, prelungindu-le pazei de la etajul de sus pentru a le face de eventuali jefuitori.

In clădire au intrat și cîțiva corespondenți ai preselor străine, care au făcut fotografii și au luate interviuri improvizate unor cetățeni pasnici care intraseră în clădire, prelungindu-le pazei de la etajul de sus pentru a le face de eventuali jefuitori.

In clădire au intrat și cîțiva corespondenți ai preselor străine, care au făcut fotografii și au luate interviuri improvizate unor cetățeni pasnici care intraseră în clădire, prelungindu-le pazei de la etajul de sus pentru a le face de eventuali jefuitori.

In clădire au intrat și cîțiva corespondenți ai preselor străine, care au făcut fotografii și au luate interviuri improvizate unor cetățeni pasnici care intraseră în clădire, prelungindu-le pazei de la etajul de sus pentru a le face de eventuali jefuitori.

In clădire au intrat și cîțiva corespondenți ai preselor străine, care au făcut fotografii și au luate interviuri improvizate unor cetățeni pasnici care intraseră în clădire, prelungindu-le pazei de la etajul de sus pentru a le face de eventuali jefuitori.

In clădire au intrat și cîțiva corespondenți ai preselor străine, care au făcut fotografii și au luate interviuri improvizate unor cetățeni pasnici care intraseră în clădire, prelungindu-le pazei de la etajul de sus pentru a le face de eventuali jefuitori.

In clădire au intrat și cîțiva corespondenți ai preselor străine, care au făcut fotografii și au luate interviuri improvizate unor cetățeni pasnici care intraseră în clădire, prelungindu-le pazei de la etajul de sus pentru a le face de eventuali jefuitori.

In clădire au intrat și cîțiva corespondenți ai preselor străine, care au făcut fotografii și au luate interviuri improvizate unor cetățeni pasnici care intraseră în clădire, prelungindu-le pazei de la etajul de sus pentru a le face de eventuali jefuitori.

In clădire au intrat și cîțiva corespondenți ai preselor străine, care au făcut fotografii și au luate interviuri improvizate unor cetățeni pasnici care intraseră în clădire, prelungindu-le pazei de la etajul de sus pentru a le face de eventuali jefuitori.

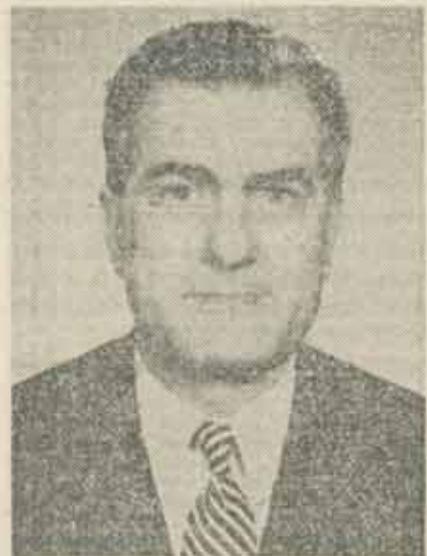
In clădire au intrat și cîțiva corespondenți ai preselor străine, care au făcut fotografii și au luate interviuri improvizate unor cetățeni pasnici care intraseră în clădire, prelungindu-le pazei de la etajul de sus pentru a le face de eventuali jefuitori.

In clădire au intrat și cîțiva corespondenți ai preselor străine, care au făcut fotografii și au luate interviuri improvizate unor cetățeni pasnici care intraseră în clădire, prelungindu-le pazei de la etajul de sus pentru a le face de eventuali jefuitori.

In clădire au intrat și cîțiva corespondenți ai preselor străine, care au făcut fotografii și au luate interviuri impro

ACENTE

Adrian Marino

• O dogmă absurdă: omogenizarea

⁴ Nu stiu dacă s-a dat cuvenita atenție uneia din cele mai absurd și periculoase dogme ceaușiste — de fapt înințeacă sistemului comunist totalitar — și anume omogenizarea. Ea a fost formulată în repetate rânduri, formind chiar un paragraf special în recentele teze ale ultimului congres P.C.R. de tristă memorie. Continutul și implicațiile sale sunt atât de grave pe multiple planuri încât merită oarecare atenție. Notăm acum doar cleva evidență elementară.

Ravagile de ordin cultural și spiritual au fost și sunt, în primul rînd, considerabile. Ele ne vor urmări multă vreme. Cine nu-și aduce aminte de afirmații ca acesteia ale dictatorului : „Dacă n-ai și cine vorbeste, n-ai putea deosebi pe un academician de un președinte de C.A.P.” ? Cu alte cuvinte, toți locuitorii ţării trebuie să vorbească aceeași limbă, să adopte aceleși idei, să folosească același stereotipi și cîteva. Sinistra dogmă a „omului nou”, tipică statului totalitar, cunoaște una din cele mai eloante ilustrații : omogenizarea desăvîrșită a gândirii și expresiei, robotizarea și standardizarea mentală totală.

„Omul nou”, om omogenizat, standardizat, trinat, usor de condus, de supraveghet, de terorizat. Ideea de individualitate și personalitate, de cultură și creație originală sunt distruse în germene. O lespede, gri, uniformă și teroristă, s-a asternut peste spiritul românesc în intenția de a-l niveala, a-l strivă, a-l reduce la tăcere. Orice relief personal, orice spontaneitate, orice reacție individuală trebuie să dispară! De unde fenomenul atât de cunoscut al conformismului cenușiu, plat și trist, al expresiei, al servilismului și duplicității verbale, al mutilării limbii prin formule goale și limbaj de lemn. Va trebui să redăm spiritului și limbii românești îndreptarea de gindire și exprimare, cunoare și viațiclune, într-un cuvînt personalistic, diversitătes, pluralismul. Să redevenim noi însine! Ca niciodată vechea formulă iluminată, cantitană, sapere aude, n-a fost mai actuală!

Omenirea urmărește și un obiectiv social nu mai puțin periculos și utopic: dezvoltarea oricărora deosebiri între clase, grupurile și categoriile sociale. Între sat și oraș, între intelectual și muncitor, între omul de cultură și cel din urmă alfabetizat. Acționa și în acest caz dogma uniformitară aplicată întregului corp social. El trebula să fie nu mai puțin nivela, redus la o masă informă și inertă, usor de încadrat, de supraveghet și de minat, cu bătăi de la stradă.

Că există o tendință naturală, în toate societățile, de micșorare progresivă, evolutivă, a diferențelor dintre sat și oraș este una, a dărâma satelor și a închide pe locuitorii lor în cutii de beton prefabricate, este cu totul sita. Sistemătizarea satelor urmărea, de fapt, omogenizarea totală, radicală, a întregii societăți românești. Ea trebua să locuască, să mânance, să lucreze, peste tot, la fel. În baza unui „plan unic de dezvoltare”. Centralizarea, economia de comandă și omogenizarea sunt, de fapt, unul și același lucru. Orice societate umană admite diferențierea, ieșirizarea, stratificarea, inclusiv economică, a proprietății. Legile și alte preghii pot corecta abuzurile și nedreptările sociale. Dar să reduce populația unei întregi țări la un regim unic de viață, muncă și salarizare, la o nivelare integrală, repre-

Dacă, ceea ce urmărești, aveai în vedere, te

Dogma omogenizării avea în vedere, în sfîrșit, și un obiectiv nationalist-govin. Ea urmărea desfășurarea pur și simplu a minorităților naționale, absorbirea și înghitirea lor în marea masă etnică a poporului român. Încadrarea tinerii intelectualități maghiare și germane în alte locuri de muncă decât în regiunile lor de origine, „dreptul” de exprimare în limbile naționalităților conlocuitorare doar pentru a vorbi „limba comunității”, respectiv la lăudă frenetică pe Cenadescu în maghiară și germană, în cadrul unui dezgustător, ridicol și umilitor cult al personalității, sunt doar două din metodele omogenizării etnice. A suprimea tradițiile locale, a îngădui accesul la școli de diferite grade în limba maternă, a măcesora sistematic numărul acestor școli, a dărâma odată cu satul și biserică și cimitirul și tot ce leag pe român și pe maghiar sau german de vatra sa reprezintă un adevărat genocid cultural.

Europa de mijloc, care va fi făcă Indiașă federalistă, va rezolva și astăzi problema națională*. Frontierele se vor spiritualiza (formula lansată înch de N. Tiszalescu). Ele vor deveni atât de permeabile și de ospitaliere încât refugii și exilatul în masă să vor pierde orice motivare. Într-o Românie liberă, noua constituție va înscrie și garante loale drepturile românilor de orice naționalitate. El nu vor mai fi omogenizați, nivelati, depersonalizați în nici un fel. Personalitatea este binele suprem și în înțărarea odiosului regim de dictatură va face posibilă, o dorim din toată inimă, dezvoltarea liberă în toate domeniile a personalității tuturor românilor.

ce să mai zicem: protocronist vorbind, suntem primii ecologisti D. Beversul calităților de mai sus, ca într-un blestem, era în beneficiul exclusiv al neromântilor, fatalitatea lor — a turcelor, a ungurilor, a rusilor, a anglo-americanașilor, a rasărilor din Africa de Sud, a evreilor de pretutindeni și de la ei de acasă, a teroristilor pe care-i puteam imagina orunde, dar nu pe placul miorific s.a.m.d.

Inșinuirea temeinică, an după an, generație după generație a unei asemenea autoreferențiale trăindură în identitățile noastre interioare. În propriile minti inocente este, după părerea mea, una din cele mai grele moșteniri ale trecutului. Mai area de căsătoria degradantă materială în care trăim, fiindcă ea a avut consecințe nesfârșite în mentalitatea individuală și publică.

In primul rind ea ne-a plasat intr-un inadmisibil confort mental : de vreme ce avem atât de bune insușiri naționale, de ce să ne mai batem capul cu ele ? De cînd lo cîştigăm continuu (înălță numai aşa le-am putut în mod real poseda), de ce să îl mai adinim, de ce să îl facem activ, de ce să îl punem la lucruri ? A rezultat o delăsare lirică, o blindă împăcare cu literaturile, inclusiv cînd ele erau evident esitile ori, ca în timpul ultimei jumătăți de vară, numai esitile. Cum am putut să îndurăm astfel atitdea ? Cum am putut să umblăm prin viată cu ochii, de bunăvoie, legați ?

In al doilea rind, refularea acestui adevarat narcisism colectiv a dus previzibil la xenofobia. Aceasta, xenofobia, ascunde, intotdeauna nu un complex de superioritate, ci unul de inferioitate. Ne-am trezit vulnerabili in fata ungurilor, in fata germanilor, in fata rusilor, in fata oricărui străin. Sinonimia acestui cuvânt risca să devină vrăjitoare.

In al treilea rind, si cu siguranta nu ultimul, es ne-a intrebar indoaiala de sine, singura care ne face treji, asti de o perceptie proaspata, cu securitate si corectitudine a faptelor. O sunt cu totii sinceritatea: numai asa imi explic usurinta cu care in 29 iunie au fost manipulate mase urioze de oameni ori faptul ca in mediu extrem de extins s-a produs o adevarata panica mentala cind acestia au fost pus in situatia de a decide ele pentru ele, de a alege intre idei opuse care privesc viitorul lor, intre partide politice, manica de a dialoga - duna obisnuita, dupa reflexul conditionat, dobindit decentil de-a rindul, de a asculta neconditionat. "Selavia incepe in capul selavului care concepe ca e selav" (Euripido).

In timpul dictaturii, Rădulescu putea să picotească îniglită prin culturi. Putea chiar adormi, răscolind monștri. Democrația însă a trezit-o. Fără menajamente, l-a pus în față o oglindă. Nu-l place ceea ce vede? Sănumul ne-a deformat la toți fizionomile? Să nu aruncăm din

cauza aceasta, oglinda, să nu bichiuim, că Xerxe, mare. Dimpotrivă, să ne privim cu luană aminte, înteroagтив. Dacă se poarte în ochi. Abia după aceea — tot în ochi — pe altii.

ACENTE

Suzana Holan

● **Morală
confruntării
din 28 ianuarie**

Pe 28 ianuarie, în Piața Victoriei și pe străzile Bucureștiului s-a petrecut un fenomen social profund întristător, un fenomen care am dorit să nu se mai repele. Dar ce s-a întâmplat de fapt? Dacă în drăznim să spunem lucrurilor pe nume, răspunzîn la această întrebare poste fi dat simplu. În felul următor: a avut loc o confruntare între muncitorimea credulă și intelectualitatea suspicioasă. Muncitorimea a fost manevrată de slugile fostei puteri (activiști de partid, sofi de personal și cum a-or mai fi numind acești specialiști în "mobilităzări"), care s-au grabit să se pună în slujba noii puteri. Au făcut-o, desigur, de teamă că își pierd rostul și slujbele. Mulți dintre ei n-au nici o meserie, nu știu să facă nimic altceva decât să slăgărească o putere dictatorială și să intre, pe bună dreptate, sperînd că vor rămîne pe drumuri. El au depus astăzi zel în a manevra muncitorimea și în a slui pe cel cărora îl se părăde lor că le aparține puterea. Inclit i-au compromis și pe unii și pe alții. Pe de altă parte, intelectualitatea a fost sistematică dinăuntru o parte, de la putere în ultimile decenii. În aceste condiții, intelectualii au adunat, mai mult sau mai puțin conștient, în fundul susținelor lor, extrem de mulță dorință de putere (înăcar sub forma dorinței de a-și exercita puterea cîuvintului). Si, cum fiecare judecă după sine, au devenit extrem de suspicioși față de toate personanele publice, atribuindu-le cu prea mare ujorînță ca unic mobil setea de putere. Îar aşa-numitele partide istorice au încercat să profite de această atitudine suspicioasă a intelectualității spre a-și cîștiga adepti sau măcar spre a crea aparență că au un suport mare de adânci.

Dar, indiferent de fortele care par să îl lucră din umbra de o parte și de alta, întristător este faptul că a fost posibilă o confruntare între muncitorii și intelectualii. Să alăturăm muncitorii și intelectualii interese opuse în momentul de față? Orice om cu bun simț, fie el intelectual ori muncitor, va răspunde că nu. În definitiv, toti am fost reduși în ultima vreme la simpla condiție de „oameni ai muncii”, toti suntem doarci acum de o viață materială și spirituală mai bună și pentru asta avem nevoie unii de alții. Si atunci ce ne-a aruncat de o parte și de alta a baricadel?

Ne-am putea închipui oare un intelectual român din alte vremuri, un Blaga, Agârbiceanu sau Slavici lăudând poziție de altă parte a baricadel decât "poporul", adică trăinimை sau muncitorimes? În niciun caz. Poate doar Bucureștiul a avut, în perioada interbelică, o muncitorime mai chinuită, mai miserabilă decât cea din alte părți și — poate în consecință — o intelectualitate cu manifestări elitiste. Dar acea intelectualitate a fost în mod barbar îngenerușiată și s-au ridicat de atunci și se ridică acum alte generații de intelectuali, în mare parte provenite tocmai din muncitorime.

Si atunci, de unde a apărut totuși acea ruptură între intelectualii și muncitorii la cărei triste izbuire publică am asistat acum? Nu poate fi vorba de o ruptură de ordinul intereselor materiale, ci mai degrabă de un antagonism de ordin spiritual, de ordinul mentalității. E normal ca intelectualitatea să fie mai diferențiată spiritual decât restul populației, dar nu e normal să intre într-un conflict de opinii flagrant cu aceasta. Ce a produs acestă

Trebule să ne amintim aici de un fapt: de faptul că în ultimele decenii, în România, calea parvenirii sociale prin acumulare de bunuri materiale era extrem de limitată, aproape inexistentă. Calea parvenirii prin ridicarea pe treptele literariei și a puterii era și ea relativ limitată și practicată, în general, numai de elemente prin natura lor corupte. Să atunci răminea deschisă celor mulți o singură cale de a ajunge la un statut social superior: aceea de a obține o diplomă. Dovadă: imbulzarea în examenele de admitere. Dovadă: mesajul de diplome și titluri științifice al celor din nomenclatură. Diplomele ajunseră, în mod straniu, un fel de titluri de nobilie, care dădeau posesorilor sentimentul apartenenței la o elită, apartenență care o subliniau la tot pasul, detasindu-se și dezinteresându-se de „plebe” sau chiar tentând-o cu dispreț. În „plebe”

SORIN ILIEOVANU

natural, răspundes acestui dispreț tot cu dispreț. Cu mai mult, reprezentanții „plebei” ajunși la putere opresc intelectualitatea, în primul rînd tâindu-i orice cale spre putere și creșința-l astfel resentimente față de „plebe” în genere și, în al doilea rînd — ceea ce e și mai grav, poate — tâindu-i aproape orice posibilitate de exprimare. În felul acesta, calca normală de comunicare între intelectualitate și restul populației era tăiată. Căci una din principalele datorii sociale ale intelectualilor este să reprezinte constanța mai bună a națiunii, datoria pe care nu și-o pot îndeplini decât adrestandu-se mulțumii și împărtășindu-l el mai mult din cultura lor. Cenzura regimului dictatorial nu le permitea acest lucru. Si atunci, erau pur și simplu forțați să practice numai o cultură elitistă, să comunice cel mult între ei. Si înțeț-încet, o parte din ei, poate că mai de valoare, au căpătat o atitudine elitistă și s-au constituit într-un fel de elită cu literacia ei, cu idoli și lideri și, potrivind în jorul lor o lioză de admiratori. Într-o timp, publicul larg era hrănăt cu subcultură, cu kitcheuri și propagandă, lipsită de informație sau dezinformație, în special în ce priveste viața socială, politică și economică a ţării și a sărănatășii și astăzi temelii spre a-l face el mai vulnerabil la orice manevră.

După ce, în primele zile ale revoluției, s-a făcut simțită o splendidă solidaritate a aproape tuturor categoriilor de oameni, disensiunile ca moșneag pe dedesubt de multă vreme au ieșit, din nădejde, la suprafață. Intelectualității nu-i este ușor să se debarrasă de atitudinile sale elitistice, ba poate nici nu e pe deplin posibilă de ea. Persistă în practicile sale vecni, și face un titlu de onoare din a se ocupa exclusiv de cultura „mare”, luptă abia acum împotriva totalitarismului său, mai bine zis, împotriva fantomelor totalitarismului pe care le întreazăste cu o neliniștită perspicacitate privind rânduri și prin dedesubturi. Nu pare să-si dea seamă că una din primele urgențe ale ţării e umplerea jumătății golurilor ramase în cultura publicului larg, în special în domeniul problemelor sociale, politice și economice. Datoria ei ar fi să se occupe de acest lucru, spre a cădiga încrederea munitorilor și spre a nu o lăsa la cheremul specialiștilor în „mobilități”. Si în special pentru că avem acum de altă o cale, avem de găsit soluții optime pentru viața noastră socială, politică și economică.

Adevărul este înălță că în domeniul sociologiei, polilogiei și științelor economice pînă și intelectualitatea a fost izolată informațional, ba și se interzise chiar să gindească în aceste domenii. Iar în ce privește realitatea social-economică a ţării, informațiile intelectualității noastre sunt extrem de limitate. De aceea, intelectualii sunt tentați să opteze pînă pentru formulele gata date, imprumutate, de preferință, din Occident. În cursul celor de formărie tehnică sau științifică nu avem de ce să ne mișcăm. El sunt obisnuiti, prin natura muncii lor, să aplică scheme inventate, în ea mai mare parte, în Occident. Dar cei de formărie umanistă ar trebui să-si amintescă de diferența netă de spirit dintre Occidentul și orientul european, reflecția, de pildă, în diferența de spirit dintre catolicism și protestanism, pe de o parte și ortodoxism, pe de alta. Ar fi de ajuns să-si amintescă de ceea ce scrie Blaga în Spațiu: morțile. Omul occidental încearcă să atrină transcedentalul ridicându-se spre el prin forță proprie, pe cind ortodoxul, bizantinul, aşteptă ca transcedentalul să coboare asupra lui. Ne vom putea căre „converții” peste noapte? Dacă nu, adoptând formulele occidentale ca stare, nu riscăm să copiem iar forme nepotrivite fondului; nu riscăm să recidem în carolingianism și, mai ales, nu riscăm să leăm interesele „plebei”? Dacă ne putem converti totuși, că de repede o putem face și în ce mod? Care dintre formulele occidentale sunt cele mai avantajoase pentru noi acum? Cele americane, cele suzdane, cele elvețiene? Că și ce putem prelua din ele și care e calea de a le introduce la noi împreună cu marii cugudări? S.A.M.D.

Cu toții va trebui să ne gîndim la aceste probleme și nu o vom putea face fără să ne informăm. Nu e o soluție să ne alegem niște reprezentanți — mai mult sau mai puțin la întimplare — și să-lăsăm totuși răspunderea în seama lor. S-ar putea înțimpi ca ei să le fie de dor de dezorientati ca toti ceilalți. Si, de altfel democrația înseamnă puterea poporului, adică puterea și implicit răspunderea fiecărui cetățean în parte. Înseși alegerile implică opțiuni pentru o platformă politică și, totodată, economică. Ar fi potrivit să facem o cunoaștere în necunoaștere de cauză. Iar cei care ne pot ajuta să-o facem în cunoașterea de cauză, informindu-ne și informând publicul, sint în primul rînd intelectualii. În primul rînd ei ar trebui să-si dea seama că nu de opinii dumet lînsă noi acum și nu de susținerea lor prin manifestări de stradă sau prin scrieri agresive. Avem nevoie de informație în domeniul sociologic, polilogic și științelor economice, de o rapidă refacere a culturii noastre în aceste domenii, ca să putem începe să gîndim și, ne de altă parte, avem nevoie de mult, mult bun sămăt, căci democrația nu poate funcționa cu adevarat decât într-o atmosferă de respect reciproc și de încredere reciprocă între oameni și categorii de oameni. Altfel, orice dialog riscă să degenereze în dispute sterile în loc să devină o discuție construcțivă, la obiect.

Orice gamă de a-si impoză categorial și acțional opțiunile majore; mai mult însă, am considerat că se facă realmențe totul pentru ca în primul rînd tinerii să fie tinuți într-o stare de quasi-analfabetism politic, după cum se facea totul pentru a-i lăsa într-o stare de analfabetism cultural, sociologie S.A.M.D. Tinere fiind, ei ar fi constituit o masă de manevră pentru putere, în măsură în care tinerul nu și-a dat încă întreaza realitate a capacitaților sale, dar poate fi convins că există numeroase modalități, accesibile puterii, pentru ca tinerul să nu ajungă niciodată să se implimăască în cîndit de personalitate.

Pe de o parte, agaș, contestam tinerilor competența politică, îi socoteam incapabili de o atitudine cu adevărat erită fată de realitate (recunoscindu-le, eventual, o specifică vîrstă capacitate cîntăzoare, fată de anumite fenomene apărătoare același realitate), iar pe de altă parte îi susțineam de nefăstățile trufă „Ridicind capul”, cum se spunea pînă nu de mult, tinerii — ca indivizi, dar și ca grup — puteau pierde totul, puteau fi striviti de putere pînă într-o scădoare în care se pierde pe ei însiși, să fie obligați să renunțe la cea dinăuntru și maximă obligație pe care originea o are față de sine și societate: obligația de a deveni o personalitate. Nimic nu mi se parea a fi mai lesnicios pentru putere decît să anihilizeze din punct de vedere social, profesional etc. (evident, și fizic, la limită) un tiner ce contestă dictatura. Numai în cazurile în care era vorba despre tineri cu dotări native excepționale soluția salvării (individuală) putea fi păstrarea tării și încadrarea într-o altă societate; din perspectiva puterii însă, această mintuire individuală însemna atingerea scopului, respectiv securității din circuit a aceluiai devenire incomodă.

Asemenea îngurităju vor fi atins și o parte a apa-nunței disidențe, căci dosarul nu a fost sociat care (inelirind să traverseze Dunărea în miezul nopții) nu amiază sau au semnat cîte ceva, bazindu-se

lor părți de lume; desigur, dacă limba română ar fi fost precum soala sau engleză, am fi pătit-o și mai și, în sensul că ar fi plecat din ţară mult mai mulți scriitori.

Cind era strivit un tiner, nimeni nu putea spune că a fost distrusă o personalitate, că s-a comis o enormă crîmă împotriva umanității, cu toate că mulți și astăzi neștiute anihilații erau înfinit mai criminale (dacă se poate spune astăzi decîldu-se amatoristică tentativă de otrăvire a unui scriitor stabilit în Franță: cind unul timă și se reteză ariofel și se închidează toate drumurile (de multe ori, cu toate formele legale), puternicele jurnale occidentale sunt influențate posturi de radio și televiziuni ale Vestului nu trezăreau și nu deschidea o campanie de forță cele declansate la aurul stîrii că un atoțouernic, senil și cu un picior în gropă ayatollah condamnat la moarte, din depărtare și în lipsă, pe un cercare scriitor, pentru blasfemia (stabiliind pînă și o recompensă pentru uzină etc., ca să fie circul complet). Si dreptate aveau acele jurnale și posturi de radio sau de televiziune, căci tinerul de aci era doar o promisiune, dar una care nu fusese făcută să devină împlinită. De aceea înțelegem și legitima oportunității, cind o putem observa la cei tineri.

Bătrâni mi se păreau idealii pentru a declara ultima bătălie împotriva dictaturii (car scriosem „celor săni” foarte înaltă demnitate îmi confirmă astăzi și); ei nu mai aveau nimic de pierdut, ci doar da cîştigat o demnitate care, poate, la lipsa pînă atunci. El se împlină să ca personalitate atunci cînd a trebuit (si cind și cum au putut), erau mai multor care trăiseră și puteau să deosebescă critica de simbolă critică. Bătrâni mi se păreau cel mai potrivit să se păreau cel mai potrivit și pentru că lor nu li se mai puteau lăsa vînturul; ei nu puteau fi cumpărăti de putere cu desărnicători și privilegi boieresci (exceptiile, ca de pildă, Ion Gheorghe Maurer, nu puteau fi decit de dispreții); cred acum că în conturarea unei astăzi revoluționare, un anumit rol îl va fi avut și fascinația pe care o exercita asupra mea biografie și opera ultimă a lui George Lukács. În sfîrșit de cînd invetighi în relo, de lacomii fără de judecăță și fără de rugine, de nescocîtușii hărținean în mod nelegituit la Susana, bătrâni mi se păreau puternici; lor nu li se puteau lăsa decit privilegiile dobândite prin umflare și, poate, nedreptate. El nu puteau fi însă striviti precum coi tineri și neștiuti. Critica lor putea fi o formă a penitenței, a exprimării unor mal vochi pînă la. Virșinicii riscau să nu mai fie deputați în M.A.N., membri în C.C., direcțori, rectori sau episcopi (aceea ce nu înseamnă că nu prea potrivesc, în treacăt îl spus), dar se puteau oricînd retrage într-o slujire a celorlăți (catedră universitară, manastire etc.), sau pur și simplu la masa de scris; de asemenea, pensiunea a fost întotdeauna o formulă onorabilă de retragere din mașină puterii.

Dar cînd co numeam „opportunismul” tinerilor și de lalele săi de astăzi nu mai în cadrul sistemelor astăzi stabilă, acolo unde societatea cu vîntur se poate face dinainte pentru mai multe decenii: în asemenea sisteme, cum părea și dictatura ceaușistă, se stie că era nevoie să intră în partidul comunist, că nu se trăia să colaborezi („dezinteresat”, binelîntele) cu Securitatea, că trebuie să-ți respecte necondițional „superiorii” fără pe cînd neștiuti mai presus de tine în scara lărariei sociale) etc. Într-un sistem care pare să stabile, nu-i rușino să nu faci nimic pentru destabilizarea sistemului: se cheamă doar că îți faci meseria, că îți vezi de treabă, că ești un om cu-mîntă și cum-șe-cașo.

Dimpotrivă, într-o societate instabilă și evident de tranziție, cum este România actuală, tentația oportunității în rîndul tinerilor se extindea necesarmente: înscădere în P.N.T. de pildă, poate fi înțeleasă din unice puncte de vedere, dar e probabil că F.S.N. va cîștiga alegerile de la 20 mai. Sau alt scenariu: merită să se cumpăre să devină un militant al F.S.N., cind s-ar putea să poste către cînd anii, la următoarele alegeri, liberalii să obțină majoritatea în cel de-al doilea Parlament? Iată, cred, să, de re, erau înainte astăzi studenți, buni la carte, care deveneau membri ai P.C.H., în vîreme ce în prezent marșa majoritatea a studenților se declară „apolitică” indică ne-participare.

Bătrâni însă, nemulțumind tîrziu, se vor căsători cu ei dinii în partide; devină lor și, cînd din urmă sună să lor de acțiune politică-socială. Prințul cel apartind virșinicii a treia există astăzi o mare nevoie de incolorare și de înregimere, iar activismul politicesc ce va rezulta de aici și poate fi unul deformat de nefășările înaintașilor: vîrstă și grabă semină, resiliu mucejd, ostică și nevinovăție, întreagă, decentă ambicie. Pe de altă parte, tinerii se vor căsători curând să iei față politice strîngind-nină la răguseala că sunt anotății; mai degrabă și de astăzi să înceapă să formeze o bunădeare de formaționi semi-politico-sindicală, mai multi sănătăți, efemere și, în general, lipsite de o veritabilitate structurală de partid. După născută-unitatea asigurată de represiune și dură unitatea cauzată de lupta comună împotriva dictaturii, vînturul ne poate rezerva suruză unor deosebiri politice, intemeiate nu doar pe diferențe dintre grunurile sociale, dar și pe cîte dinire generatii.

ACENTE

Dan Oprescu

Oportunism și oportunitate

Mult timp am socotit că este de datăria virșiniciilor să actioneze cel dinăuntru împotriva dictaturii, și vîreme îndelungată am crezut că tinerilor îi-ar apartine mai

SORIN ILFOVEANU

degrabă oportunitismul și „cumulenia” politică decit atitudinea critică și revoluționară; într-un sistem stabilit de tip dictatorial, ar fi de așteptat ca tinerii să manifeste o puternică aplicare așa oportunitism, în docința lor de a se împlini în plan profesional și social. Neînțîl că încadră în sistem, tinerii ar avea mărele avantaj de a fi neștiuti, de a putoa, de pildă, oricînd reproșa părintilor lor compromisurile și laisările, fără ca despre cînd să se poată spune același lucru; în plus, este larg răspîndită păreră că, în general, tineretul e mai razvînat și mai idealist (în sensul cel mai bun) și cîndva și decit cei mării oameni care au avut de la început o cunoaștere de cauză. Iar cei care ne pot ajuta să-o facem în cunoașterea de cauză, informindu-ne și informând publicul, sint în primul rînd intelectualii. În primul rînd ei ar trebui să-si dea seama că nu de opinii dumet lînsă noi acum și nu de susținerea lor prin manifestări de stradă sau prin scrieri agresive. Avem nevoie de informație în domeniul sociologic, polilogic și științelor economice, de o rapidă refacere a culturii noastre în aceste domenii, ca să putem începe să gîndim și, ne de altă parte, avem nevoie de mult, mult bun sămăt, căci democrația nu poate funcționa cu adevarat decât într-o atmosferă de respect reciproc și de încredere reciprocă între oameni și categorii de oameni. Altfel, orice dialog riscă să degenereze în dispute sterile în loc să devină o discuție construcțivă, la obiect.

pe reciția puterii de a-i expulza destul de neobișnuit pe cei co „jura mară”, iar gestul prezintă disidență (căci o parte a seminăturilor „apărătorii Goma”) devenea unul încrezător de o oarecare ambiguitate morală, atunci cînd veritabile emigranti economici făceau gesturi contestătoare spectaculoase, nerăscind aproape nimic fără suficiență să îl fost informat un jurnalist străin...), dar obținând în schimb înțelege și anul politic în ţară pe care altminteri le-are fi putut, eventual, admira numai turistic. Pentru tineri, în ultimii ani, plecarca dincolo de granitele acelui închisor care devenise România mai era și o chestiune de responsabilitate față de împlinirea făptușii lor umane și cînd capacitatea de performanță în matematică, informatică, aeronațională, fizică, chimie, biologie etc. erau datorii făță de propriile lor talente să nu le înse în paragină, și atunci erau — dinăuntru — fortati să rămnă (sau să fugă) în săracinătate, să se arate ca realizările a unor capacitații ne melogături mai proaspătice. În destul de curăt, România a fost ca o republică sud-americană penitentiară. Europa occidentală și, pentru SUA, furnizind materialul doar quasibioligic pentru știință, tehnica etc. ac-

SĂ SCOATEM UNTUL DIN COCOTIERI

Intr-o zi din serile ce urăse și rețea de la începutul lunii (6 februarie) în Piața Victoriei unde pulsul agitat al Bucureștiului arată că de diferite surse sunt între ele săptămâna (l-am întîlnit, ca și altii locuitori ai cartierului, pe soldați). Alții deci obisnușii soldați de lîngă TAB-uri care, mai ales în amurg, proiectați pe cerul crepuscular, redau în mintea celor ce au apucat să vadă (pe săturare) nenumăratele filme să vedea asaltul Palatului de iarnă (stop-cadru încă bine lipit pe subconștiul unor generații: momentul pe care îl trăim punte și mai bine în evidență diferența dintre serile biologice mai mult sau mai puțin traumatică de „stringerea de surub” ori de „dezghețul” în care s-au format).

Soldații acestia nu aveau arme, ci doar cîteva lozincă, unele scrisă (de ce au murit soldații, de pildă, care reverberau în noi cu ambiguitate unui vers) altfel strigate (ole, ole, dreptul nostru unde e — varianta a unui parcă inaccesibil model).

Ce îl aduse în Piața Victoriei? Dorința în frig, minunarea de nemincat chiar dacă prețul ei crescuse de la 18 la 26 de lei, apa caldă, odată pe luna (cel multă) munca de 12 ore pe sântierile faraonice, cu scutul la 5 și între 18, oră de la care trebuiau să se mai cearje și hainele, bineînțele cu apă rece, spașa date cadrelor nesufletești (fieri, subofiți) ca să se poată ducă casă în permisie, severitatea nedeposelor (în cele zile arest + bătăie pentru o copacă deschelată la gât) și.m.d.

Mi-a revenit în minte, ascultându-*i*, aceeași Piață a Victoriei în aerul incins

gălbjejite zile de vineri, ocolam cu privirea siluetele în uniforme anonimișate care impingeau, căruia, ridicau. Obisnușii de a-i vedea în astfel de locuri (în metrou, în construcții, în gări, pe cimp, la inundații, la cutremur, în dezastrele continue ale naturii și economiei) ori remușcare colectivă (cine nu știe că, după orfelinat și azilele de bătrâni, armata evidentă expresie „prețul săzăut” al individului în „țara noastră”?) ochiul nici nu se mai oprea asupra lor.

Atunci. Acum 8. Acum 3 luni.

Dacă acum 7. După săptămâni cînd (năraculos) feroarea colectivă a mers mină în mină cu propaganda, obisnușind urechea cu comentariul retoric și ochiul cu imaginea soldatului tiner și cu arma în mină, acoperit cu flori, plini, mânuși, mere, declaratiile de dragoste, priviri lăbitoare, melodii preferate transmise prin bunăvointă TV.R.L.?

Idee (confuză încă) ce mi-a trăcut prin minte asciutind „povestile” soldaților în termen, lămuriti doar că sub pretextul hainei militare au fost exploatați această caviat traumatizat de prima perioadă a limbii de lemn îmi pare că mai potrivit pentru ce îl se întimplă) aveam peste cîteva zile să aud formulă precă și convinsă. Reprezentanți autorizați ai armatei (în primul rînd cei din garnizoana Timișoara și de la Aviația Militară) constienti de responsabilitatea ce le incumbă ca apărători (virtuali) ai celor 21 de milioane, aveau acest leit-motiv în discursul lor: că revoluția nu a adus (încă) armatei române decât morți și reactivarea unor generali de multă vreme pensionați, a căror ca-

la arhitectură la cîteva zile după 28-29 ianuarie.)

Revoluția adusese totuși ceva și în armată: solidaritatea camaradă (lipsită de căldura animală a spiritului de turmă) pentru obținerea unor drepturi, colective și individuale în aceeași măsură; transparența asupra acestor solidarități; transparenta asupra unor mîndri care întrăbă și se întrebă.

Ceea ce au arătat și elevii de la ATM, studenți de fapt (dacă ne luăm după examene, materii și ani de studiu) care și-au susținut, disciplinați și discreți, zile de-a rîndul revendicările, alături de soldații în termen, alături de soferi în grevă, printre basculante, tiruri, caminane, strenze și lozincă diferite de ale lor. Filmul documentar pregătit pentru emisiunea **Gaudemus** ne va arăta, doar prin imagini (atunci cînd TV.R.L. se va decide să-l transmită) căderea impropriu din Pista Cosbuc, foști și Seminarul teologic în care învăță tinerii de la ATM, amfiteatrele subrede, clasele despărțite printre un placaj (dacă stai în ultima bancă vezi să-ți încîne la două cursuri odată, susținând glumele) și acele condiții exagerat de „gnarlate” de viață în cămine, cu mîncare de nemincat (iar) într-o săptămână.

In afara revendicările economice și a celor legate de condiția lor de student, tinerii de la ATM au mai formulat una care în următoarele zile se va dovedi, a apartine întregii armate: nevoie de adevarat asupra zilelor revoluției; **adevărul**, fie și neconvenabil.

După aproape o jumătate de secol de minciună, fără mistificare trăcește neîncredere și tensiune.

Nu însă se poate porni la un nou drum.

Este ceea ce a cerut, în primul rînd, apelul adresat președintelui C.P.U.N. de reprezentanți garnizoanei Timișoara și ai Aviației Militare, la care s-au caliat apoi unități tot mai numeroase și armă tot mai multă din întreaga țară. La distanță de două huri găsim anormal să nu se fi făcută investigație firescă asupra evenimentelor din Timișoara (16-20 decembrie). Derunata acțiune de reducere (scandalosă) a cifrei morților a trezit justificări suspiciuni. Mai poste fi păstrat în conducerea Ministerului de Interni un om care să aflat în mijlocul teatrului de operă singurătoare din acele zile, chiar dacă (dacă) și sără dovedi non-participarea, după situația timo de cînd s-a creat impresia (deloc neluștită) că cineva are interese să ascundă adevarat despre Timișoara? Sunt întrebări pe care nu și le pună doar armata, numai. Acum, în acest provizorat, cînd se așteaptă continuarea dialogului solicitat cu demnă lenitățile de reprezentanți armatei președintelui C.P.S.N., înce de la începutul lunii ianuarie (în care numărul nouului ministru al apărării naționale a dat speranțele unui bun început). În aceeași săptămână cînd s-a trăit al doilea moment al sproprierii (emoționale) a populației civile de armată. Stiam, înainte de 22 decembrie, prea multe despre oportunitism, corupția, lipsa de bună credință, mistificarea direjată a adevaratului, pe care le-am întîlnit, din păcate, și după această dată: nu stiam însă mai nimic desosebăcești oameni măsurați și decisi, disciplinați (dar gîndind deosebită dintre o disciplină prinsă și o disciplină liber consimțită) care au trăit în zilele din decembrie astăzi de dramatic (Să fiecare dintr-el cum a murit? Cum e posibil ca nici pînă la această oră să nu se stie dacă au fost soldați, ofiteri pedepsiti pentru că au refuzat să tragă asupra

mărturii). Ultimile întîmplări dovedesc, cu virf și îndesă, că trebuie găsită o soluție pentru ca să se excludă „orice posibilitate de manipulare a armatei la rezolvarea diferendelor diferitelor formări și de interventii în cazul de calamități naturale”.

Nu comentarea unor anumiți oameni (desi există exemple destul de cadre compromise politice care fusese avansată după zilele revoluției) ci enunțarea unor principii de la care să se concretizeze în mod practic un alt concept de armată — eficientă, modernă — să-a aflat la baza acțiunii militarelor. Avem și noi o întrebare, la care se revine mereu, și căreia va trebui să își responde: ce însemnă transferul securității în cadrul Ministerului Apărării Naționale? De ce există acum, în situații locuri, fosti securiști, imbrăcați doar în kaki? Orice stat are o politică secretă, nimeni nu neagă necesitatea ei. Dar acesta este în mod normal îndreptată împotriva dusmanilor tării, pe cînd securitatea română a fost îndreptată împotriva proprii populații, pentru sustinerea unui regim politic nepopular.

De aceea, reactivarea securității, împreună cu provocările, manipularile, zvonurile etc. nu poate să nu ne amintească trecutul, nu poate să nu ne mălinătoscă pentru viitor.

De acela pînă nu se va arăta exact unde și cum sunt folosite fondurile fiscului p.c.r., fostului u.t.c., pînă nu se vor desfînta unitățile prezidențiale compromezute politice etc. nu se va reduce tensiunea oponitorilor (și regretată de tot mai multă lume) a acestor zile.

Si acum un reproș personal, pe care l-am împărtășit cu alii cetățeni de bună credință: președintele și parlamentul au discutat cu multă răbdare problemele deosebit de importante ale procedurilor și.m.d., lăsînd ochiul de spectator vizibilă firescă luptă pentru putere ce antrenează inevitabil formăriile politice. Nici un glas nu a amintit atunci despre apelul reprezentanților armatei care acceptă disciplinați și răbdători (din întîmplare, desigur, în frig și ploie). În acențuarea condiții mi se pare normal că armata a cerut ca partidele politice să-si precizeze poziția față de ea și să facă de problemele apărării naționale. Si nici nu mă mir că o categorie (destul de mare, cred) de cetățeni se întrebată ca simpatizantul personaj caragialian: eu cu cine votez? Probabil, data alegerilor (20 mai), ar trebui aminată încă puțin. Problema tării sunt grele, iar răgazul de schitare a unei societăți civile românești e mult prea mic.

GABRIELA ADAMEȘTEANU

ai „verii” bucureștiene suprapopulare, cu 8-9 luni în urmă, valăuți albi de praf oculindu-se fără oprire printre schelele blocurilor mausoale. Infîpte în inimă fortul securi cu licență și cîini de rasă și peste ruinele caselor de vîrsta democratiei românești, îmbătrînîte brusc după condamnarea la moarte, rînjind stîrbe și oarbe, cu geamurile sparte și lemniația sunătoare. În timp ce treceam pe acolo și în ureche îmi răsună automat glasul *old fashioned* al lui Virgil Ierunca cu mereu același vers să scoatem untul din cocotieri / să scoatem untul din soldați tineri / din îngrășate zilele de ieri / din

pacitate profesională inevitabil rămine recordul mai ales decenului 7.

Înainte de a pleca spre casă, lăsîndu-*i* pe soldații increzători în dreptatea și drepturile lor să tropăie mai departe, ordonat, în fața clădirii în care luminile se tot stingea (ora era înăstată), l-am întrebat: dar dacă acum, noaptea, nu o să vină totuși nimeni să discute cu voi? Cum să nu vină dacă noi suntem aici? s-au mirat, atunci ar însemna că noi nici nu existăm! noi cine suntem? noi suntem animale? noi nu suntem nimeni?

(Cine suntem noi, studenți? mi-am amintit că întrebău cei din Forumul de

După cum este cunoscut, în seara de 18 februarie a avut loc un incident de o gravitate extremă. Un grup de oameni irresponsabili, sau râu intentionati, sau manipulati, sau toate îsolalită, au forțat intrarea Palatului din Piața Victoriei, dîndu-se la acte de violență și vandalism. De la violența în revoluție la violența între cei care au contribuit la victoria revoluției s-a produs un regres alarmant. El nu poate continua fără a perturba tot ceea ce s-a cucerit prin singe, inclusiv procesul de democratizare în care atât de sovăiețnic păsîm.

In seara de 19 februarie acestă incident a fost discutat de Biroul Executiv al Consiliului Provizorius al Unității Naționale. Atât cei informații accesibile ne-înțelegind să ne dâm seama, discuția pare a se fi purtat în general cu responsabilitate. S-au rostit însă și cîințări mai multe decât așteptări, iar mai dintr-unul acestor privyete în mod direct. **Grupul pentru Dialog Social**.

Intreaga țară a putut vedea și acuzația declarată d-lui **MIHAI DRAGĂNESCU**, care cumulează în acest moment două funcții de mare rezonanță socială: cea de vice-președinte și cea de **președinte al Academiei Române**. Nici una dintre aceste funcții nu l-a împiedicat pe d-l **DRAGĂNESCU** să declare în fața **Biroului Executiv** și a întregii țări că acțiunea bandelor care au cucerit clădirea guvernului a fost concertată, dovedă acestei concertări constituit-o criticarea unor lucrări ale domniei sale în ultimul număr al revistei **„22”**.

Această declaratie ne obligă la o lunare de pozitie care priveste în primul rînd nu reporturile d-lui **DRAGĂNESCU** cu Grupul

nosu, ci raporturile puterii cu dezbaterea criticei de idei. În acest spirit, **Grupul pentru Dialog Social** socotește oportun să facă următoarele precizări:

1. dezaproba în modul col. mai hotărît atacarea edificiului guvernamental, a unui membru al cabinetului și a soldaților care asigurau paza. Înțarcerea la violență amenință să înbaseze dialogul, a cărui consolidare este însăși răsturnarea noastră de la început.

2. nici un membru al Grupului nostru și nici un colaborator al revistei **„22”** nu a participat la acest atac.

3. **Grupul** nu l-a încălit, instruit, sau înarmat pe atacatori pentru simplul motiv că nu au avut niciodată vreun contact cu ei. În ultimele sale reuniuni **Grupul** a întîlnit cu reprezentanții sindicatelor de la Uzinele „23 August”, cu o delegație a militarii care demonstrează abținența trecută în Piața Victoriei, cu colegii d-lui **DRAGĂNESCU**, d-nii **Silviu Brîcan** și **general Mihai Chitac**. După ce l-am văzut pe unul dintre ei pe micul etanș, bănuind că participantii la atac nu se numără printre cîitorii fideli și revistei noastre.

4. acuzatia de „concertare” pare să refere la două comentarii critice care privesc două voluminoase încercări de invazie în filozofie. Într-o reprezentare de critică, d-l **DRAGĂNESCU** este vorba de „Profunzimile lumii materiale” și de „Ortofizi-

ea”, publicate de același **Ediția Politică**, prima în 1979 și a doua în 1983.

5. ambele lucrări fiind tipărite mult înainte ca d-l **DRAGĂNESCU** să îl devenească vicepreședintele actualului guvern și președintele actualui Academiei, criticiile formulate în cele două comentarii pot, vîzând performanțele private ale autorului, și niciodată cele două instituții publice pe care de-abia mulți mai tîrziu avea să le ilustreze prin prezenta sa.

6. nici unul dintre cele două comentarii nu cuprinde cheamări explicită sau disimilate la forțarea clădirii guvernului. Ele nu cuprinđă decât rezervele substantiale pe care doi distinți gînditori le au față de intenția — după dînsă prea grăbită — a d-lui **DRAGĂNESCU** de a se afirma în filozofie, un domeniu pe care îl frecventase prea puțin înainte de a se fi hotărît să-l revoluționeze.

7. ca și întreaga revistă, cele două comentarii nu exprimă verdicte, ci opinii. Ar fi fost — și rămine încă — firesc ca autorul lucrărilor în cauză să le opună, dacă nu este nevoie, proprietățile sale opinii și nu să stigmatizeze în modul să-l învețe pe care a reprezentat-o practică traumatică, căreia l-am pus capăt, prea recent pentru a se resemna să o vedem reînfiindu-se atât de repeide.

8. pe de altă parte, declarația menționată crează o situație paradoxală, în care libertatea de a critica guvernul se asociază cu interdicția de a critica lucrările membrilor săi. Noi dorim în continuare libertatea de a-l critica pe autorul **DRAGĂNESCU** fără a susține prin acesta bănuiala că vrem să forțăm usile și să dezvăluim birourile Consiliului de miniștri. Convertirea puterii în infiabilitate pseudostînțifică reprezentată-o practică traumatică, căreia l-am pus capăt, prea recent pentru a se resemna să o vedem reînfiindu-se atât de repeide.

9. în sfîrșit, dacă d-l **MIHAI DRAGĂNESCU** consideră că l-a administrat o lovitură sub centură, vom spune că suntem de acord cu acestă interpretare, cu condiția de a admite că Domnia sa poartă centura deasupra capului.

GRUPUL PENTRU DIALOG SOCIAL

REDACȚIA REVISTE „22”

Precizări

rul conceptelor și cea care se exprimă cu ajutorul rangilor. Ceea ce se amulează astfel este totuși spațiul în care poate respira cultura.

9. pe de altă parte, declarația menționată crează o situație paradoxală, în care libertatea de a critica guvernul se asociază cu interdicția de a critica lucrările membrilor săi. Noi dorim în continuare libertatea de a-l critica pe autorul **DRAGĂNESCU** fără a susține prin acesta bănuiala că vrem să forțăm usile și să dezvăluim birourile Consiliului de miniștri. Convertirea puterii în infiabilitate pseudostînțifică reprezentată-o practică traumatică, căreia l-am pus capăt, prea recent pentru a se resemna să o vedem reînfiindu-se atât de repeide.

10. în sfîrșit, dacă d-l **MIHAI DRAGĂNESCU** consideră că l-a administrat o lovitură sub centură, vom spune că suntem de acord cu acestă interpretare, cu condiția de a admite că Domnia sa poartă centura deasupra capului.

GRUPUL PENTRU DIALOG SOCIAL

REDACȚIA REVISTE „22”

DE CE NU SEMNEZ

Pentru o clarificare, dintr-o început, „De ce nu semnez” reprezintă atât justificarea lipsiei mele de atitudine, cât și protestul meu împotriva lipsiei garantilor că viitorul nu mă va face să regret atitudinile de azi.

Paradoxul este că înainte de 22 decembrie am fost unul dintre cei mulți care „semnau” tot, și „Referendumul pentru dezarmare” și adesea pentru realegera lui Ion Iliescu, fără teamă de eventualitatea unor neajunsuri imediate, cu acceptarea compromisului de constanță și, în orice caz, nici o urmă de vinovătoare în fața istoriei.

Dar ACUM... Acum, după ce am trăit renasterea sufletească și a conștiințelor? Acum cind zeci, sute de semne al mei au curajul opiniiei, al incriminării, oricărui constringerii asupra conștiinței proprii eliberate, al oricărui abaterie de la criteriile proprii de dreptate, corectitudine. Curajul opiniiei exprimată la modul absolut, cu nume, loc de muncă, adresă, semnatură.

In ceea ce mă privește acest „acum” este împărțit în două:

Împresionat de hotărârea tinerilor de a nu se opri niciodată în fața morții, m-am simțit eliberat, m-am hotărât să nu mai fiu un handicap etic și moral.

- prima semnatură -

In prima noapte după victorie, conștiința noastră voluntari intră o mîndă de luptători ai gărzilor patrioțice la întreprindere, n-am fost de acord ca cel din conducere să „lupte” alături de noi, dacă nu se îmbrăcă în uniformă de pe care românii stema R.S.R. „Noi” nu eram încă destul de conștienți, „ei” nu erau destul de speriați, și am rămas doar cu protestul.

- a 2-a semnatură -

Simbăta noapte, astăzi de impuscarea unor tineri în condiții dubioase, pe o stradă neluminată în apropiere de o cîrcă de militie, am reusit să pătrund la primele ore ale diminetii de duminică în televiziune (simbolul și garantul libertății în acel moment), împreună cu unul dintre supraviețuitori. Am transmis mesajul său și, după pase ore de insistență,

a coborât cineva care m-a făcut să înțeleg că nu este momentul analizării unor astfel de evenimente.

- a 3-a semnatură -

Luni am crezut de cînvîntă să fac cunoscut — în scris — conducerii întreprinderii noile meu statut moral, care nu mai permite acceptarea de compromisuri: lăsare de poziție care a rămas încă fără nici o urmare. Fără solicitarea de a mă clarifică, fără măsuri de a fi pus la punct.

Această tăcere a însemnat pentru mine o trezire, o reinvențare în timp, cu neștiință, teamă, frica de posibilitatea că la un moment dat să...

De atunci nu mai semnez. De aici începe a doua parte a acestui „acum” pentru mine.

In zilele următoare secretarul de partid

a trecut prin toate birourile să ne întrebă dacă avem ceva împotriva donării beneficiului în contul „Libertatea”. De cum l-am văzut am avut „avea împotriva”, dar n-am zis nimic.

In zilele următoare am aflat că securitatea din R.D.G. a fost desființată, că astăzi au fost concediați, că altii au trecut la antiterorism și antidrog etc.

In zilele următoare am aflat că Frontul Salvării Naționale la întreprindere: toată conduceră veche fiind aleasă în unanimitate.

In zilele următoare am aflat că securitatea noastră a trecut sub controlul armatei. Putea fi și invers, și lucrurile ar fi mers la fel, după părerea mea. Am clădit lista securiștilor și a informatorilor din întreprinderea noastră la avizările „Libertății” de la intrare, dar încă n-am găsit-o.

In zilele următoare am aflat că Frontul Salvării Naționale și televiziunea liberă, și presa liberă au...

Ce contează, eu oricum nu mai semnez.

D.P.L.

Reformarea formei

Pentru orice om, indiferent de vîrstă, sex sau, mai nou de (de)orientare politică, amator să vadă în ziua nu numai un prije de a se informa cotidian ci și un mijloc complex și direct de reflectare a realității, se impune elucidarea unui paradox. Eseua lui constă în faptul că, în timp ce din punct de vedere al fondului, și continuu, președintele este angajată în sujelia adevărului, sub aspectul formei ea continuă să se exprime prin scheme aproape identice cu cele anterioare.

Iată deci că ziarele democratice continuă să fie, în această perioadă de tranziție, atât de asemănătoare „la vedere” cu cele ale dictaturii. Mai este interesant de observat că noile publicații, cu mai tinerii și ambicioși lor redactori, au același aspect termen care le face să îi nostalgică vremurile „sigure” ale cunoașterii publicației „Veac Nou”.

De unde rezidă, ne întrebăm, acest aspect de zid de cărămidă monoton în care toate componentele se reclamă la fel de importante și necesare? De unde acest aspect inexpresiv, care a căpătat în lumea pressei denumirea de ziar-beton?

Prima motivare cred că o găsim în excesul de politic. Nu o politică asemănătoare celei dinainte, dar tot politică. Prezența omului politic cu structura lui inflexibilă și voință dominatoare, acum într-o mare diversitate de expresii, dar tot omul politic.

Rezistența noastră face cu greu fății marii revârsări de fapte murdare și mizerie morală a celor cu mintii primitive și întunecate ce au dezorganizat țara. Inotăm prin milii de cîstigători și minciuni care ne-a inundat sufletele. Vîsta rîscă să devină urîță datorită efectului toxic al relatărilor neîntrerupte și trăim regretul că nu am reusit încă să ne bucurăm de adevăr și democrație. Omul obisnuit nu reușește să ia locul omului simbol, al omului de excepție sau al omului — să folosim o expresie picantă din boxa acuzărilor — care sparge. Majoritatea publicaților se constituie pe aceste idei și, probabil, o vor mai face încă.

Simțim nevoie unui partid al naturii, curat, calm, care să nu treinășă geanta diplomatică pe masa tratărilor, un partid fără oameni, eventual.

Citii dintr-o noapte mal reamintit în aceste zile de Hokusai, de Vivaldi, de Cehov?

Poate că din ziare ar trebui să se înălțe, cu timpul, sentimentul pannicat că suntem agățați de scarsa reorganizare a vieții noastre, sufocati de aglomeratii și amenețați de opriri facultative.

O altă problemă este cea a imaginii. Se accentuează îndeobște că suntem (încă) un secol al imaginii. Nol, în spate, am consumat ultimul său sfert în focul imaginilor „oficiale”. A disipață preocuparea pentru fotografia artistică din ziare și odată cu ea și profesionistii acestui inspirat și sensibil

îndeletniciri. Eventualii colaboratori săi au risipit seimenul din privire, fiind trimisi în plimbare.

A disipață și preocuparea folosirii diferențiate a imaginii ca dimensiune și importanță, adoptată după natura materialului publicistic ce trebuia susținut. Nici o personalitate autentică din lumea artei sau științei nu putea depăși o dimensiune de precauție, cu atât mai puțin omul obisnuit. Uzitate anii de zile, „directivele” au intrat în obisnunță și au devenit rutină. Copilul să-năștă înțelept în aceeași hafie meschine. Pînă la primirea sau importarea noilor tehnologii salvatoare, pînă la întoarcerea din străinătate a celor ce vor invita să le manipuleze, ar trebui să încercăm să răzmînem activi pe drumul ec-i simțim sub tăpîile noastre, încercind, pentru a căta

sără, cu sinceritate și profesionalism, auto-depășirea.

Inundația de lumina binefăcătoare a libertății, mobilizări de flacără fierbinți a speranței, rămîne pentru încă un timp același, acum și aici. Ziarele ar trebui să-si deschidă paginile preluind faptele și ritmul celor ce prestează activități clinice normale, fiind-le străină obesă de a se detășa, cu orice chip, pe ecranul comun al normalității. Valoarea unei publicații și capacitatea ei de suprvietuire depurge din puterea nucleului redațional de a decide prompt ce este esențial și de a reflecta realul asigurându-l, ca în orice operă, procentul de rezistență pe care trebuie să îl confere redarea firescului.

Transformările trebuie să se producă la nivelul conceptelor, în mod primordial și hotăritor, ele prelungindu-se pe o filieră specifică oricărui activități de creație și producție, determinând statutul formei ce nu se poate susține singură.

VICTOR CIOBANU

ÎNTRE INTIMIDĂRI SI DEZINFORMĂRI

Pentru marele public adevărul despre demonstrațiiile din 28 și 29 Ianuarie să-a afiat abia după vreo două săptămâni. Acum, mulți oameni din nou iau drept bună dezinformarea care se face în legătură cu demonstrația din 18 februarie. Ma întreb de unde astăzi rezerva de încredere acordată televiziunii și radioului.

Am participat la demonstrația din 18 februarie și nu sunt de acord cu spargerea geamurilor și ocuparea clădirii. Actuala conducere F.S.N. sustine că și-a cîștigat legitimitatea prin faptul că membrii său au fost primii care au pătruns în sediul C.C.-ului pe 22 Decembrie '89. Se pierde din vedere esențialul: majoritatea covîrșitoare a manifestanților au fost pasnici și au venit acolo să ceară desființarea Securității și demisia d-lui Ion Iliescu și a Guvernului care nu urmărește decât să mențină puterea și de aceea nu au luat măsurile necesare pentru instaurarea unei adévărate democrații în România.

Cum se face că televiziunea n-a prezentat manifestații care au avut loc în ultimele două săptămâni împotriva F.S.N.-ului, dar să grăbită să prezinte în direct și integral manifestația pro-F.S.N.? Această manifestație la care minorii care au participat erau în majoritate sub 17 ani și mai înălță să discute necivilizață care a avut loc ne duc cu gindul la incențuirea stalinismului? De ce n-a venit d-lui Ion Iliescu pe 18 februarie să discute cu manifestanții? Dar ce să ne mai mire cînd domnia sa nu a găsit timp să discute cu ofițeri care au stat în frig și ploaie 4 zile și 4 nopti! A avut însă, destul timp

să participe la concertul d-lui Celibidache din 14 februarie. ■ Oare, dacă televiziunea prezinta demonstrația în direct mai avea loc spargerea geamurilor? Nu cumva starea de tensiune existentă se datează înaintea faptului că d-l Iliescu a refuzat dialogul cu demonstranții în ultimele două săptămâni? Ce să faptul că nu permite radicului și televiziunii să spună adevărul? Cine a lansat zvonul că au fost ucisi soldați? Cine a pus la dispozitie și cine a plătit cele două garniturile de tren cu care au venit minorii în mod „spontan” București? Majoritatea minorilor care au luptat cuvîntul să-au prezentat drept ingineri. Sistemul de învățămînt a fost adus într-o stare jalnică în ultimii 20 de ani, dar nu ne așteptăm să existe altă inginerie agricolă. Reprezentanții minorilor ne-au spus că au venit să protesteze împotriva comportării huliganilor. Dar ce impresa v-a lăsat, stimării cititorii, comportamentul dinspre? Acești domni au preferat amenințării și aplaudat ca să impiedice pe reprezentantul P.S.D. să vorbească, să insultă pe bucureșteni și să pretească că vorbesc în numele întregii națiuni. Așa da democrație! Dacă noi, nu ne băgăm mintile în cap, vin dinșii cu bile și fac ordine!

Un alt amănunt interesant, este faptul că acesti minori erau mai bine informați decât marșa majoritatea a bucureștenilor, care nu aflaseră despărțirea părintelui Gheorghe Calelu-Dumitrescu. ■ Cele întâmplate invita pe fiecare în parte să fie circumspect cu privire la televiziune.

DINU ALOMAN ■

A fost odată, pe cînd păduri colindau prin icoili și grădinițe, iar pisicile cartierelor se impăluau printre săracelile resturi de pe fundul pubelelor, a fost pe vremea aceea un om ca toți oamenii. În tara în care trăia, mulți, cei mai mulți erau foarte săraci și doar puțini, dar nu foarte puțini, aveau de unele dar și de altele. Si apoi deși unii erau așa, iar ceilalți hop-așa, legile indejunghînd chibzuite ale acelei fătări erau egale pentru fiecare și astfel cu toții erau tovarăși. Numai că cel avuți, după cum se întimpla pe atunci, erau și foarte inteligenți și pentru acest minută harul întelepcuini, dar bineînțele doar pentru acesta, deși tovarășii, ei erau CEVA MAI TOVARÂSII.

CEVA MAI TOVARÂSII judecau toate principale, făceau dreptate, dădeau indicații și sfaturi. Fiecare sector, fiecare oraș, fiecare comunitate, chiar cel mai mic grupule de case își avea CEVA MAI TOVARÂSUL LUI. Astfel, încredere, speranță și dreptatea domneau

Poveste din cartierul de est

peste tot, iar sărdacia nu părea să fi niciodată prea mică și de înălțat.

Dar să ne întoarcem la începutul povestii și ne uităm de personajul nostru, om sărac și el, să spunem că avea o droză de copii și plingării ca toți copiii, o nevoie boala și sătul de atâtă naștere și pe îngă toți decesii. În singura cămară pe care o locuiau, trăia împreună cu ei o mamă batrînă cu lombago și brie de lind.

Legile erau cum erau, sărdacia era și ea cum era, dar omul nostru de cămăduță lui se săturase și îl sădă, într-o zi, nemănușat în dură, să-a dus să ceară un sfat în telefilor. CEVA MAI TOVARÂSUL, adică inteligețul însărcinat cu împărtirea dreptății, l-a ascultat sorbindu-se pe indelete căpătă și răsturnindu-se în fotoliu l-a întrebat:

— Ai gădin? — Am. — Atunci, bagă-le în casă! — Omul plecid și făcu întocmai, iar a doua zi, palid de nesomn, veni din nou să se plingă:

— Da' cîine aș? Il întrebă CEVA MAI TOVARÂSUL.

— Am. — Bagă și cîinele în casă!

Si tot așa, cîinele îl urmă piezi, iar pisici capra. Acum nu este prea de închipuit ce devenise cătușa bietului om: copiii la fel de flăminzi plingăneau, nevășă-za și măică-za la fel se vătau, pisica miorilă alegind după gădină oasnilor cotcodăceau, cîinele mirila sărgind după pisici, capra păpădile recamarului și bădăia, iar omul nostru cocotat pe un scaun cu picioare cu lacrimi în ochi străngut și-i atrinse de lătrare.

Desigur că o dată ajunși cînd ar fi suficient să dăm un singur picior scaunului pentru ca imaginea unui trup ce se leagănd înținută între mâini să poate să sfîrsoască această poveste. Dar nu se va sfîrși astfel, pentru că, fiind și ea o poveste ca toate povestile, va fi să aducă în final numai bine și jericire cîrvelui ei. Căci omul nostru, depărindu-se disperat, nu numai că nu se spinzură, ba chiar împreună cu cei asemenea lui pusă mină pe topoare și-i alungă pe toți acei CEVA MAI TOVARÂSII. Iar dacă să vă întrebă ce să-a întiplat cu el, cu ei lui și cu acea strîmbă și nesuferită cămară, ei bine, NOI INTELEPȚI au și înțeles să rezolve această problemă. Fiindcă după ce au cîştigat minunătă, și-au cîștigat povestea și au cîștigat un sfat minunătă:

— Dragul nostru, zile întregi au bătut joc de tine, te-ai umilit și te-ai minuit, dar acum să-ți termină. Du-te acasă și scoate toate animalele.

Omul făcu întocmai și deși copiii plingăneau, nevășă-za intruna osta, cămară lui un palat și părea.

6 Ian. 1990.

CĂLIN ANGELESCU

(Urmăre din numărul trecut)

■ Credința, speranța, iubirea

Credința definește imaginea lumii – celul în care sunt percepute societatea, omul, universul. Dar atunci cind lumea empirică se dovedește a fi totuși altfel, cind devine ca neputință să o mai deformez conform credinței. Intră în joc alte mecanisme. Credința constiunței totalitariste se completează cu speranța și iubirea. Dacă, într-o situație dată, lumea e pentru om împăințător de complicită, într-o transformare de neîntelește, nedreptă, incapabilă să producă minunile necesare – rămâne speranța că toate acestea sunt doar devieri temporare și întâmplătoare de la adevaratul sens al existenței. Speranța aceasta se realizează de la sine, prin mecanismele binecunoscute ale percepției selective și aprecierii subiective. Nedreptatea, evidentă, comisă împotriva mea sau a celor apropiati mă, poate fi înțeleasă ca fiind doar o eroare întâmplătoare, ca o regresabilită neînțeluată, care nu strică imaginea generală. Pe de altă parte, credința și speranța sunt însoțite de iubire – valorizarea înaltă și pasionată a acelor aspecte ale vietii (adică a formelor comportamentului uman, instituțiilor sociale, operelor de artă și.m.d.), pînă la fenomenele naturii, care corespund credințelor primare. Simpul și preferat complicității, vechiul – nouul, miraculosul – obisnuitul. Ca rezultat al acestor mecanisme social-psihologice, care se potențiază reciproc, credințele constiunței totalitariste nu numai că deformez realitatea, dar o și transformă. Considerind că lumea trebuie să fie exact astăcum ce ne apare ea – simplă, dreaptă, imobilă și miraculoasă – și nu altfel, reprezentanții constiunței totalitariste fac realitatea să fie pe putință reprezentările lor. Sistemul le oferă o mulțime de posibilități în acest sens.

Cel mai lesne se realizează iubirea simplului. Lumea – de data aceasta în-săși lumea reală și nu imaginea ei – se simplifică în mod catastrofal. Orasele construite după planul unic seamănă între ele. Specificul național începe să dispare. Agricultura regiunilor rămîne ne-diversificată.

Dreptatea totală nu poate fi, de regulă, asigurată „de către o conducere rezonabilă”. Pentru a face realitatea pe putință imaginilor ei normative, puterea recurge atunci la constringere nemijlocită. Nedrepte sunt schițodirea și mizeria celor care au devenit invalizi a-părind Patria – Stalin îl face să dispară din ochii lumiștilor în rezervări speciale. Nedrepte sunt privilegiile conducerii în țara distrusă de război – vîile sunt înconjurate cu ziduri. Însăși potențirea tainurilor și a magazinelor speciale devine infractiune. În urma unor aturi interventii chirurgicale, faptele nedreptății nu ajung în constiunță și realitatea empirică pare, realmente, mai dreaptă. Abia astăzi vedem cit de adinc înrădăcinat sunt reprezentările de acest fel. Multă lau chiar comunicările despre calamitățile naturale drept dovezi ale distrugerii domniei dreptății, cind trenurile nu derailează, iar cutremurele și tăfumele își îndrepăta forța distrugătoare numai împotriva dușmanilor noștri tradiționali.

Am spus de la că întreaga practică a totalitarismului are rolul de a transforma lumea dinamică și schimbătoare într-o lume imobilă, încremenită. Trebuie să recunoaștem că, în anumite limite, acest lucru reușește – viața nu se schimbă, cognitivul e vesnic. E simbolic faptul că ceașii gări de butaforie instalat de Hitleriști la intrarea în Treblinka era la rîndul său butaforie. Arătătoarele pictării arătau mereu același oră – la Treblinka în timpul se oprișe în loc!

Totuși, nici o putere nu poate schimba legile naturii, nu poate face miracole în lume. Imaginea magica a lumii și a magiei lui principeps – puterea – se dispreze în impactul cu realitatea. Miracol este încărcarea legilor de conservare – să fac ceva din nimic. O vreme, miracolul poate fi înlocuit cu secamorii. Să-și promisișă să cîștige războiul „cu sânge puțin și o lovitură puternică”, adică printre-un miracol. Minciuna nu poate fi, însă, menținută prea multă vreme – cînd pierderilor în război, desă pușă la secret și micsorată de generalissim, a devenit cunoscută, pînă la urmă, publicului. N-a fost nici un miracol, a fost incompetență, tragedie – a fost și este lumea ale cărei legi sunt mai puternice decât voînța oricărui supraom.

Desigur, cu cît e mai închisă lumea reprezentanților, cu atât oamenii pot fi rapidă posibilitatea de a verifica spusele dictatorului, de a lo compara cu realitatea. Miracolul e posibil acolo unde sunt taine. Tânărind totul, puterea face posibile miracolele peste tot. Rudimentele acestei reguli se întîlnesc astăzi, din plăcere, la fiecare pas. Pe sticlele de suc, de pildă, nu se scrie continutul în viamă pe care-l are sucul respectiv, ci cel pe care ar trebui să-l săbău conform standardelor unice pentru toate fabricile din țară. Si nu e vorba aici de nimic de o minciună – pur și simplu, anializele de laborator nu se fac, considerindu-se inutilă. La fel, săt reproducă – fără nici o legătură cu realitatea – cursurile valutare stabilite cîndva, în care populația trebuie, chipurile, să credă. Dar ea nu crede. Principiul dus-

man al puterii totalitare nu sunt agresori, complotiști și disidenți, ci natura însăși. Natura lucrurilor și natura oamenilor.

■ Personalitatea totalitaristă

Să totuși, puterea schimbă și natura, și oamenii. Represiile electorale, selecționarea și repartizarea cadrelor, educarea poporului fac ca nouă sistem politic să producă un nou tip psihologic care devine dominant în societate. Posturile cheie din partid, din conducerea țării, din armată, din organele de informare, din școli sunt ocupate de oameni cei mai adecvăti practică totalitarismului, care îl susțin și sunt gata să-l realizeze. Politica de cadre a dictaturii e în stare ca, într-un interval istoric scurt, să schimbe oamenii afăra la diferențele nivele ale

sărea în funcție a celor care le manifestă. Crima lui Trotki a constat tocmai în pretenția la putere, astăzi încă fiind învinut de sebe de putere, deși, într-un sistem politic normal, nimic nu pare mai firesc pentru un om politic de talia lui.

La începutul secolului nostru, unul din primii reformatori ai psihanalizei, A. Adler, consideră că forța motrice fundamentală a comportamentului uman este dorința de putere. La personalitatea totalitaristă tendința spre putere este refuzată în inconsistent. Cu atât mai puternice îl sunt, ca urmare, entuziasmul și credința în divinitatea celor care au putere. Înăță prin ce se deosebesc radical, din punct de vedere psihologic, regimul totalitar de alte tipuri de putere. Orice sistem politic preocupat de eficiență sa permită omului să-si exprime deschis tendința spre putere și stimulează concurența pentru ea, bazată pe compararea calităților adecvate

deformări ale tabloului lumii cu care trăiesc personalitatea totalitaristă. Vrajile sunt încă vit. În ciuda tuturor demascărilor, nu putin dintr-contemporanii noștri continuă să alăbu făță de Stalin un sentiment de admirație și iubire. Să încă mai important este faptul că există oameni indiferenți față de personalitatea generalizată, dar gata oricărui să se devoteze unui nou tiran, sub orice formă ar apărea el. Este mai mult decât un vis de putere atotputernică – este un vis de iubire pentru ea.

Să cauți explicită rationale ale iubirii unui om pentru altul este, desigur, lipsit de sens și întrebarea „de ce îl (sau o) iubești?” – nu are răspuns. Totuși, în relațiile interpersonale se întîlnesc extrem de rare cazuri în care este iubit, statoric și cu pasiune, cel care te umilește, te jefuiește, te înseală și te exploatează. Asemenea cazuri intră, mai degrabă, în competență psihiatrică. Iubirea poporului pentru dictator e un fenomen mult prea răspândit însă că să dâm doar din umeri, spunând că face parte din „ciudățenile psihicului uman”, de felul hipnozei sau psihozelor în masă.

Iubirea constituie un mecanism exceptional de important în instaurarea și menținerea tiraniei. Dictatorul nu este doar temut, lui nu îl se recunoaște doar justiție și oportunitatea puterii; el este iubit, divinizat. Dacă constringerea apare ca o condiție indispensabilă a validării dictaturii, atunci iubirea constituie fundamentalul stabilității sale. Puterea nu se mai bazează doar pe un sistem dezvoltat de urmărire și reprimare, nu numai pe eforturile ideologilor. Cetățenii care suportă toată povara urmărilor politice incompetente și tiranice a dictatorului (care, în absența conexiunilor inverse, devine inevitabil astfel) păzește el însuși dictatorul și tot sistemul lui de cele mai mici manifestări de nemulțumire și, cu atât mai mult, de orice act dușmanos. El păzește, de fapt, de el însuși. Asigurându-să iubirea poporului, dictatorul are parte de indulgență pentru orice crimă și eroare, de recunoaștere apriorică pentru orice ar făptui. Cu alte cuvinte, capătă puterea absolută. Minția poporului se poate îndrepta spre dușmani externi și interni, spre boieri sau alte cuvinte, capătă puterea absolută. Minștă sa persoană. Pe el nu îl amenință răscoala, îl amenință doar insurecția de palat.

Înțelegind că iubirea e fundamentalul puterii lor, dictatori se îngrijesc de atitudinea sentimentală în ce-i privește mai mult decât de economie, de nivelul de trai al populației și chiar de forța armată a țării – la un loc. De aici și zelul pentru formarea imaginii corespondătoare – de la povestile dulceme despre ani tineretului săngheros și portretelor lui cu copii în brațe, pînă la tablourile epice povestind despre neinfricare, genialitate și clarvizionare lui. De aici și revendicarea directă a iubirii. Să ne amintim că juristi hitleriști au declarat iubirea penitru Führer categorie juridică. Să nu-l iubești – devine o infracțiune.

Aparatul gigantic creat de Stalin consideră drept chestiune de importanță statală nimicelsele celor care, neplanificind nici un fel de acțiuni și neavând nici posibilitatea să o facă, ar fi putut, pur și simplu, să nu iubescă dictatorul și statul creat de el. O astăzi nenumăratele cauzuri de represiune, nu numai pentru anedotide și exprimări critice, ci chiar pentru schăpați în vorbă sau scris, precum „Stalingrad”*. Poate că ele scoate la iveală, complet independent de voința subiecților, adevărata sa atitudine, nu întotdeauna conștiință, față de cele din jur. Astfel, obiectul „muncii” organelor nu era comportamentul oamenilor – care, în majoritatea cauzelor, era în perfectă regulă –, ci tocmai sentimentele lor, pe care le judecăsu și subtilitatea unor psihanalizați formați la domiciliu. Vina soților și copiilor „dușmanilor poporului” constă, propriu-zis, în faptul că aveau motive să nu-i iubescă pe cel mai bun prieten al întregii oameni,

* NEVA, 7189, revista a Uniunii Scriitorilor din Leningrad.

(Traducere de SUZANA HOLAN și OANA VLAD)

(Vă urmă)

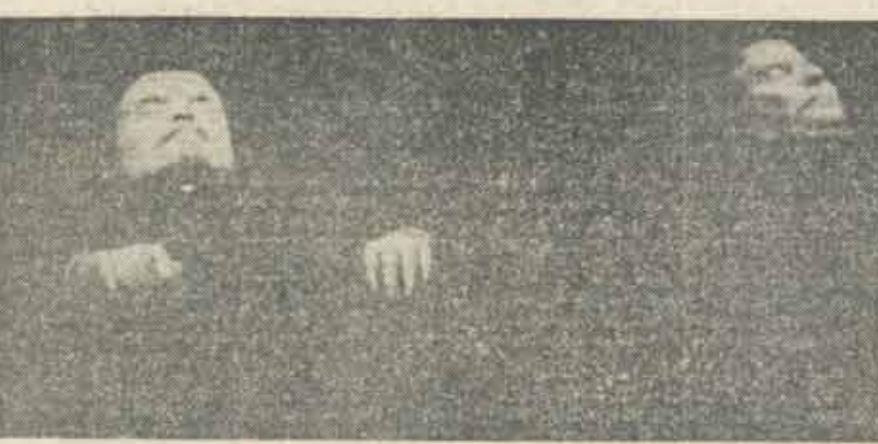
(*) Putea după prăbușirea nazismului, grupul de psihologi și sociologi din jurul lui T. Adorno, cunoscut sub numele de școală de la Frankfurt, a introdus în știință termenul de „personalitate autoritară”. Se considerau caracteristicile acestui tip de personalitate păconirea în fața puterii, lipsa dubilor în justiție și obisnuința și placerea supunerii față de superiori, insotite de severitate și intransigență față de inferiori. În perspectiva celor săi astăzi despre regimurile totalitare ale Occidentului și Orientului, ideile școlii din Frankfurt se dovedesc insuficiente. Diosoarebirea între puterea autoritară și ea totalitară, stabilită în politologie, face posibilă o înțelegere mai complexă a modului în care e asigurat regimul pe plan psihologic: anume – prin cadre corespondante.

*) gad – ticălos în rusă.

Psihologia conștiinței politice

DE LA CULTUL PUTERII LA PUTEREA OAMENILOR

L. GOZMAN, A. ETKIND¹⁾

puterii, aducindu-le tipologia în concordanță cu ideologia și, în și mai mare măsură, cu practica conducerii în noile condiții. Se observă totodată și influența inversă – oamenii formăti de putere cer elitei conducătoare să corespundă canonului totalitarist. În condiții de stabilitate, această influență nu are prea multă importanță, dar într-o perioadă de schimbări sociale, în special în cazul reformelor venite de sus, această presiune conservatoare poate deveni un puternic factor inhibitor.

Iubirea față de putere, atât de caracteristică constiunței totalitariste, nu este o sețe de putere. În genere, oamenii îndreptățești, nu pot să obțină ceea ce reprezintă puterea, către ei. Într-un fel, puterea, ca putere, personalitatea totalitaristă nu îndeplinește să-o obțină puterea, cadrele regimului să-ăi încerce reciproc în lupta concurenței. Acești lucru și caracteristică pentru vremurile târziu ale începutului și sfîrșitului regimului, nu pentru zilele luminioase ale infloririi sale. Atunci, conducătorul e în afara oricărei concurențe. Cu toată atracția pe care o exercită asupra ei puterea, personalitatea totalitaristă nu îndeplinește să-o obțină. Regimul alege și crește căreare să îmbine iubirea pasională pentru putere cu lipsa totală a propriului aspirații către ea. Cultul puterii implică convergență profundă a supușilor că puterea e ceva atât de complicat, de minunat și de mare răspunderere, încât numai un om neobișnuit, cu capacitatea supraumană, îl poate face față. Dacă puterea constituie o supervaloare, nu e de demna să o săibă decât un supramun. Oamenii de rînd însă, atât toți membrii societății cu excepția dictatorului, trebuie să-și refuze orice vis sau pretenție de putere. Orice manifestare de acest tip e privită ca ambigă sau carieristă. Acestea sunt posibile de pedepsit și constituie contraindicări absolute pentru avan-

ale pretendenților. Din contră, pentru politica de cadre a regimului totalitar, meritul principal al omului se dovedește a fi modestia. O trăsătură minunată în portretele standard ale lui Stalin și Brejnev era tocmai modestia; ea figura învariabil în apologii și necrologele murilor și micilor dictatori, ai căror drum și mod de viață erau, desigur, străine de orice modestie. Cultul puterii se dovedește a fi totodată un cult al modestiei.

Se pare că modestie se cheamă comportamentul care îl convinge pe șef că subalterul lui nu vrea să îl ocupe locul. Nu se preface doar, ci, în mod sincer, nu vrea să consideră nedemn pentru asta. Omului îl este greu să se preface, cu atât mai mult cu cît secolul nu e mai prost decât subalternul, el însuși a fost cîndva în locul acestuia și are informații bogate despre comportamentul lui. De aceea, în condiții aproape egale, capătă înțelețea cel care realmente, sau cel puțin la nivel conștiință, nu dorește avansarea. Multă au, desigur, cunoșcuți care au făcut o carieră fantastică refuzând cu încăpăținare orice post oferit; era nevoie de insistență, zvonul despre refuzurile lor era statoric, răspindit (de către el însuși, firește); într-un fel, în fine, au acceptat – și se pare că acest scenariu a plăcut atât de mult conduceril, care vedea la ei concurenții nepericuloși, încât foarte curind să se repetă, deși la un nivel mai înalt, astfel că oamenii modești, apropiindu-se de fosili conducere, au ajuns să refuze scaune tot mai sus-puse.

■ Ministerul iubirii

Iubirea pentru dictator nu se pare a fi cea mai consecvență concretizare a acelor

SEMN DE ÎNTREBARE

În tinereastră democrație ne lipsesc multe, dar în primul rînd competențele de gîndire și autoritățile morale. Ca orice autentic filosof, Gabriel Liiceanu are competență teoretică și un credit moral indisutabil. Deși riscantă pentru propria operă, ieșirea în politic a „iubitorului de filosofie” nu poate fi decit profitabilă pentru societate. Practicant al exercițiului benedictin al culturii, obișnuit să scrie cărți ale interpretării și onestității pentru un public restrins și exigent, să traducă din mariile surse ale istoriei filosofiei, marginalizat în vechiul regim dictatorial, Gabriel Liiceanu poate avea un rol benefic în cultura prezentului. Față de colegii săi de generație, față de turma de „gînditori” ancorați intereselor propagandei comuniste și aliniati în „frontul ideologic”, încă tinorul gînditor Gabriel Liiceanu are insurmontabilul avantaj de a-și fi păstrat puritatea rostirii filosofice, nealterată de retorica discursului totalitar, ceea ce-l creditoază în ochii opiniei publice a sfîrșitului de mileniu. Interviul de față a fost realizat din dorința de a face dintr-un intelectual ce a trăit anii dictaturii în „cumîntenia filosofiei” un reper spiritual.

— Mărturisesc că intenționam să încep astfel interviul. Aveam chiar multe variante în minte, dar cred că nu vă voi putea determina să iești din starea în care vă așați devenit vorbind despre ceea ce vă frâmați. V-am găsit tulburat de un telefon primit de la Platoul Neamț.

— Nu de la Platra Neamt, ci de la Suceava.
— De la Suceava, Spuneati ca v-a sunat o muncitare lipsităfa, în legătură cu apariția dumneavoastră de ieri seara la televizor. Eu v-am poimit că astăzi, în redacție, a venit o împineră, tot atât de nemulțumirea de ceea ce răzuse, de cele pe care le-ai spus în fața studenților de la Arhitectură. Dacă puteti să le spuneți cîțitorilor: ce a fost cu acel film, cu întinuirea de la Facultatea de Arhitectură? În ce context a avut loc interviul edutat la televizi-

Ce este un student

— Am fost invitat, împreună cu alti membri ai Grupului pentru Dialog Social, de către studenții la Arhitectură, care voiau să dezbată două probleme: cea a relației dintre studenți (în spălă, intelectuali) și muncitori, precum și cea a liberalizării, a democratizării disciplinei a televiziunilor. În acel "Amfiteatrul al Frescelor" era o atmosferă extraordinară, un amescic de tinerețe dezăntuită, de fum de țigără traversat de luminiile reflectoarelor, de microfoane plimbăte de la un om la altul, un soi de puritate spirituală implinită într-un spațiu valpurgic. La un moment dat, un student a luat microfonul și m-a sunat: „Spaniți-ne cine sintem noi! Noi nu mai stim cine suntem. Ce este un student? Spaniți-ne dumneavoastră, domnule Liceanu, ce este un student? M-am ridicat și le-am spus că studentul este capitalul de libertate al unei societăți, toamă pentru faptoni că el nu este fixat în nici un rol. Studentul e neafinarea, e devenirea care nu a înghețat într-un rol social, într-o funcție. El nu are încă o familie, nu depinde de un copil, de o profesie, nu tremura pentru locul pe care l-a ocupat în societate. El este singurul al cărui rol este lipșa sa de rol. El este încă liber, penșezat, neconstrâns.

Prostia ca incrementare în proiect

Apoi am vorbit despre prostie si am spus ca prostia nu e un dat, nu e o insuficienta mentala, asa cum se crede indeobste, confundindu-se prostia

— Ce v-a spus tipografa de la Suceava?

— Toamă asta. Că ea a înțeles ceva voiam să spun, dar că nu acesta a fost și cunțul colegilor ei. Îmi sugeră să vorbim la un nivel de înțelegere care să ne îl indețină oricât. Să nu uităm că marele majoritate a populației nu are acces la orice tip de notitii.

O cultură a alegerii

— Păi, toiemăi astă spuneați și dumneavoastră la Arhitectură.

— Exact. Tot atunci am plecat pentru instituirea unor lectii de inițiere în democrație la televiziune. Alți miniștri, nu vom fi apărați pentru „alegeri libere”. A alege preaupunse o cultură a alegerilor, trebuie să stii însă ce și să alegi. Există oameni care cred că „privarea de...” cineva vine și îl lăsă cova, te lipsește de acel lucru, te privorează de el. Sau, se crede că „votul secret” este ceva nedemocratic, pentru că nu se face în viitorul lumii, este ceva nescunzit, și, deci, rău. Totul apare astfel răsunat. Pe acest teren de înclinație democratică — absolut firescă, după 45 de ani de totalitarism — poti pleda zadarne pentru necesitatea unirii intelectualilor cu muncitorii; de înțeles, se poate înțelege contrarul și poti fi lăsate acuzat că lăuda studentului — denigrarea muncitorului.

In loc să încizi o rană deschisă în mod stupid, nu faci decit să o adinezi. Să de acasă un momente de deprese, cind toate aceste eforturi mi se par zadarnice. Dar poate că nu e asta. Poate că acum și seara și sunt obosiți, iar mine de dimineață, cu capul împede, am să gîndesc cu totul altfel.

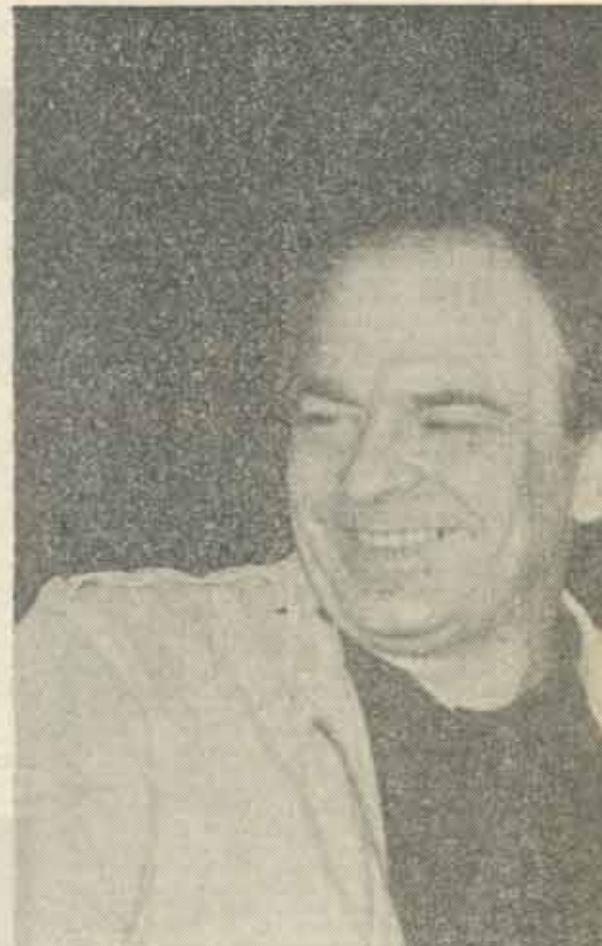
— Aici e vorba de comunicare și de educarea comunicării. Chiar azi dimineață am primit un telefon de la Cluj, în care un domn de acolo mi-a spus că muncitorii de la un combinat de mașini grele aproape că au lăsat cu a-sătolt casa doamnei Cornea, vînd cărăbuș să-l dea foecă și că ar fi mai bine să măduse acolo să fac un reportaj. Să fișă aproape exact de intervenția doamnei Cornea la televiziune, de apelul pe care l-a făcut către muncitori, către studenți. Or, mie mi se pare că aceste neîntelegeri provin din mentalități, din stări de spirit ale trecutului. Adică, ceea ce vrem să facem cu toții în această perioadă, șiioră că vrem să facem cit mai repede, dar totuși văd că este nevoie de o stare de tranziție, de trecere de la trecut la prezent, la viitor.

— Ar trebui ca, în cadrul Grupului pentru Dialog Social, să încercăm să afiliem cine a creat această ruptură. Ea s-a creat de luni, la două zile după marea manifestație din Piața Victoriei, cind coloane de muncitori (venite la cheamă Televizuii) au înțeleas să susțină Frontul înseamnă și amenință-

pe studenți, pe intelectuali. Am auzit că a apărut lozincă incredibilă: „Noi munțim, noi nu gindim”, al cărei re verso, la fel de stupefiant, ac fi: „Noi gindim, noi nu munțim”. Accușă dublă exclusiune, pe de o parte ideea că gindirea nu înseamnă munca, iar pe de altă că munca nu înseamnă gindire, este o aberație, care desculde direct din teoria „Jupitei de clasă” și a societăților care fac din diferența un argument al dezbinării. Ideea că munca fizică se poate lipsi de gindire și că munca intelectuală nu presupune o solicitare fizică și nervoasă, care epuizează la fel de tare cum epuizează efortul fizic, accușă ușoară a fost băgată în capul oamenilor odiați cu sloganul leninist al „dictaturii proletariatului”. Astfel nu înțeleg cum de aci au ajuns oamenii să credă că între munca intelectuală și cea fizică există o paralelă și că ele nu se întrepărănd. Grav este însă faptul că această aberație continuă să fie speculață și utilitară. Este care cauză ea în proclama alegerilor să avem două categorii de oameni invărabili? Bun, ce am spus eu acolo, la Arhitectură, era doar exprimat într-un limbaj accesibil studenților, dar care nu era neapărat accesibil și unei nouacăluță mai largi. Dar asta nu e o dramă. Este firesc ca un anumit tip de profesionalitate să se circumscrie la categoria căreia i se adresează. A ghici un limbaj valabil

INTRE CHI

— INTERVIU CU F.

pentru toată lumea presupune un efort pe care atunci nu era cazul să-l fac. Dacă as fi discutat aceeași problemă, din capul locului, la televiziune, as fi făcut neîndoielnic efortul să discut altfel, în alt limbaj, evitând astfel naștere unor neîntîrziere și lezarea ne doritoră de mine, a cuiva.

Proiectat în viață publică

— Eu cred că aceste neîntelgeri sunt și o urmare a faptului că filosofii, oamenii de cultură, în general, după ce au fost liniști atât de departe de mijloacele de comunicare în masă, au ieșit în agora. Adică a venit și momentul ca ei să fie prezenti în viața publică, în viața socială. Sunt oare pregațiti oamenii de cultură, respectiv filosofii, pentru asta? ²

Nu numai oamenii de cultură nu sunt pregătiți pentru asta, dar societatea boala nu este pregătită. Faptul că există diferențe notabile de nivel cultural se explică prin aceea că nu am avut o televiziune să ne educe, ci una care să ne împrească; nu am avut dramaturgie, filme și carti care să ne elibereză mintile, ci unele care să ni le îngrădească. Într-o societate democratică, muncitorul este un om respectat în finită lăzile de om: i se dă timp, i se lasă timp — nu e chemat dumînica în fabrică, ci i se lasă sărbătorea liberă; nu și tinut în sedințe și scos la muncă patriotică; nu e lăsat să aștepte în negăire în statii și nu e tinut la cozi. Un om care nu e supus acestui regim de abuzivizare forțată și liber să citească, să se cultive, să gindească. De aceea cartea, cultura și comunicarea au sens într-o societate liberă. Alimenteri, ele rămân pentru o minoritate de oameni și devin un privilegiu. Aș vrea să le spun muncitorilor: dusmanul dumneavoastră și societatea totalitară, și societatea imbecilizării forțate în care am trăit cu toții. Dusmanul dumneavoastră nu sunt studenții, nu sunt intelectualii, nu este Frontul, nu sunt partidele: ei doar comunismul care a rodit în noi, neliberitatea și ignoranța noastră. Dusmanii s-au folosit ca de o lozincă de clasa munceloaice și pe care în fapă au umili-

'Ne luptă

- Good as

SI AGORA

— GABRIEL LIICEANU

de 38-40 de ani. Este imposibil ca atunci cind un propagandist sau un activist de partid le vorbeste în foulă în care le-a vorbit, în cîteva săptămâni să înceapă să funcționeze pe măsura acestor tipare. Noi înșine ne eliberaăm greu de aceste tipare în care am trăit altă zecă de ani, dar am rămas un om a cărui educație și-a făcut preponderent prin cedințe și informări politice. În fiecare dintre noi se dă o luptă între gindirea liberă și gindirea sclerozată.

Acum, cîteva cîndînte despre felul în care s-a pomenit intelectualului proiectat, pește noapte, în piață publică, în „viata cetății”. Dă-ți seama că am trăit treizeci de ani închis în birou, între cărți, fără să fi avut niciodată ambiiția de a vorbi în public, de a avea funcții publice, de a juca rolul în care m-am pomenit în ultimele săptămâni. Tentăjua primă a fost să refuz un asmenesc roșu, să mă susțrag, este teribil de incomod să faci pe oratorul cind n-ai fost orator o viață întreagă, să ieși pe scenă cind ai stat totă ziua între patru pereli, dacă totuși o fac, este pentru că trebuie, acum, să ieși în agoră. Să dacă n-am face-o, am și vinovăti. Dacă mai îl minte, la adunarea cu studenții de la Arhitectură, unul s-a ridicat și a spus: „Ar trebui să mergem în fabrici și să munțim cu muncitorii, chiar cu riscul de a minca bătăie”. Astă mi s-a părut cîeva extraordinar. Acest lucru ar trebui să îl se spună muncitorilor care au fost învățați împotriva studenților, a intelectualilor: un om care răceșă să la bătăie, înseamnă că are conștiința unei datorii și că intinde o mină și că nu poate să facă altfel și că nu poate să-și refuse gestul de a intinde mină. Cred că toți ne aflăm în situația asta. Același lucru se potrèce și cu Educația Humanitas. Nu e nici o bucurie să fii director, nu e nici o bucurie să fii transportat într-o mașină neagră, cu număr galben, și să te înscrivi într-un program de funcționare constițios. O fac cu gindul că dacă reușesc să pun pe picioare acenșul editură de științe umaniste, pot apoi să mă retrag cu gindul că am facut ceea ce trebuia să fac. Ar fi infinit mai incomod, mai pasfonant, să stai și să citești filozofie decât să văd 20–30 de oameni zilnic, să mă gîndesc cum trebuie tras în titlu, cum arată o pagină, ce cărți urmează să fie publicate și care, respins. Atât Mihai Sorin, cit și Andrei Pleșu, bănuiesc că, de la nivelul unei sarcini infinite mai dificile, gîndesc același lucru.

**Acces la mintile
oamenilor**

— Lucruri asemănătoare spunea și domnul Pleșu într-un interviu, sărat la Grupul pentru Dialog Social preciză că la ministerul pe care-l conduce, încearcă cu extrem de puțini oameni. Or, toate aceste lucruri — îndeplinirea datoriei, implicarea în social, în istorie — trebuie făcute cu alți oameni decât cel din trecut. De unde să-l luăm? Nu vreau să folosesc sintagma „om nou”.

— Noi trăim acum o experiență unică. Mi-am dat seama, în acest timp, din urmă, că, paradoxal, mai ușor este să faci ceva decât să desfaci. Or, acumă se vădese că a fost mai simplu să alcătuiești o structură decât să o distrugi. Mai ales cind e vorba de oameni. Noi nu putem folosi același procedeu pe care le foloseau cel care i-au pus lui Andrei Pleșu în mină o hîrtie prin care-l anunțau de la ora zi la alta că a fost mutat muzeograf la Bacău. Pe de altă parte, noprocedând așa, înseamnă să promovezi tr

Nu mai departe decit ieri am dat naștere pe coridourile Ministerului Culturii cu Serbia Veleșen. A fost unul dintre cel mai siniguri cenzori ai Consiliului Culturii și Educației Socialiste, un fel de terorist al Editurii „Cartea Românească”. *Jurnalul de idei* al lui Noica a stat un an de zile în sacările lui. Ce mai răstă omul acestuia?

— Dacă lucrurile acestora pot fi devenite atât de complicate, pentru noi, ca indicizi, totuși cred că există o sănătate și mai multe moduri de a se manifesta. În cadrul Grupului pentru Dialog Social, unde există multe miniți, cu pregătiri diferite, cu temperamente diferite și cred că acest lucru favorizează înțelegerile de a face ceea ce trebuie făcut. Cum nefiți realizat rolul Grupului pentru Dialog Social?

— Grupul pentru Dialog Social și propus de la început să fie o instanță de veghe. Veghe la ce? La toate derapările puterii. Am spus într-o pagină care a apărut în ultimul număr că acest grup nu e nici penitenciar și nici împotriva vreunui partid. El este împotriva oricărei derapări de la valorile democrației, indiferent de direcția din care vin ele. Deci astăzi e roul. Cum se poate el realiza? Senzația mea este că aceste derapări sunt multiple și că suntem confruntați cu sarcini care nu depășesc de fiecare dată. De pildă: cum să încercăm să contracarezî același rupțură, produsă artificial, intenționat sau nu, între intelectualitate și muncitorime? Noi am încercat să ne concentrăm într-un număr al revistei locul nostru, să discutăm în paginile unei reviste este de ajuns? Ce pot înțelege mai departe? Să mergem în uzine? Cât oameni sătem și în cito uzine se poate merge? Fără accesul la tribuna viauzuală care este televiziunea, nu crez că se poate face mare lucru. Am pus la răsu ră să dezbată această problemă un economist de vază, un sociolog, un politolog, un psiholog, am putut să le analizez într-un limbaj accesibil. Atunci am avea senzația că ne facem treba. La ora actuală ne invităm în jurul problemei milioanelor de comunicare în masă. Capacitatea de a ajunge la mintile cit mai multor

Mult visată educație democratică

— Să presupunem că obținem un spațiu la televiziune. Cum vedeați aceste aparitii: o să participe numai membrii Grupului, o să invitați muncitori, studenți, reprezentanți ai anumitor categorii socio-profesionale? Accesibilitatea limbajului pentru milioanele de telespectatori chiar acolo trebuie probată. Este și o pregătire pentru aparitiile Grupului, să zicem, în fabrică.

— În funcție de interlocutori, un membru, doi sau mai mulți ar sta față în față. Am primit, de pildă, invitația de a discuta la radio cu un invitat și l-am ales pe domnul Ihor Lemniță, economist de clasă. De ce? Nu mă preeșep la economie de loc. Mi-era mult mai comod să aleg un coleg de bresă, dar mi-am zis că lucrul cel mai important, în acest moment, este ca o persoană competență să capătă să explice în termeni clari problemele economice, să poată să vorbească o oră la radio, să spu-

nă ce înseamnă să îi vinde și a nu-i să vinde tara, ce înseamnă capitalism, piață liberă, ce înseamnă că uzina e la noastră sau nu e la noastră. Într-o discuție prealabilă de numai două minute, domnul Leonid mi-a spus ceea ce elementar: în România, începând din '48, muncitorii nu mai au nimic. Abia soluții nimic. Ideea că fabricile, uzinele sunt ale muncitorilor este o proastie uriașă. O întreprindere îl apărătine din punct de vedere economic în măsură în care ai avea la decizie. Astăzi e criteriul: un lucru îl apărătine, în măsură în care poți decide în privința lui. Din '48 pînă azi, mun-

ce privește productia, nici în ce privește împărțirea beneficiilor, nici în ce privește timpul de muncă. Majoritatea muncitorilor își închipuie că au o relație de proprietate cu întreprinderile respectivă. Deci, bănuiesc că rolul nostru ar fi îndeplinit în măsură în care, pe de o parte, vom face această mulți vîstață educația democratică, — dar cînd? În cele trei luni pînă la alegeri? — pentru că astăzi spunea muncitoarea de la Suceava: cine vine în fața urnelor? În acel doilea rînd, în ce măsură putem constata și contracara derapajele de la democrație.

făcut față, cu siguranță, pentru că el ar fi spus mereu ceea ceva interesant, paradozal, memorabil. Voiam să ajung oricum la Noica dar vreau să vă întreb dacă ești dispuțat vreodată în particular să desprez subiectele despre care azi se poate discuta public. Nu de alta, dar chiar în prima vizită pe care em făcut-o la Păltiniș, cînd nu-l cunoșteam foarte bine, l-am întrebat de ce nu a scris, sau dacă n-a gîndit să scrie, un tratat de politică, precum și o etică. Era preocupat Noica de aceste lucruri?

— Cei care l-au cunoscut și care au avut discuții pe această temă cu el, știu că utiliza formule în spatele cărora se baricada sau pe care le oferea ca soluții la problemele dificile. Politica, de pildă, însemna pentru el meteorologie, așa cum azi e soare, miile plouă sau vînt, la fel politica este capricios omenită. E n-are deci consistență, nici esențialitate. Această teorie era în bună măsură emanatia unei societăți care pierduse increderea în sistemele ei de reglare. Deci, nu cred că Noica ar fi dat acest răspuns în tineretăsa lui sau în zilele pe care le trăim acum. Dar, după patruzeci de ani trăiti într-o societate totalitară, în care nimenei nu e chemat să participe la conducerea societății și nu are posibilitatea să lupte cît de cît în acest sens, pare lipsind că propoziția „politica este meteorologie” era modalitatea de a justifica o izolare impusă. O formă de meteorologie înseamnă, în fond, ce? Într-o societate totalitară, nu depinde de noi cum arată structura societății așa cum nu depinde de noi dacă plouă sau ninje, sau e soare. Schimbarea care s-a petrecut eu nel între timp constă în aceea că am preferat mai degrabă să murim desit să ajungem îlași la ideea că politica e meteorologie; ploua, vîntul, searele și ninșarea unei societăți încep să dependă de fiecare dintre noi și nu numai de ceva incontrolabil care ne depășeste. Nu ultă că totă gloria noastră despre politică a fost configurată în termenii unei societăți care pară de nemodificat. Domnul Noica spunea: cu tancurile rusești în spate nu e nimic de întreprins.

Exemple săt destule

— Să ne oprim un moment la această sintagmă: „derapaje de la democrație”. Explică-o în termeni accesibili.

— De pildă : mult discutată problema de la televiziunile române. Se spune că ea trebuie să ajungă un mijloc independent de transmisie a informației și de reflecție asupra ei. În acimt, utilizarea televiziunii în interesul puterii — îată un derapaj de la democrație! Cind televiziunea e utilizată pentru mobilizarea maselor de oameni în vederea apărării formațiunii astăzi în putere, aceasta reprezintă un derapaj de la democrație. Cind Frontul democrat căză că a devenit partid sau mișcare politică, după ce inițial a spus că are un rol de tranziție pentru a pregăti terenul în vederea unor alegeri libere — acesta este un derapaj de la democrație. Dar și nu este că se răzgindesc, ci că nu recunoaște că se răzgindesc. Reprezentanții Frontului vor să spun : n-am spus niciodată că nu vom participa la alegeri. Or, există documente că s-a spus astăzi cum să spui că n-ai spus? Orice întrebare de voințare e un derapaj de la democrație. Inegalitățile existente din stari între Front și celelalte partide de înainte de alegeri — alt derapaj de la democrație. Relațiile personale între deținătorii puterii și cei aduși în diferite funcții, pe alte criterii decât cele ale competenței — îată un alt derapaj de la democrație. Tacerile care s-a asternut în privința secuiriștilor — cine sunt și unde sunt cei care ne-au chinuit și terorizat anii trecuți, dar col care au bătut și torturat în Timișoara și în București, care au cărat oamenii în dubă la Jilava, în ziua de 21 decembrie? — tot o formă, și oca mai gravă de derapaj.

— Stai și mă însez; de ce ne însemnă astăzi de mult de derapajele din domeniul democrației? Nu vă speriați, întrebarea este doar retorică, pentru că răspunsul va fi: dacă nu le contrazicăm, ajungem iar la totalitarism. Îmi cred că viața politică se desfășoară între acești doi poli, totalitarism și democrație. Este democrația societatea perfectă?

— Omul este, metafizic vorbind, condiția imperfecțiunii. Și atunci, atât mai mult, o societate perfectă nu poate fi gindită. Societatea ideală nu există; aici este aberația de la care a pornit și din care s-a născut comunismul. O societate este fatalmente imperfectă. Numai utopii — accesă visuri vinovate ale omenirii — propun începutul societății perfecte. Societatea este omenească: nefiind animalică, nu este nici angelică. Cîtă vreme menirea, sau o parte din ginditori noștri, va renunța la această iluzie, vom mereu confruntau cu oroaarea totalitarismelor. Problema rămîne atunci ușoră și simplă: dacă nu există societate perfectă, care este cea mai bună direcție pentru societățile imperfekte? Experiența istorică ne spune că aceasta este societatea de tip democratic, europeană, care la rîndul ei este infinit perfectibilă. Societatea europeană de tip democratic — alt sistem mai bun nu l-am avut. Ca să-l permiti originalității

avem. Ca să-ți permitti originalitatea acest domeniu este periculos, pentru că înseamnă să experimentezi cu corpul societății. Abaterea în acest sens de la o calitate verificată, se soldă de obicei cu crimi și masacre. O societate nu este un laborator care să te permită să experimentezi, să își original. Originale nu sunt decât revoluții, dar originalitatea lor este spontană și organică, nu este una inducătoare. După o revoluție care instituie permutări supe de ani o nouă eră a unei societăți, trebuie să accepți neoriginalitatea, miciile adaptări continue ale mecanismului societății la un ideal democratic, reforme și ameliorări, datorită unui cadru și pe un fond existente.

Politica și meteorologie

— Îmi pare rău că am depins în acest interviu — în afară de starea dumneavoastră initială de mărire — de mijloacele acesteia tehnice de înregistrare, pentru că în timp ce schimbam caseta mi-ai spus că n-aveai doar incredere în interviuri, care vor dura lăză și că domnul Noica ar fi

Sistem o generație de tranziție nu una de implinire

— Cred că există o prăpastie între ceea ce intelectualii au fost pregătiți în trecut să facă și ceea ce sunt cheamăți să facă în prezent; și dacă lucrările nu se vor regăsi așa repede, poate că mulți se vor retrage deziluzionați, apunindu-și că focul lor e în cultura. Să aici voi am să ajung, la rândul culturii. Poate că dintr-o toată aceste proiecte, unele vor fi traduse în jefă, altele nu, dar poate că toate aceste proiecte se vor înăsfătu în perioada culturii și intr-un ritm mult mai lent decât îl trem noi acum — mulți își pun problema ce se va întâmpla la alegeri sau chiar la următorii doi-tri ani. Deci, cred că acest reglaj se va face într-un ritm mult mai lent și pe cale culturală, cind intelectualii vor reveni la menirea lor firească. Dacă vă rog să căutați la acest aspect este tot din perspectiva JURNALULUI DE LA PALTINIȘ, unde apreciajă influența lui Noica în cultura românească drept comparabilă cu cea a lui Maiorescu. Eu vă consider pe dumneavoastră, pe domnul Pleșu și pe alții, drept niște urmași, nu stiu dacă testamentari, ai domnului Noica, urmași într-un fel sau altul. Pe scurt, este vorba de treccerea din tărâmul faptei politice în cel al Faptei culturale, unde cred că de-abia acolo să-și spună oamenii de cultură ceea ce

— Foarte interesant. În primul rînd, ceea ce se întâmplă cu noi acum, deci această lege în scenă, în planul Papiel, cred că toți dintre noi o considerăm pasageră. Spuneam că ea apare ca o datorie. De ce? Cred că toți avem subteran convinsările că dacă refuzăm această lege, atunci se va întâmpla în care vom face mai tîrziu cultura va fi din nou inspirabilă. Vom avea, cu alte cuvinte, ceea ce merităm. Ni se va putea lese spune: „nu ați făcut nimic pentru ca lucrurile să arate altfel. Cu ce drept va plingeji acum?“ Pe de altă parte, suntem conștienți, toți acești umaniști inteligențiali care deocamdată ne-am părăsit biroul, că, pentru noi, lucrurile adevarătă, se petrec în altă parte, și că dacă nu vom reveni cîndva la stilul de viață anterior, la cel „pur cultural“, vom trăda, anunță abia, lucruri pentru care am fost făcuți; că rolul nostru de acum este doar unul pasager, iar ceea ce avem noi cu adevărat de făcut se va întâmpla într-un spațiu pe care acum nu facem decât să-l modelăm într-un mod adevărat. Ceea ce trebuie să încearcă

decevit. Acum, trebuie să-i măsuie că nu am o imagine pre-

(Continuare la pag. 15)

U SI CINE ESTE APROAPELE MEU?

Cititorii noștri își mai amintesc, desigur, de celebra butădă a lui Eugen Ionescu, folosită drept sprijin moral de condizi și filantropi, mai ales în scopul resuscitării nădejdii în conciliere atunci cind realizarea imposibilitățea purtării unui dialog cu metode civilizate: „Luăți un cerc, mingiați-l și va deveni viciu”. Problema minoritară, resuscitația cerințelor acesteia, cauzele ce se proferează din partea majoritatii, legiferarea dreptului egal, ocrotirea specificității și identității de sine, bănuiala omagirii,

a ademenirii, lipsa de încredere în gesturile celuilalt – iată numai cîteva din segmentele cercului incriminat. Dificila întreprindere de a releva măcar o parte din caracteristicile și opinile celor ce compun masa celor în situație de minoritate constituie cuprinsul paginilor care urmează. Am dorit ca (măcar) climatul lor să fie în acord cu insușirile climei țării, temperat-continentale, cum se știe. (T.S.)

Cu o luminare și o carte

La două luni după răsturnarea dictaturii, societatea noastră se află în situația unei teribile confruntări cu un ansamblu de simptome ale crizei economice, politice, morale care ascund o sumă de capcane. Bucuria legitima, a energiilor ce se pot desfășura în iuresul posibilităților victoriei, al eliberării acțiunii sociale eficiente nu poate ascunde pierderile ce se ridică în calea plăimădirilor statului de drept, democratic, cu o viață publică pluralistă. Aceste „bariere” sunt dureate din bătrânețe rigid, cenușiu al practicilor ideologiei totalitare, lăsatul lor este asigurat de indoctrinarea manipulativă, otrăvitoare de suflete ce a implementat idei eroane și patimi bezebelice, slujind interesele puterii neînțelepte.

Cauzele crizei din economie sunt, relativ, lese de relevanță. Mai dificil este a numi trăpati și sugestiv toți factorii ce concursă la criza politico-morală, mai greu e să deconoperezi, să aduci la lumină

nă rădăcinile sale ce sunt profund ancoreate, vinjoase și extrem de ramificate. O analiză în acest sens provoacă, legăt, vătămări dureroase, lezind presupusele interese. Între altele, analiza pretinde răspuns la întrebarea: de ce a putut fi tiranii atât de longevi, cum de a reușii, într-o atit de considerabilă măsură, să ruineze, cu eficiență, legăturile interumane. Varianta autohtonă a ideologiei comuniste, acest amalgam miasmatice specific este doar una dintre cauze; brutalitatea angrenajului reprezentativ alături de sutele primăveri nu explică încă totul. Se cuvine să o spunem răspicat, fără echivoc: în epoca noastră, dictaturile totalitare au slăpinit și au obținut succese (temporare) – întotdeauna și pretențioz, dar la noi într-o măsură sporită – bazându-se pe ideologia ultranationalismului, a sovinișmului și xenofobiei. Tirani detronați încărcă, în ultimele sale cuviniță, să atrăgă maselor populare

rădicante la luptă sub zodia idealurilor patriote, tinerilor ce demonstrau pentru viitorul lor, acuza slujirii unor interese străine; dorința de a apăra cu ghearele și cu dinții propria putere se vroia să împiedicea însinuirea independenței și suveranității. În oglinda deformantă, strimbă a argumentației sale, cei care demonstrau non-violent împotriva tiraniei deveniseră agenți ai unor puteri străine, ai Ministerului Apărării Naționale, care nu se îndepărca să ordone armatei foc împotriva propriului popor – trădător de țară. Au fost manevre străvezile, încoronând acea campanie manipulatorie purtată rătăcit de decenii, care încerca să legitimeze cu spectrul născot al amintinărilor, al pericolului intern și extern, asuprașrea desănată, permanentizarea lăsăriilor, practica inumană a puterii neîngrădite. Lantul de evenimente, din păcate atât de bogat în atrocități al întregului secol al XX-lea, probează în mod convingător: dictaturile totalitare au reușit, întotdeauna, să amânească poartăre în modul cel mai eficient recurgind la miturile istorice fanastice. În față, Confruntarea cu aceste fenomene este durerioasă, pretinde o consecvență

morală de excepție și temeritate; dar, ea este neapărat necesară, astă cum o dovedesc, cu virf și îndesat, tensiunile și conflictele din aceste zile. Ideile calpe ale dictaturii totalitare, ale comunismului național – specifice, mitizante și barebare se îtese din nou la lumină, își răspindese otrava. A presupune că ideologia și practica dictaturii, a tiraniei a fost întru toate vinovată și vătămătoare – este, din capul locului, o contradicție de logică – întru toate, mai puțin comportamental și uzantele în problematica minorităților naționale. Tensiunile ce s-au izcat și se înmulțesc în jurul instruirii în limba maternă și, în general, a folosirii limbii maternă – pe de o parte, opozitia activă, recursul la amenințare, dezălvutarea patimilor desarte, pe de cealaltă, tergiversările, măsurile nu îndeajuns cumpărite, tăcerea pudibondă (D), indiferența, informarea părtinitoare ori intenționat eronată – demonstrează că această contradicție există, și acuță, tulbură apele. Pentru o soluție sau cuvine ca, în final,

GALFALVI ZSOLT

(Continuare în pag. 19)

Emigrata – o problemă a minorităților germane?

Evenimentele revoluției anticomuniste se succed cu o repeziune uluitoare în România. Totuși, se întrevăd niște constante în ceea ce privește situația minorității germane. Vizita domnului Genscher, vicecancelar al R. F. Germanie, a dus la clarificarea stării de fapt: 60% din germani din România doresc să emigreze definitiv chiar și cu noile auspicii. R.F.G.-ul li va primi în continuare, în aceleși condiții. Dar va incerca, pe multiple căi, să-i sprijine pe cei care vor să rămână în România. Aceste ajutoare massive nu vor avea drept scop

crearea unor „însule ale bunăstării”, cum se exprimă presa vest germană, aşadar nu ar fi vorba de crearea unor avantaje în România care să depindă de apartenență națională. Dimpotrivă, prima formă de ajutor s-a stabilit deja prin alocarea unei sume de 50 de milioane de mărci pentru livrarea de energie în rețea națională. Se duc tratative pentru stabilirea unor acorduri de mai lungă durată cu actualul guvern – în cluda caracterului său transitoriu – în scopul refacerii economiei, având în vedere faptul că, orice formă va lăsa procesul de democrație, pentru realizarea lui e nevoie de un cadru economic stabil.

Asadar, cea mai mare parte a minorității germane este hotărâtă să plece din România. Efectele momentane, dar mai cu seamă cele de lungă durată, vor afecta atât economia cit și angrenajul social al țării. Emigranții le vor rezină în primul rînd pe cele culturale și individuale-affective. Nimic nu plăcea cu înimă ușoară din patria sa unde strămoșii au trăit împreună în cel mai lung timp de opt secole în bună stare și bând înțelegere cu toate celelalte naționalități, constituind totodată și un factor de stabilitate interetică și progres economic. Sună poate paradoxal, dar eu sunt de părere că în România nu există atât o problemă „germană” a emigrării, cît cause ale emigrării de natură mult mai profundă care continuă să-i afecteze pe toți locuitorii acestei țări. Dacă nu vor fi atenuate în cel mai scurt timp, ele vor duce la un val de

HELmut BRITZ

(Continuare în pag. 20)

Încă ceva despre antievreism *)

Invidia, concurența, jaful, diversuinea nu explică însă esența antievreismului, ci doar motivele de a recurge la el. Este mult mai „convincător” să se arunce vina dificultăților prin care trece o societate asupra „alogenilor” decât asupra „indigenilor”; de calamități nu pot fi niciodată vinovății bastinilor, ci doar străinii, cei săi dobozăti, venetiici, ceilalți.

Nimeni nu poate să scape de această prejudecată fără o susținută luptă cu sine însuși. Când evreii vorbește de un geniu de origine evreiască, au tendința să laudă mai mult evreitățile lui decât genialitatea lui, iar cind neevreii întâlnesc un ticală de origine evreiască sunt inclinați să înjură evreitățile lui mai degrabă

decât ticaloșia lui. Se uită că dacă Freud s-ar fi născut în Palestina, în Berabea, de pildă și ar fi rămas acolo, Psihanaliza nu ar fi apărut. Numai înțeleptul dintr-o evreitățe lui Freud și cultura europeană a putut să ducă la creația ei. Cind este vorba de o comunitate umană, compusă din individualități distincte, orice judecăță totalitară, de tipul „Toți S sună P”, este falsă. Orice nație este o unitate în diversitate, o comunitate lingvistică și culturală, în care fiecare este el însuși, un unicat irepetabil și deosebit.

Să mai grav este că antievreismul a fost inițiat de unii evrei, ajungind pînă la „aura de sine”. Mă întreb dacă

afirmația unor evrei, nu puțini, că nu se simt decât evrei nu este o formă ateistică a aceleiași „uri de sine”.

Nimic nu împiedică un evreu să se integreze cu toată flinta lui în comunitatea națională în care trăiește și gîndeste, fără să-și renegă dimensiunea evreiască.

Antievreismul continuă o prejudecată care are rădăcini psihoso-sociale mult mai vechi decât poporul evreu: în mentalitatea tribală a neamurilor aflată încă în preajma naturii.

În natură, deosebitul este imediat reprezentat. O cîlderă voipă este imediat omorâtă de congenerii ei. În menajeria unui cîr din Geneva o femelă leopard a născut trei pui cu blana în întregime albă. Mama nu-a putut suporta această „anomalie” și, înainte ca poznicii să poată interveni, i-a autocățat... În natură individuali trebuie să fie asemănători; numai specia este diferită și specile se diferențiază între ele.

HENRI WALD

(Continuare în pag. 16)

FRICA

Relatare din Miercurea Ciuc

— Argument —

„...ba ai men e mai frumos!...”
„Dacă vici sa și, Iby, a mea ale lochiță albă și boțoșei albi...”
„Să ai meu ale boțoșei albi... sssss, cled c-a adoinit...”

Se uită comic-induioase la cele două păpuși „adormite” pe o bancă în fața blocului. Soarele primăvarărie le imbujorează obrajii. Amindouă sunt la vîrstă la care refuză pronuntarea vibrantului „r”, îndulcindu-l, copilărindu-l. Vorbind în spațiu, să nu le trezesc păpușile, astfel că pe una dintre fetiile o cheamă Ibolya, pe cealăță Irina. „Hai să ne jucăm și noi un pic”, zice Ibolya. Sărind vesele cind pe un picior cind pe celălalt, se îndepărtează spre locul lor de joacă ce va fi închisind o casă, un magazin, un oraș, orice — la vîrstă lor totul este permis!

■ Să se revizuiască, accept, dar să nu se schimbe nimic...

Dimineață eu brumă. Soare cu dimi. Dinspre munte vine un miroș de ceteiă care se dixghetează. Pe străzile orașului Miercurea Ciuc oamenii merg într-un anume ritm ce pare nu-l regăsești în București ori în Iași, de pildă — fiecare om îi dă impresia unei tinte precise cu care a plecat de acasă ori cu care se întoarce acasă. Astfel că dacă, nefind de-al locului, te-ar întreba cineva — dar nu te întrebă — „unde te duci”, iar tu îi răspunde „el, pe aci și eu”, răspunsul tău ar părea cel puțin indecent pentru acel cineva : pe aci, adică unde?...

Inspecțorul școlar al județului Harghita se astăi în clădirea fostei Case albe, în plin centrul orașului. Putine persoane mai fac anticameră, deși sunt orele de vîrf ale „relațiilor cu publicul”. — primele ore ale dimineții cind argumentele și contraargumentele sunt viguroase de ambele părți grătate unor minti împozite, odihnite. Problemele care au fost de rezolvat sunt „rezolvate” pînă acum : aproape două sute de cadre didactice, de naționalitate română, au trebuit să plece din județul Harghita dintr-un motiv extrem de simplu : „dictatorul de trăsătămintire” (D) nu a decretat obligativitatea învățării limbii maghiare de către toți dacălăii români din județul Harghita în vederea trecerii către înțiziere, după moartea sa prematură, la învățămîntul în limba maternă al naționalității maghiare din România. Dacă tot a sătăi că va fi impuscat la zid, de ce nu a pregătit rezolvarea învățămîntului în județ pentru ca, cel puțin după el, să se facă lumină, să aibă, adică, orice om dreptul fundamental de a studia în limba maternă?! Sau, micăcă să și fi lăsat un om de-al lui, de bază, care să rezolve, în sfîrșit, această problemă.

Noul inspector general, domnul Beder Tibor, este cumva între ciocan și nicovală, încercind să împace, spune dumnealui, ambele părți : atât partea maghiară cît și partea română. De altfel, inspector general adjuncț este domnul Hăgăș Ion, astfel că, teoretic, paritatea reprezentărilor este asigurată. Un singur lucru interesează în principal : care este opinia inspectorului nou constituit în privința viitorului învățămîntului în județul Harghita. Domnul Beder Tibor răspunde : „Mai ales după '56, scolile din zone au devenit mixte. Pînă atunci au fost separate și era bine asta. Opinia naționalității maghiare din România cît și a mea personală este să se revină la separarea învățămîntului în limba maghiară de cel în limba română, la scoli separate, pentru a nu se mai naște tot felul de divergențe și disensiuni. Bine, să nu-i spunem separare, să-i spunem altfel...”

Astfel, adică cum? Spore finalul securiei noastre conversații, domnul Beder Tibor și-a exprimat părerea de rău că nu slăpînestă încă la perfectie limba română. O va slăpini, fără îndoială, din momentul în care va trebui să inspecteze vîntoarele scoli „separate” din zone, cu predare exclusiv în limba română.

■ Datele problemei

Printre drepturile de care a fost frustată populația maghiară din România este și acela, fundamental, al învățămîntului în limba maternă. Treptat, cu metoda, secțiile în limba maghiară au fost reduse considerabil, mai ales pentru învățămîntul liceal, astfel că elevii erau obligați să „opteze liber” pentru continuarea studiilor în limba română. Evident, totul să-a dovedit și fi o naivă strategie de „românizare” a naționalității maghiare — fapt care, și el, se potrivește ca o mănușă vechii abușuri politice — întrucât oamenii locului și-au păstrat cu sfintenie obiceiurile, își vorbesc în continuare limba. Ba chiar, în această privință, dău deseori dovada unui exces de zel, comunicând între ei în limba maternă, chiar și în prezența persoanelor apropiate (colegi ori prieteni români) care nu au prea apreciat să-o rupă în unguresc...

„Noi, maghiarii, nu mai suntem considerați oameni”, mi-a zis, în urmă cu cîteva luni, un fost coleg de brescă. Dar, el și din tara asta su fost considerați oameni de către vechili fostului regim? Si apoi, cîtu dintr-o noi am rezinat nevoie „considerației” pentru a fi sau a nu fi oameni? Probabil că fărtă multi, de vreme ce se pune problema. Cum e la modă în ultima vreme — și modă rămîne și fi, în ultimă instanță, un confort al imitației — se vorbesc deosebit de libertate

de a se schița colectivă, ori libertatea presupune, în primul rînd, o răfuială personală. Astfel stă lucrurile, acordul sănătății ne va legitima sau nu opțiunile, inițiativele...

Cum nu să se întimplă în momentul în care elevii români de la Liceul pedagogic și Liceul sanitar din Odorhei au fost obligați să meargă la licee similare din Bacău, Brașov ori altrove. Or, în momentul în care domnul Nagy Antal, profesor la Liceul de matematică-fizică din Miercurea Ciuc, a îndemnat elevii unei clase de-a XII-a, secția maghiară, la revoltă împotriva elevilor români, invocind tradiția de peste trei sute de ani a respectivului liceu. Ca și cum, în virtutea „asumării” retorice a acestei tradiții, elevul Attila, de pildă, l-ar fi putut lăsa de-o parte pe elevul Nicolae și l-ar fi explicat : „uite ce e, măi Nicolae, pînă acum am fost prieten, dar din momentul de fat tu ești român, iar eu sunt maghiar”. Să, pentru că tot sănt la secția păcate, citez cîteva fraze ale domnului Ferencz Imre, dintr-un articol săpăt în numărul din 8 februarie al ziarului local în limba maghiară, Hargita népe : „familia și sfintă. Femeia maghiară să-si iubească și să-si respecte soțul român. Nu am nimic de obiectat dacă tine sau nu la identitatea ei, dar obiectat dacă crede că în pat, lingă soțul ei, se culcă nu numai ea, ci o naivă înțeagă...”

■ Opinia împrișinător

Am mixat pe sinceritatea copiilor, a elevilor de toate vîrstelor scolare. Î-am cîntărit mai ales pe strădă, în parcuri ori în locurile de joacă, pentru a-i surprinde în poziții absolut firești, neutralizați de psihologia de grup. Fără pretension de a fi rezultatul unei anechete de opinie, răspunsul lor este unul teribil de simplu : „Noi ne-am intelese bine și pînă acum. Nu vedem de ce trebuie să se separe scolile în limba maghiară de cele în limba română, dacă va avea fiecare din noi dreptul să învețe în limba pentru care optează”. Încerc să-mă conving pe mine însuși că nici măcar nu bănuiesc de ce trebuie, să că-i fac o vizită părintelui protopop Gherman, rugindu-l să-mi spună cum vede el soluționarea problemelor învățămîntului din județul Harghita. Redau stenograma răspunsului : „Eu sunt un păstor de suflete. Înainte a vedea soluția, eu văd durerea, pentru că, în momentul în care copiii sunt despartiți, își pun întrebarea fireșă : de ce? Își întrebă părintil săcasă, iar acestia nu le vor putea răspunde decât într-un singur mod, fără a-l minti : pentru că tu ești român sau pentru că tu ești maghiar”.

Pozitia profesorilor români în Harghita este aceeași : nonsensul separării instituțiilor de învățămînt pe cele două limbi de predare în momentul în care se vorbește la tot pasul de europezare. Numai dacă, nu cumva, prin această europezare, la nivelul naționalității maghiare din România se înțelege București, iar la nivelul întregului stat — Moscova.

■ Cu adevărat solidaritate

Simbăta, 10 februarie, orele 19.15. Se trag clopoțele bisericilor catolice din Miercurea Ciuc și se deschide porțile. La fiecare balcon s-a aprins luminări, iar oamenii au ieșit la ferestre. Par să aștepte un miracol care întîzie să se întâmple. De la primele ore ale dimineții, populația maghiară a orașului semnează, în pista fostei Case albe, o petiție prin care se cere respectarea drepturilor minorităților. Pe o pancartă se poate citi „Grădiniță — Universitate — Institute maghiare sine statătoare”. Orașul e un spectacol cutremurător al făcărilor apinse sub care pîndește frica — frica de trecut, de cei care au păcălit, de cei care s-au lăsat păcălit, de tot, inclusiv frica de noi insine, care aparținem inevitabil și acestui trecut, oricât de mult am vrăsă să ne dezicem de el, să-i uităm, să ne uităm...

La colțul străzii Cintar, doi tineri se imbrățează, o altă pereche merge spre central orașului pe strada Florilor. E o lună plină, superbă, pe un cer oțelit, un copil trage după el o sanie înutilă pe crînăpicioare zgrunțuroase de gheăță. Îmi joacă săgalnic în memorie fraza lui Ferencz Imre : „dar obiectez dacă crede că în pat, lingă soțul ei, se culcă nu numai ea, ci o naivă înțeagă”.

Cine n-are probleme, să și le născăcescă.

GEORGE ARUN

ÎNTRÉ CHILIE SI AGORA

(Urmare din pag. 13)

pede despre ceea ce reprezentăm noi în plan cultural. Am acces de profundă nelinășire, uneori sănătății să văd cum apare un om în ochii celeriștilor, cît de mare este creditul care ni se acordă în plan cultural. Consider că suntem o generație de transiție și nu una de împlinire. Alții, care nu au apărut încă, vor atinge poate nivelul pe care cultura noastră îl-a avut cîndva. Înainte de război. Fără să idealizăm această perioadă, nu putem sănătății să suntem format la famosul Eugen Ionescu, Cioran, Noica, Mircea Eliade și aşa mai departe. Nimeni dinții nu nu a mai atins acest nivel. Astăzi și împede. Dar poate că rolul nostru este unul de transiție, unul în vederea recuperării aceluia nivel. Cărțile pe care le-am scris cu audiență pe care au avut-o, n-au fost decât cărți de întreținere a atmosferelor. Nu cred că ele au făcut altceva decât să întrețină viață într-un timp de restrînte interesul pentru spirit și cultură. Acest lucru are o importanță relativă : el nu reprezintă o împlinire în sine. Istoria culturii nu alege perioadele în care se-a întreținut focal, ci alegă focal. Deci, noi suntem piloșii. Niciodată nu am avut parte de liniște, iar cind au avut parte de acea societate normală, românii au creat niște personalități formidabile. Numai douăzeci de ani de normalitate — cît au fost între primul și al doilea război mondial — au fost suficiente pentru a da personalității de anvergură internațională. Putine civilizații cu o democrație atât de înțină au dat naștere la atitea personalități. În condiții extrem de vîtrege sau într-un timp istoric scurt, societatea astăzi, plină de nemoroc, a arătat că are resurse spirituale ieșite din comun. Dacă nu am putut da lumii mai mult, este pen-

tru că sistematic am fost azvîrliti înapoi și a trebuit să luăm totul de la început. Acești ultimi 45 de ani au reprezentat cel mai teribil recul din istoria României moderne. Dacă vom avea norocul unei lungi perioade de normalitate, sănătății să convinsă că vom naște oameni de calibru european.

O înstrăinare asumată

— M-ai rugat să ed reamintesc ce în finalul interviului să spuneti ceva.

— Vejam să-jă spun ce cred despre interviul insuși. M-am jurat, să cumă douăzeci și cîteva de ani, să nu dau interviuri. Aveam oricare de această formă de exhibiție, imi dispăcea profunză văd totă vanitatea care transpare dintr-un interviu. Domnul Noica spunea că un interviu are sens numai cind ai de spus un lucru foarte precis. Vrei, de pildă, să affli ceva despre bursă. Atunci te duci la un specialist, îl pui două-trei întrebări și-l răspunde exact. Alținteri orice interviu miroase a narcisism. Ziarele, la noi, erau pline de interviuri : poeti mai mulți sau mai puțin cunoscuți, oameni care scoaseră două-trei cărți se îngheșau să dău interviuri. De unde această credere? Iarăși din senzație că e de spus ceva, că ar fi o formă de lăsatate să refuză să vorbești, să spui crea ce crezi. Înainte, ceea ce era de spus nici nu se putea spune, nicăi n-avea sens să spui. Astăzi, apără gîndul că totuși și ceva de spus și că atunci ești obligat să o faci, iar dacă nu o faci ești vinovat. Dar, alținteri, repulzia mea în fața acestor exhibări rămîne aceeași și mă pun la accentua postură de înstrăinare ca și o apariție la televizor, ca și o emisiune la radio, ca și o luare de cuvînt în public. Consider că peste tot în aceste cazuri e vorba de un ridicol asumat.

Bagheta încremenită

Desenele lui Sorin Ilfoveanu își adună însingurarea de pe linia calmă a întinderilor nesfirsite, acolo unde soapele se rostogolește în ecouri ca niste imperceptibile vibratii.

Personajele își trăiesc solitudinea într-o toleranță aproape religioasă și recuperării prin noblețea gesturilor, demnitatea îndeleinirilor cele mal simple. Împăcate cu sine și acceptind

acest fîncel de umilită prin care ființa noastră se leagă cu destinul, ele își așteaptă, parcă nestinșherile, senzația ceasului de taină.

Să suntem baghetii încremeniți ce stăpînește elipsa de liniște adină, bucuriile și desertările se amestecă din sens unei presimîri intense și ample în care îngrijorarea nu se așterne definitiv, dar nici nu se risipește vredătă. (Victor Ciobanu)

SORIN ILFOVEANU

Încă ceva despre antievreism

(Urmăre din pag. 14)

Lopia dintre indivizișii acelorași specii a fost inaugurată de oameni, deoarece ei sunt primii care, inventând limbajul, s-au diferențiat în numeroase limburi și culturi și au ajuns astăzi unii altora. Greu să înțeles că răpușii săi nu sporesc de stăpini lor care vorbeau aceeași limbă decât de răpușii care vorbeau o altă limbă. Este explicabil de ce s-au făcutu traducerile în ultima vreme de cind omenește se îndreaptă spre o comunitate internațională.

Viața triburilor se desfășura „normal”, alături vreme că limba, zilele, muncile și riturile erau mereu același. Idealul unui trib era să trăiască aşa cum a trăit înainte. Triburile trăiesc și numesc sub semnul ascenziunilor. Mentalitatea mito-magică se întemeiază pe credință că ascenziunile determină asemănările: dansul feminelor gravide deasupra unui camp uscat convinge pământul să rodescă, procesulna papucădeelor îndupăceră cerul să plouă, desenarea unor bizoni săgeți asigură sucuri vinătorii. Orice modificare a formulelor magice le scade eficiența. În centrul mentalității tribale se află ideea de asemănare. Orice schimbare era considerată nefastă. Epoca de aur nu putea fi imaginată decât la început și de aceea, orice îndepărțare de origine era privată ca o nenorocire. Obsesia originii, nouătății încreșterilor, apologia trecutului au rămas pînă în zilele noastre simptome ale crizelor sociale.

Crisa actuală este provocată de revoluția personei umane împotriva așteptărilor de masificare ale regimurilor totalitare și ale mijloacelor audio-vizuale de informare și ritualizarea limbii. Banalizarea gândirii, standardizarea gusturilor, hiper-teleora sensibilității în domeniul intelectual, cobocarea reflectoarelor critice la nivelul reflexelor conditionale, irresponsabilitatea față de Celsalat.

Numei că reinforceră în dezvoltarea individualității — valoarea și scopul suportului existenței sociale — trece neștiință prin lipsa pentru redobândirea identității naționale, deoarece nu se poate ajunge la constanța de sine-decît printr-o anumită limbă, care înțelege multă vreme viață în inevitabilitatea lor. Istoria se desfășoară sub semnul diferenței, nu al asemănării. Evrei trebuie să se dezvolte potrivit esenței lor parodoxiale — de nomazi sedentari, de oameni naștiți în istorie restabilitorii în geografia lor, de critici visionari — pentru a aduce împreună cu celelalte popoare, contribuția lor originală la unitatea în diversitate a omeneștei viitoare.

Așa cum un insu se devine personalitate deoarece împreună cu ceilalii, altfel rămîne singur, tot așa un popor nu devine națiu deoarece nu se poate ajunge la constanța de sine-decît printr-o anumită limbă, care înțelege multă vreme viață în inevitabilitatea lor.

Din păcate, momentul național, atât de necesar în istoria culturii, tinde, uneori, să se degradeze în sovinism, în ură față de celelalte nații, atâtind răboale păstitoare și nu colaborarea constructivă dintre ele. Diferența dintre nații și persoane este o valoare care contribuie la îmbogățirea tuturor și nicidecum un prilej de suspiciune. Evrei de pretutindeni contribuie cu „diferența” lor la dezvoltarea culturilor în care crescă. Celo mai lăudată gindură ale lui Freud sănătatea națională. Gindirea arhaică respinge, ca dăunător, tot ceea ce și altfel decât SE și te. SE face, SE spune. Limba celor lăiali și este cochetă pur și simplu egomot sau, cel mult, bilbilistică: varvaros, weleh, nemee, adică bolboroscală fără sens, sau chiar mulenie. Nici astăzi nu-a ajuns cuvințul străin să treacă definitiv de la sensul de dusman la înțelesul de oaspețe.

Deși peregrinără din vescul al XVII-lea înainte de era actuală, abia în ultimele două milă de ani au ajuns evrei să personifice mitul de „Străin”. De ce? Deoarece popoarele de mult sedentarizate, alăturate de un anumit spațiu, de un anumit loc, de un anumit pămînt, statoreziste în anumite datini, privoreau cu neînțelește și ostilitate monoteismul iconoclast, neastimpărul, fuga neîncetă din păcașă nouă, spiritul critic făță de vechi cu care venea acest neam, mobil nu numai în lumea lucrurilor, dar și în lumea ideilor. Izgoniți mereu, evrei nu mai aveau prea multă considerație pentru prezent și sperau neconținut într-un viitor superior. Veacuri de-a rîndul evrei a fost un neclintit care neliniștește. Cu atât mai mult cu cit antievreismul a accentuat continuu diferența dintre evreu și neevreu, exacerbând săritul critic și meșterismul persecuțional. „E un popor de critici și de vizionari. Contrăcererea acestor duble vocații neliniștește întreaga lor viață, înfrangând lor cultura. Critici prin facultatea lor exceptionale de abstractie, vizionari printre un simt direct al misterului. Tot ce se ștune deosebit de vechi și de vîrstă.” De ce se ștune deosebit de vechi și de vîrstă?

De aici impresia neevrelor că evrei vin în mijlocul lor cu un spirit dizolvant, distructiv, dezagregant. De fapt, evrul nu face altceva decât să atragă atenția —

Renașterea prin purificare

Mihail Sebastian observă, odată, într-un ese din anii douăzeci, că „unecăză calitatea umană și umăr însă în funcție de atitudinea adoptată față de următoarele trei categorii sociale: femei, muncitori și evrei. E inutil să insist că dreptatea avea. Aș vrea să ma opresc aici, la această din urmă categorie umană. Nu e un secret pentru oricine cunoaște că de către istoria modernă și contemporană a țării noastre că populația evreloră ajunsese să fie obiectul permanent al acțiunilor politice diversioniste și de intoleranță. Să evoc numai un moment mai vechi, cel din 1878-1879. În România înălțau atunci elveții sute de mii de evrei, dintre care unii pământeni (țărcuți și crescuți de cîteva generații ales). Prin tratatul de pace de la Berlin puterile europene condonaseră recunoașterea independentă țării noastre de incetărirea în masă a evrelor, anulindu-se, astfel, acel vestit articol 7 din Constituția din 1866 care admitea numai incetărirea persoanelor de religie creștină. Dezbaterile au fost, atunci, foarte incinse, nu toate personalitățile politice văzând în această condiție un amestec brutal în treburile interne ale țării. Pînă la urmă, în octombrie 1879, parlamentul a votat articolul 7 într-o formulă de compromis. Evrei se puteau adresa, individual, parlamentului (prin intermediul Ministerului Justiției), cu o cerere care trebuia soluționată într-un termen de zece ani. Unii, personalități, puteau căpăta cetățenia cu dispensă de urgență. Fapt este că, practic, aceasta soluție de compromis nu a dus la rezolvarea chestiunii. Într-o luană, juristul N. Basilescu a demonstrat că între 1886 și 1902 au fost implanțate numai 3 409 persoane, creindu-lu complicații interne și externe tarile noastre.

Sigur că în ansamblul populației evreiesti erau și mari bancheri, mari industriași sau concesionari. Dar înșa majoritatea o constituiau nevoiașii (migrații, mici prăvălitori). Agresiunile pogromiste le supărau, fireste, aceștia din urmă și nu bogătanii care sănătă să se aranjeze confortabil. A urmat o scură guvernare Goga — Cuza, dictatura regală, statul legionar și pogromurile de la Iași și București, îngărcile de muncă făcătură, Transnistria și tot cortegeul de suferință și umilință din acel an. La sfîrșitul războiului, populația evreloră era dezorganizată, sperință și, poate de înțeleș, vindicativă. Unii (rău să facă) și au amestecat în misiurile politice tocmai chiar porții fruntașe care au adus în putere guvernul Groza și tot ceea ce a urmat. Cel mai multă edificații erau decise să enigreze. După un prim exod ilegal (pe trecea graniță clandestin prin Ungaria), un urmări an lungi de chiri. Cu actele deținute pentru plecare, au așteptat dezelările foarte multă an, cu tot cortegeul său de suferințe implicate (pierderea slujbei, acțiuni punitive împotriva colorilor membrilor ai familiilor etc. etc. etc.). Mai și, la început „emigrarea legală” după 1905. Ceausescu a făcut, și în acest plan, un calculat tîr murdar. Plecarea pasaport era eliberat contra cîtorva milioane de dolari. Si, astfel, treptat, dintr-o populație evreiască de vreo 400 000 locuitori au rămas azi vreo 20 000 (cîte mai mulți bătrâni). Printre aceștia se află și intelectuali care nu concep altă geografie spirituală, fiind legați indestructibil de acoastă țară, care e și lor priu dragostea imensă ce i-o poartă. Cred că țara a pierdut mult prin exodusul acestui populații evreiesti care își avea și răstul ei. Ceausescu a izbutit să înfăptuiască, în nici două decenii, dezideratul diversionist al lui A.C. Cuza, Corneliu Zelea Codreanu și al lui. De altfel, ideologic, era foarte aproape de acestia. În incalzăbile-i discursuri avea trija să amintescă de lupta împotriva antisemitesmului și a sovinismului, dar bătălii (Securitate, activiști, gazetari de curte și deosebite de la Săptămîna și Luceafărul) stau să interpreteze corect sloganurile conducătorului. Un antisemitism brutal, agresiv, mereu întreținut, viață atmosferă politică a țării. Era desigur un segment în ansamblu săvin xenofob și fortat assimilant îndreptat împotriva minoritarilor.

Cosmarul s-a încheiat, sperăm, pentru totdeauna, în 22 decembrie 1989. Minorității (inclusiv populația evreloră) trebuie să dovedească un spirit sincer cooperant, colaborind activ, împreună cu întreg poporul român pentru creația României noi, cu adeverat libere. Evident, păstrându-și particularitățile culturale și religioase. Dar accentele sovine, xenofobe, intoleranță de orice fel trebuie vegheate să dispară. Din ambele părți. Cu o strânsă înțîrifică din idealul comun și al intereselor sociale și politice care numai împreună au sansa de izbinde. Sloganurile binilor colorat antisemite care se mai fac audite, în ultimele două luni sănătă, sper, sechela ale mentalității mai vechi, abil întreținută. Între comunitățile stalinisto-cenuzist și fascismul de orice fel tehnă cel de odinioară, parcă în invigorare temporară există călașa unică posibilă, a democrației lui de tip occidental. Pe această din urmă căle trebule să mergem cu totii.

Dar, pentru asta, fiecare minoritate națională (inclusiv cea evreloră) trebuie, totodată, să-și ordinească înnoitor propria gospodărie. Colaborationiștii cesaști evrei, adulatori ai comunismului (indiferent cum să-și manifestă și cum își argumentă colabroanismul sau adulatația) trebuie invitați, cu ton decis, să abandoneze mica lor scenă publică. Util ar fi, cred, de asemenea, despărțirea, ca înainte vreme, între administrația înălță a comunității evreiesti și cea religioasă. Poate chiar cu alti reprezentanți, purificati din toate punctele de vedere. E, fireste, exprimată aici o opinie personală de nimici mandatată, care, în plus, nici nu să-și propus să epuizeze o chestiune atât de complicată de timpuri și prejudecăți. Dar cred în necesitatea acestei renasteri purificatoare.

Marc Chagall

Z. ORNEA

RUSOAICELE

M-am născut la Moscova în 1957. De cîte ori trebuia să scriu aceste date pe vreo hîrtie oficială, functionarul îmi săruncu o sau două privire. De fapt, trăiesc de la trei luni în București, și în afară „vizitelor la rude” tot ce mă înconjoară este românesc.

Prințele cuvintelor și literelor le-am învățat în limba rusă, primele înțeleseuri însă au pendurit penibil între „ai vostrî” și „ai noștri”, la vîrstă la care în secol se predă patriotismul. Am simțit atunci că mama mea stătea într-un curen de nisip din care nu ieșeau mărgăritare, el nevoie.

Sătiam că există tineri asemnici mie care se adunau în jurul unui rîzboz de limbă maternă. În casa cărora se găsea o memorie culturală greu de camuflat. Aveau și un mîros aceste case: de bomboane de foță colorată și săpun „Krasnaja Moskva”. De 7 Noiembrie se bera un pahar de vodă pentru ziua națională. Probabil, ca să înțeleagă istoria rusă, trebuie să fiu rus. Ce-mi strîngea mai înainte în aceste întîlniri era complexul mai multu albe. A fi altceva, și nu tocmai dorit.

Motive mai mult sau mai puțin patetice î-au făcut pe vecinii de la rezăr și plecase în valuri succese sau larg distanțate în timp. Blăstemul lor avea să fie nostalgia după un spațiu original.

Cei 60-70 de milii de lipoveni din Delta Dunării au transferat acum 3-4 sute de ani un mod de viață și o statonnicie în vecchia credință religioasă. Ritual vechi este și astăzi nucleul spiritual al comunității. Pînă în anii '60 învățau limbă rusă cu manuale primite din Uniunea Sovietică. Apoi, secolul de limbă română, și cît mai multă discretă la nivel oficial.

Să vorbim însă de începutul secolului XX. Grupul impresionant a fost al „albilor”. El trăia în decenii al doilea, peste granite, rămăștele unei vieți nobiliare și împotrívirea făță do ideologia comunistă. Iși beau ceașul din samovare de argint. Într-o familie compusă cel mai adesea din doi oameni, vorbind într-o rusă frumuseță, mășteind amintirile de la „Curte”. Am sperat să-i înținnesc, dar fie că faceau parte dintr-o altă generație spirituală, fie că aveau prea puțini prieteni. Limba română o învățau cu greu sau deloc.

Dacă cel mai aproape și cel mai interesant pentru mine este grupul „emigranților” din a doua jumătate a secolului XX.

In anii '50, cursurile universitare (millare mai alea) din orașele Unimil Soviatică se închela cu „fericită căsătorie” între absolvenți români și localnice. Genul acesta de asocieri nu s-a născut

și încă nu a murit acolo. Istorica soților sovietici are însă o derulare specifică.

Ele plecau din țară în anii în care Stalin și fraternitatea socialistă erau tabu. În '33 toate națiile lagărului socialist vîrsau riuri de lacrimi. Muritorul de rînd nu avea acces în culise. Lui îl era permisă doar istoria generală. E adevarat, tot mai slabă și masura deparțării de centru, dar eroinele noastre veneau de acolo. Euforia internațională și egalitarismul le ascundea problema dinadăunitor. Dacă sociul primilor ani a fost totuș trecut (încrește), deratările au început pe un drum al confuziei. Limba rusă, pentru cei mai mulți români era sonorul comunismului, și, mal rău, al stalinismului, al unei educări rușinante în scolio românesc, al unei dureros pierderi, Basarabia. Vorbitorii nativi de limbă rusă trebuiau să li se explice la mesedele urîtenesti sau suetele de servicii cu de vinovat săi el personal și direct de toate aceste lucruri. Pînă au învățat să întoarcă spatele unor furioși, frazele, undevoi în adine, săpău. Cuvintele ne atacă, indiferent de doza lor de real. N-au fost, însă, doar cuvintele. Cind omul de lingă tine te ocrostește, încă suportă. Dar au venit divorțurile. Anii '60 aduceau o atmosferă politică încărcată (se vorbea de noi republie unionale). La nivelul familiilor apără sănătățile: nevasta ori cariera. Atunci să fi încreut slăgător „rudele din străinătate” — pată la dosar?

Unele din femei au plocat, altele au renunțat la cetățenia sovietică, în speranța imblânzirii puriștilor (gest inutil), altele au rămas singure, și. Ultimile două categorii aveau să se călească în frigul nationalismului exacerbat al „anilor lumină”. În '68 o rusoaică cu fire impresionabile spunea: „nu mai rămîne decât să ne impușcăm”. Noul „tău” vorbea cu efect.

Astăzi, în registrele Consulatului U.R.S.S. la București figurează aproape 900 de cetățeni sovietici rezidenți în România. În afară lor sunt încă mil. care, adăpostind cetățenia română s-au pierdut în rubricile de evidență a populației.

Fenomenul importantul de soții sovietici continuă sănătății români care încreză în U.R.S.S. Să nu îl vînă să crezi, ele cunoșteau situația din România „căciu de aur”. Să totuș... În declarațiile lor răspără cîntul „jubile”. Natura are mecanismele ei în a desfășura o frontieră. Oficialitățile au grija însă, să anuleze dezordinea. O cetățeană sovietică trăind în România are carnet de identitate pentru străin și dreptul de a pleca oricând în patrie, la fel, de a schimba în valută (ruble) numai 850 lei anual.

In aceste condiții, o vizită la mormintul părintelor, locul unde nu mai existau o casă proprie, sau rude blîncuiloare, devine o utopie. Mai interesant era cazul femelor russes cu cetățenie română. Ca orice turist român aveau dreptul la o „înșire” din doi în doi ani. Dorul de lăză să-l fi programat în consecință... Noroc cu săptămîna filmului sovietic, care era anuală. Mai auzeau, mai vedea, mai trecea vremea.

In ce privește atenția de care se bucurau în viața de toate zilele, ea devenise de tip universal. Legislația din categoria „vecini și prieteni” și întrăsără în ceea cea mai largă, de străini. Traful capătă cuori noi. Rudele de gradul unu (de alt grad nici nu aveau aici) puteau să aspete un post de somer. Perspectivă euforizantă, drept care pline de energie se duceau la coada din colț, unde în așteptarea salamatului, oamenii mai schimbă o

vorbă. Accențul lor atât de durabil le divulga. Complimentul nu intîrziu: „ce-ati mai venit și voi să ne minciuți ce nu avem?”

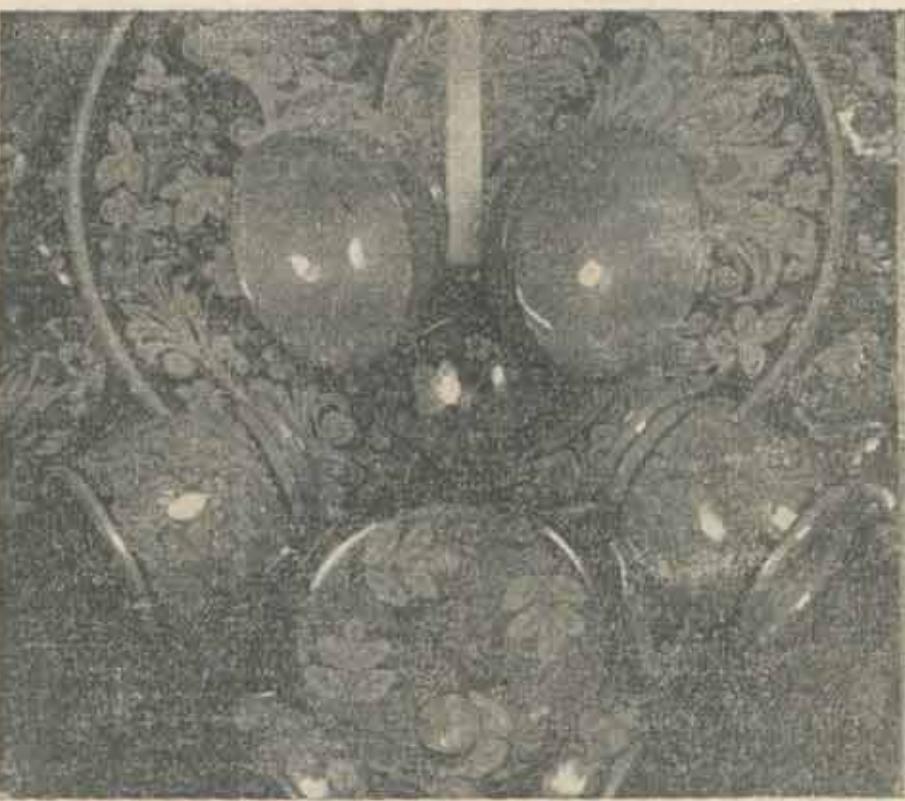
Ferește-ne, Doamne, de stomacul gol, în care creierul are unde să cadă.

Să revenim la subiect: emigratia feminină rusă simte nevoie unei apartenente. Oficial ea este ambiguă sau funcție de moment. Cea ce biserica a reușit în comunități de lungă tradiție, în cazul respectiv a fost inoperant. O educație atâtă asiduă a scos din multe suflete rădăcină sentimentului religios. Pretextul întîlnirilor a rămas doar cultural. Clubul sovietic suplineste într-o oarecare măsură locul gol din sufletele lor. Dar să nu disperăm. Oamenii rezistenți supraviețuiesc. Chiar cu un zimbă pe buze. Să nu-l confundăm cu grimasa pacientel cabinetului de psihiatrie. S-ar putea să găsim în fisa ei o sintagmă:

„sensibilitate de tip slav”.

Altfel, toate bune, doar, din cind în cind, acredita că unuia soț: „din cauza ta nu m-ai promovat...”

MARINA MEZEI

„Se cuvine să învățăm să și ascultăm...“

Poetul Klaus Hensel s-a născut în 1951 la Brașov. Studii de germanistă și engleză la București. Lector la editurile Kriterion și Meridiane. Din 1981 trăiește la Frankfurt pe Main. A publicat volumele Frühstück mit Gertrude (Dejun cu Gertrude, editura Dacia 1979) și Oktober Lichtspiel (Octombrie Joe de lumini, Frankfurter Verlagsanstalt, 1988). Preunii: Leonce und Lena, Marburger Literaturpreis, Friedrich Hölderlin, Kranichsteiner Literaturpreis. Interviu acesta a fost acordat poetului Helmut Britz, redactor al revistei Neue Literatur.

Interviu acordat de Klaus Hensel lui Helmut Britz

Helmut Britz: Credeti, domnule Hensel, că situația în care ne aflăm noi acum e comparabilă cu aceea a unui scriitor emigrat care, aflat dintr-odată în R.F.G., nu mai știe despre ce să scrie, tocmai fiindcă nu se mai confruntă cu obstacolele cu care era obisnuit?

Klaus Hensel: De fapt, întrebarea dumneavoastră are în vedere două planuri diferite. Cel dinții se referă la condiția scriitorului care cunoaște, dintr-odată, o fază de decompresie, personalitatea sa trece printr-un proces de amiliorare ce duce, obiectiv, la modificarea, la imbogățirea ei. Subiectiv, însă, el reșinde acest proces ca frustrare. În această privință, comparația mi se pare relevantă. În col-de-al doilea plan însă, acela al situației istorice concrete, analiza nu mai pare posibilă: un autor care trăiește într-o țară ce și-a cucerit libertatea prin luptă apartine acelui țar într-o măsură mult mai mare decât anteriorul care, deși cunoaște limba țării în care a emigrat, e nevoie să constate că, prin socializarea sa specifică, limba lui nu co-

e că dificultățile de comunicare la care vă referați se datorează și faptului că, în această societate, nimici nu mai e dispus să ascute; deci vrea să cunoască, să exprime ceva. E necesar să se instaureze o anumită linie în societate și fiecare să învețe să-l ascute pe celălalt, lucru esențial și în activitatea de luare a decizilor. Nu poti lua decizii bune, intelligente, în situația în care esti în permanență obligat să formulezi un lucru mai repede și mai tare decât vecinul tau.

Britz: Cumva și situația din R.D.G. în ce măsură și se pare comparabilă cu aceea de aici?

Hensel: Atmosfera care domnește acum în România caracterizează R.D.G.-ul în perioada noiembrie-decembrie a anului trecut. E vorba de o stare de euforie pe care de a se estompa dar și de o anume indecizie: cei care se aflau de la cu un picior dincolo începeau să ezite, în vreme ce alții care pînă atunci nu se gîndeau la emigrare își schimbau brusc mentalitatea; existau, de asemenea, incertitudini în legătură cu direcția de care avea să o ia procesul de democratizare. Printre aceste asemănătoare trece,

cred, acum, România. Euforia initială s-a dus, revoluția a intrat într-o a doua fază fară să se întrevadă încă linia de sosire. Vechile structuri au rămas, în limite mari, intacte, deocamdată există foarte puține instituții care și-au primit structurile și personalul, or acestea sunt lucruri absolut indispensabile pentru înnoirea societății; vechile structuri nu fac decât să reproducă aceeași tip de realitate de pînă acum.

Britz: Ce părere aveți despre partidul sănătății? Se afirmă, că-i drept, că nu dispara, eu însă am sensația că ele sunt cîteva puține de vîl.

Hensel: Nu știu în ce măsură pot să anerez în acest lucru, mă aflu în țară doar de cîteva zile, pentru a doua oară în decurs de cîteva săptămîni. Cred, totuști, că am putut observa că încrederea în sine a vechilor anarate și a membrilor lor a sporit vizibil în ultimele săptămîni — chiar într-atât, încît au început să reapară vechile forme ale fri-

Britz: Ali putea resuma modul în care a evoluat imaginea României în R.F.G. în ultimele două luni?

Hensel: Mediile occidentale au fost surprinse de fermitatea și curajul revoluției populare din România, al tinerilor care au ieșit în stradă. Aceasta a adus României un capital de simpatie fără precedent în Occident în ultimii ani. De aceea m-a mirat foarte fără faptul că acest fenomen nu s-a bucurat de aprecierea cîteva din partea României. Într-un fel, lucru acesta este totușt de înțeles, aici în țară există probleme mai importante. În ultima vreme, însă, imaginea s-a deteriorat considerabil, datorită în special F.S.N.-ului care, prin declarațiile sale contradictorii, și-a băut joc de mediile occidentale. Ca urmare, presa nu mai publică nici măcar stîrile mai importante, deoarece continuă să planzeze îndială asupra credibilității lor.

Britz: Care e părerea Dvs. despre Front?

Hensel: Că nu va cîștiga alegerile.

In românește de VICTOR SCORADET

Sînt ceangăii ceangăi?

Ceangăii. Cine sunt? de unde vin? În cotoare se îndreaptă? Parafrasarea nu e deloc intenționată, pentru că și astăzi există controverse în privința originilor, și pentru că prea puțini știu de existența unei comunități cu acest nume. Constituția ceangăilor o problemă?

Minoritate națională, naționalitate conlocuitoare, enclavă etnică? Fiecare și nici una. Despre ceangăii s-a vorbit prea puțin, se pare că nu au atrinut un interes deosebit nici istoricilor, nici lingvistilor sau etnografilor. Totuși, el există, și o istorie lungă și complicată, adeșoră privată ca o „enigma”, un somn de întrebare, o problemă aflată pe un teren luncios, indecis, al istoriei. Pentru mulți pare cel puțin ciudat că în unele părți ale Moldovei sunt săte întregi ai cărora locuitorii vorbesc o limbă bizară – un amestec de maghiară cu română – sau atele, și cărora locuitorii sunt numiți ceangăi („unguri”) fără să fie vorbi o boala ungurească.

Cu toate acestea, cine sunt ceangăii? Istorul Petru Zădăru numește „ceangăi” pe români securizați și pe secuili refugiați în Moldova în urma acelui „profugium Valachorum” care are loc în secolul al XVIII-lea. Termenul de ceangău (vorbitor al unei limbi „corcice”) a fost folosit inițial într-un sens pejorativ, înăfiind preluat de istorici și diversi cercetaitori și-a pierdut conotația jignitoare. Un melanj etnic lingvistic, etnografic, aparținând și populației românești majorității, dar și minorității secuilei, ceangăii par să fi reînăscători în micro, și,

bineînțeles, pe o altă scară temporală și istorică, procesul de formare a unui popor.

Existența și continuitatea lor în Moldova apar dintr-o dată foarte interesantă în aceste zile cind problema minorităților se impune tot mai mult, se cere să rezolvă, se încerce găsirea unor modalități de stabilire, de rezabilitare a unor adevarări istorice falsificate atât amar de vreme, și să cărora rezultate au fost cel mai adesea suferință, umilință, separatismul impuls, urmă, naționalismul. Să tot în aceste zile cind naționalitățile conlocuitoare încearcă să-și susțină punctele de vedere, cind se tind spre integrare reală, fără să se situeze într-o lume a religiozității în toti acești ani, ceangăii din satul Frumoasa și din cele cîteva sate învecinate su trecut cu un calm și o înțelepciune suverană peste interdicțiile formale.

Elevii mei, care, la ora 12 intră să se închine în biserică mai înainte de a intra la ore – lață efigia celui mai pagnic protest.

Să ne permitem un îndrăzneț joc de cunoștință: o minoritate națională, dar o majoritate religioasă. Sosul și cu altă mare cuvinte cu eșalon, se impune tot mai mult, să trăim într-o lume a religiozității în toti acești ani, ceangăii din satul Frumoasa și din cele cîteva sate învecinate su trecut cu un calm și o înțelepciune suverană peste interdicțiile formale.

Elevii mei, care, la ora 12 intră să se situeze într-o lume a religiozității în toti acești ani, ceangăii din satul Frumoasa și din cele cîteva sate învecinate su trecut cu un calm și o înțelepciune suverană peste interdicțiile formale.

Revenind la acea cunoștință etnică, după cinci luni de viejire printre ceangăi am realizat că acest sentiment al etniei și forțe slab, iar la unii chiar auxilia cuvinte ca sovinism, segregare, separatism, popite ori urlate în gura mare, și aruncă privire retrospectivă asupra oménilor acestui sat (pe lîngă care a trecut și drumul Vîtoriei Lipan): nu există refuz de a vorbi românescă așa cum nu există încăpătare de a vorbi numai în dialect ceangău, copiii nu-și doresc să învețe cu predare în limba maghiară, iar odată cu generațiile mai tineri, tendință de a vorbi doar în românescă se accentuează tot mai mult.

Usurără, fluiditatea pendulară între factorul românesc și cel secuiesc, măfăci să mă indosenă de profunditatea unui sentiment de apartenență la un sunet popor.

Să totuși, trebula să existe cova care să compenseze „golul”, cova foarte puternică care să-și fi lăsat lacătușii, uniți,

cova care să le confere unicitatea și continuitatea.

Lipsa unei senzații a dezrădăcinării a fost înlocuită de un profund sentiment religios. Biserică catolică și slujitorii săi au fost acel „axis mundi” al ceangăilor. Similitura „patriotică” a fost înlocuită de una profund religioasă, catolicismul fiind în trecut, ca și acum însuțul comunității.

Să ne permitem un îndrăzneț joc de cunoștință: o minoritate națională, dar o majoritate religioasă. Sosul și cu altă mare cuvinte cu eșalon, se impune tot mai mult, să trăim într-o lume a religiozității în toti acești ani, ceangăii din satul Frumoasa și din cele cîteva sate învecinate su trecut cu un calm și o înțelepciune suverană peste interdicțiile formale.

Elevii mei, care, la ora 12 intră să se situeze într-o lume a religiozității în toti acești ani, ceangăii din satul Frumoasa și din cele cîteva sate învecinate su trecut cu un calm și o înțelepciune suverană peste interdicțiile formale.

La intrarea în sat se înalță biserică înălțată din 1965, îmi spune vicarul parohial Francisc Verica, a construcție absolut uluitoare, împreună cu cea din satul Nicolae Bălcescu, județul Bacău.

In această „agoră”, unde doar un singur glas, cel divin, se aude, unde se înțină tacurile spirite preacredinționate pentru a asculta Sfintă Liturghie rostită în românesc, ar trebui invocat adevaratul istoric.

Dacă veți întreba un ceangău ce este, nu-l va răspunde nici ungur, nici român, ci după o tulburătoare clipă de tăcere, îl va spune simplu: catolic...

Homo religious redivivus.

ALINA FLOREA

Clopotele au bătut pînă la căderea dictaturii

Cea mai veche atestare privind existența armenilor pe teritoriul românesc este un epigraf, datând din anul 967, pe o piatră tombală din Cetatea Alba. Pe numul cincisori, eronari maghiari consemnat prima colonie armeană din Transilvania. Una dintre cele două biserici armenescă din Botogos, înălțată în 1330, este cel mai vechi lăcaș din țară. În vreme ce biserică din Iași, înălțată în 1395, constituie o dovadă a existenței orașului cu mult înainte de datarea recunoscutei a întemeierii lui, sub Stefan cel Mare. Așezat în Tările Române încă de pe la începutul mileniu, armenii au primit de la Alexandru cel Bun, într-un hrisov din 30 iulie 1401, drepturi și privilegi, inclusiv închirierea de a avea un episcop cu reședință la Suciuva. De altfel, numai aici s-au stabilit 700 de familiile core, în secolele XV–XVI, cu clădiri sacre biserici și mănăstiri, dintre care patru au rămas pînă astăzi, cele mai cunoscute fiind mănăstirea fortificată Zamca și mănăstirea închinată de dorință Hagișadar. Tot Alexandru cel Bun va aduce apoi alte 3 000 de familiile armenescă, indescribelor de negustori, stabilindu-le în sante orase moldovenesci. Sub domnia lui Stefan cel Mare, care avea capătene și drepturi armeni, au mai venit circa 10 000 de armeni, dublind numărul celor din Moldova. Sositi în Muntenia mai întîi în a doua jumătate a secolului XIV, armenii se vor refugia acolo în masă după căderea Constantinopolului și după cucerirea Crimeei de către tătari. Prezența armenilor în București și menționată încă de la începutul secolului XV. În Transilvania, cei mai vechi armeni provinuți din Imperiul Bizantin, intrările împăratilor bizanți, cotropind Armenia, nu atrăgătoare o populație numerosă de acolo în Balcani. După un prim val de emigranți, în 1551, provocat de prietenia domnului moldovean Stefan Basarab împărătei armenilor, în secolul XVII un mare număr de armeni din Moldova au trecut în Transilvania, unde au căpătat drept la autonomie și la comunitate liberă, la oameni și lumi proprii. În secolul XVII și XVIII, armenii au înlemnat chiar orașe subordonate, ca Armenopolis (Gherla de astăzi) și Elisabetopol (actualul Dumbrăveni). Sub dominia austriacă, populația armenă stabilită în Transilvania a fost multă și se convertise la catolicism (armeni nu fosă în dinți în lume, în 300, erau să adoptă creștinismul ca religie oficială de stat, iar credința lor este ortodoxă negeorgiană). Treptat, armenii transilvăneni, al căror număr în secolul XIX ajunsese la circa 20 000, s-au maghiarizat, schimbându-și numele și pierzându-și limbă maternă, incit urmări de astăzi al neștatoră născătoare, pe lîngă vestigii culturale naționale, doar o neștiință constăță de neam.

In cursul convietuirii lor îndelungate cu populația autohtonă și cu celelalte naționalități din România, armenii au realizat cea cea mai permanentă și ferobilă transfer reciproc de valori. Nutrinții din tradiție și obiceiuri ascunse, ei le-au oferit, la rindul lor, moștenirea străvechi și bogatelor lor civilizații. Lăcașuri ca Trez Jerarhi, Curtea de Arges, Dealul și altă poartă influență marcată a ornamentației specifice arhitecturii medievale armenie. La Muzeul Eparhiei Armeene din București, se păstrează cel mai vechi manuscris miniat dintr-o manuscris din România, indiferent de limbă, un Evangelier armenesc

copiat în 1331 la Caffa. Alte manuscrise medievale armenescă, existente în bibliotecile și arhivele românești, au fost copiate pe aceste melcoașuri. De la un domnitor ca Ioan Voia cel Cumpălit, căpitanul militar ca Mihail Cerchez și Iacob Zadic, politicieni ca Grigore Trancu-Iași și Virgil Madgearu, trezindu-prinț-o personalitate fabuloasă ca Manu cel Mirzayan, continuând cu cărturari ca Gheorghe Asachi, Spiru Haret, Vasile Conia, Garabet Ibrăileanu, savantă ca Jacob Iacobovici, Ana Aslan, Dumitru Bagdasar, oameni de artă ca Haig Astierian, Ion Salighian, Ion Savu, Mihai Jora, Matei Socor, Emanuel Choma, Abazar Balazs, Krikor Zambaccian, Nutsi Acost, pînă în contemporan, armenii au dat personalități înalte în patrimoniu românesc. Familiile de armeni moldoveni, cu arbori genealogici stufoși, ca Missir, Melik, Goilav, Pruncu, Buluci, au dat, în cîndul lor, nume importante pentru civilizația română.

Integrator și assimilator acestor civilizații, păstrându-să, totodată, unitatea și identitatea etnică, armenii din România au regrăsit, astăzi, posibilitatea de a-și continua beneficiile viații comunității, cu noi găsișe care se deschid puților de nuanță

și antihumanităilor creațoare caracteristice naționilor lor, în folosul evoluției democratice a țării lor de adointuire. O materializare a acestor posibilități o constituie înființarea Uniunii Armenilor din România. În decenile din urmă, singurele instituții ale comunității armenie rămase seră Eparchia bisericii și publicația „Nor ghiank” („Viață nouă”). De-acum, U.A.R., ca organizare obștească de reprezentanță publică și promovare a intereseelor naționalității conlocuitoare armenie din România, urmărează să coopereze, prin forurile sale de conducere, cu reprezentanții clerului și pressei. Biserica era redusă, în sistemul Impus de fostul Departament al Cultelor, la o instituție pasivă, privată de misiunea ei de apostolat. La 22 decembrie, însă, clopoțele bisericii armenescă au bătut, urmările în București, de la ora 9 pînă înălțare pînă la căderea dictaturii, în timp ce tineri ureză în clopotniță fluturau drapelul tricolor, iar clopoanele de oameni aflate în trecește spre centru închinătoare în bulevardul Republicii. Dîna eliberare, biserica pare să-și fi regăsit menirea și va trebui să o confirme. Cît despre revista luninară „Nor ghiank” tredusă în această perioadă, publicată în 1992, după ce, din 1950, cînd a

fost înființată, fusese săptăminală, ea a fost nevoie, ca întreaga presă română, să proslăvească gloria unor mulțimi. Continuătoare a tradiției de peste un veac a preselor armenie din România, care a însumat naționalul de publicații, revista se străduia, totuși, în aceste condiții, să fie o punte între comunitatea locală și comunitățile celor peste 30 de țări ale diasporii armenie, în care este expediată înnoitoare, împreșătită, cu noi pagini în limba română, ca și un adevarat mesager al democrației românești care împărtășește și armenii.

Scopul principal al Uniunii Armenilor din România îl constituie recunoașterea și practica drepturilor și libertăților individuale și colective ale armenilor din România, în toate domeniile. Pentru acesta, cooperarea pe care o mentionăm va trebui extinsă la organizații similare și la forurile celorlalte naționalități, în spiritul respectului, înțelegerii și încercările reciproce. Activitatea U.A.R. este coordonată și condusă de un Comitet de conducere format din reprezentanți ai populațiilor armenie din București, Constanta în două mari colonii după cea din Capitală) și celelalte localități din țară. Ales în cadrul adunării generale a Uniunii, Comitetul și-a început lucru cu o acțiune esențială: evidența către români de origine armenie. Rezultatul măsluite de ultimul recensămînt menționat. În dreptul „categoriilor armenie” în acmena ocazie începusă acțiunea din anul înainte formulat „în situația de circa 2 400. Realitatea aproximativă este de cîteva mil. oină în zecă, și tocmai pentru a o preciza a initiat actuala statistică al cărei rezultat se va finaliza curând. Obiectiv de importanță efectiv vitală, pe care și le-a propus Comitetul, sunt organizația asistenței sociale în cadrul comunității și redescoperirea scolioi armenesci (mai întîi recuperarea și frumusea clădiri din curia bisericii, actualmente folosită ca sediu al unui institut de proiectare). Va trebui revitalizată legătura cu diaspora, legătura frinătă de încreșterea drepturilor naționalităților conlocuitoare în vechiul regim, o legătura care în fapt a fost ruptă niciind și a cărei activizare poate fi profitabilă pentru întreaga obște. Recursurile de investiții, patrimoniu, turism ale Comitetului pot contribui la această activizare, cu nominalizări de burse, schimburi culturale, excursii. Ca să nu se mai ceneze moșia de „umanism” pe care a dovedit-o, o dată în plus, „cabinetul 2” din cîndul cuirenumărul din 7 decembrie 1968 din Armenia, comunitatea armenie a organizat o colectă publică la care nu contribuie și numeroșii români de mare generozitate; suma strinsă n-a putut fi valorificată. Însă, nicicum, din cauza legalității absurde, iar la încercarea de a invita în vacanță un grup de copii rămasi orfani, „mama națiunii” a refuzat cu eficiență „amestecarea în treburile statului”.

Nu în ultimul rînd va sta în atenția Comitetului de conducere a Uniunii Armenilor din România activitatea culturală. Muzeul și biblioteca Eparhiei armenie, reorganizate în urmă cu trei ani, își vor continua seria de manifestări culturale – conferințe, expoziții, proiecții, seri de muzică și de poezie etc. – în ideea ca secole instituții să devină un centru de polarizare și nobiliarizare a valorilor civilizației armenie, facându-le cunoștință celor interesați de recunoașterea acestor mesageri al unui neam armenie prin multe elemente – destinație, temperament etnic etc. – de cel românesc.

SERGIU SELIAN

natural, răspunderea acestui dispreț tot cu dispreț. Ba mai mult, reprezentanții „plebei” ajunși la putere exprimau intelectualitatea, în primul rînd tâindu-i orice cale spre putere și creându-i astfel reserntamente față de „plebe” în genere și, în al doilea rînd — ceea ce e și mai grav, poate — tâindu-i aproape orice posibilitate de exprimare. În felul acesta, calen normală de comunicare între intelectualitate și restul populației era tăiată. Căci una din principalele datorii sociale ale intelectualilor este să reprezinte constiția mai bună a națiunii, datoria pe care nu și-o pot îndeplini decât adrenindu-se mulțimii și împărătescindu-îl el mai mult din cultura lor. Cenzura regimului dictatorial nu le permitea acest lucru. Si atunci, erau pur și simplu forțați să practice numai o cultură elitistă, să comunice cel mult între ei. Si înțelesc, o parte din ei, poate că mai de valoare, au căpătat o atitudine elitistă și s-au constituit într-un fel de elită cu hierarhia ei, cu rolul și lăsările ei, potrivind în jurul lor o lăsă de admiratori. Într-o lăsă, publicul larg era hrănăt cu subiectură, cu kinshuri și propagandă, lipsit de informații sau dezinformații, în special în ce priveste viața socială, politică și economică a țării și a străinătății și astăzi tocmai spre a-l face că mai vulnerabil la orice manevrare.

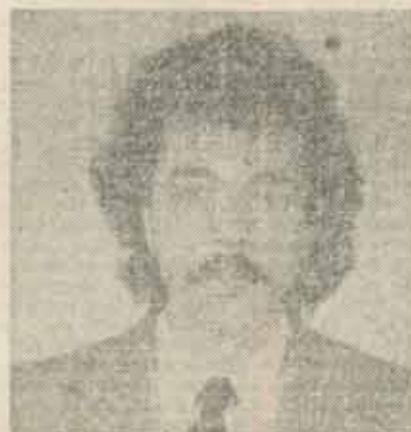
După ce, în primele zile ale revoluției, s-a făcut simțită o splendidă solidaritate a aproape tuturor categoriilor de oameni, disensiunile ca moșnenesc pe dedesubt de multă vreme au ieșit, din păcate, la suprafață. Intelectualității nu-i este ușor să se debare de atitudinile sale elitistice, ba poate nici nu și pe deplin conștiința de ele. Persistă în practicile sale vecchi, își face un titlu de onoare din a se ocupa exclusiv de cultura „mare”, luptă abisă acum împotriva totalitarismului său, mai bine zis, împotriva fantomelor totalitarismului pe care le întreazărește cu o nelinchipită perspicacitate printre rînduri și prin dedesubturi. Nu pare să-si dea seamă că una din primele urgente ale țării e umplerea jalușelor goluri rămasă în cultura publicului larg, în special în domeniul problemelor sociale, politice și economice. Datoria ei ar fi să se occupe de acest lucru, spre a cîștiga încrederea muncitorilor și spre a nu o lăsa la cheremul specialistilor în „mobilizări”. Si în special pentru că avem acum de săse ocale, ayem de găsit soluții optimale pentru viața noastră socială, politică și economică.

Adevărul este însă că în domeniul sociologiei, politologiei și științelor economice și în domeniul informațional, ba și în interzisese chiar să gindească în aceste domenii. Iar în ce priveste realitatea social-economică a țării, informațiile intelectualității noastre sunt extrem de limitate. De aceea, intelectualii sunt tentați să opteze printr-un formule gata date, împrumutate, de preferință, din occident. În cazul celor de formule tehnice sau științifice nu avem de ce să ne mirăm. El sunt obișnuiti, prin natura muncii lor, să splice scheme inventate, în cea mai mare parte, în occident. Dar cel de formule umaniste ar trebui să-si amintescă de diferența nrîndă de spirit dintre occidental și oriental european, reflectată de pildă, în diferența de spirit dintre catolicism și protestanism, pe de o parte și ortodoxism, pe de alta. Ar fi de asemenea să-si amintescă de ceea ce scrie Blaga în Spaștel morilie. Omul occidental încercă să înțeleagă transcedentalul ridicindu-se spre el prin forțe proprii, pe cind ortodoxul, bizantinul, asceticul ca transcedentalul să coboare asupra lui. Ne vom putea căre „convertit” peste noapte? Dacă nu, adoptând formulele occidentale ca starea, nu riscăm să copiem și forme nepotrivite fondului; nu riscăm să recidem în carogiulism și, mai ales, nu riscăm să leșam interesele „plebel”! Dacă ne putem converti totuși, că de ce pedepă o putem face și în ce mod? Care dintre formulele occidentale sunt cele mai avantajuoase pentru noi acum? Cele americane, cele suedeze, cele elvețiene? Că și eu putem prelua din ele și care căle de a le introduce la noi fără prea multă trădare? și.m.d.

Cu toții ve trebui să ne gîndim la aceste probleme și nu o vom putea face fără să ne informăm. Nu e o soluție să ne alegem niște reprezentanți — mai mult sau mai puțin la întâmplare — și să îlăudăm totuși răspunderea în seama lor. S-ar putea înțepta că ei să fie de dezorientații, că toti ceilalți. Si, de altfel democratia înseamnă puterea popularului, alică mutarea și implicit răspunderea fiecărui cetățean în parte. Înseși alegerile implică opțiuni pentru o platformă politică și, totodată, economică. Ar fi periculos să facem această opțiune în necunoștință de cauză. În cel care ne pot ajuta să-o facem în cunoștință de cauză, informindu-ne și informind publicul, să în primul rînd intelectualii. În primul rînd ei ar trebui să-si dea seama că nu de opinii ducem lîsă nu acum și nu de susținători lor prin manifestări de stradă sau prin scrieri aggressive. Avem nevoie de informație în domeniul sociologiei, politologiei și științelor economice, de o rapidă refacere a culturii noastre în aceste domenii, ca să putem începe să gîndim și, pe de altă parte, avem nevoie de mult, mult bun simi, căci democrația nu poate funcționa cu adevarat decât într-o atmosferă de respect reciproc și de încredere reciprocă între oameni și categorii de oameni. Altfel, orice dialog riscă să degenereze în dispute sterile în loc să devină o discuție constructivă, la obiect.

ACENTE

Dan Oprescu

Oportunism și oportunitate

Mult timp am socotit că este de dată oaspeții să actioneze cei dinții împotriva dictaturii, și vreme îndelungată am crezut că tinerilor le-ar apartine mal

orice sansă de a-și impări categoria și actional opțiunile majore; mai mult însă, am considerat că se facea redîndemne totul pentru că în primul rînd tinerii să fie într-o stare de quasi-analfabetism politicologic, după cum se facea totul pentru a-lăsa într-o stare de analfabetism cultural, sexologic și.m.d. Tinerei fiind, ei ar fi constituit o masă de manevră pentru putere. În măsură în care tineretul nu și-a dat încă întreaga realitate a conștiințelor sale, dar poate și convins că există numeroase modalități, accesibile puterii, pentru că tinerul să nu ajunga niciodată să se impingească în editările de personalitate.

Pe de o parte, agădar, contestam tinerilor competențele politice, îi socodeam incapabili de o atitudine cu adevarat critica față de realitate (recunooscindu-îl, eventual, o specifică vîrstei capacitate circumspectă, față de abumul fenomenelor aparținând acelașă realității), iar pe de altă parte îi susțineam de nejustificată trufie, „Ridicind capul”, cum se spunea pînă nu demult, tinerii — ca indivizi, dar și ca grup — puteau picăta totul, puteau fi scrivîlătoare de putere pînă într-acoala încît să se piardă pe ei însiși, să fie obligați să renunță la cei dinții și maxima obligație pe care oiceau o are față de sine și societate: obligația de a deveni o personalitate. Niciu nimic nu să părea a fi rîndii lemnios pentru putere decât să enigildește din punct de vedere social, profesional etc. (evident, și fizic, la limită) un tinere ce contestă dictatura. Numai în cursul în care ora vorba doar tineri cu dotări native excepționale (soluția salvării individuale) puteau fi părtărea țării și încadrarea într-o altă societate; din perspectiva puterii însă, această minușire individuală însemna atingeră scopul, respectiv scăderea din circuit a acelor miniștri devenite incomode.

Asemenea împuțită vor fi atîna și o parte a aza-numitelor disidențe, căci disidenții au fost aceia care (neîndrăznind să traverseze Dunărea în mijlocul noptii) au susținut sau au semnat că ceva, bazindu-se

lor părți de haine: desigur, dacă limba română ar fi fost precum soanțola sau ențeza, am fi pătit-o și mai și, în sensul că ar fi plecat din tară mult mai mulți scriitori.

Cînd era strivit un linfă, nimici nu puteau spune că a fost distrusă o personalitate, că s-a comis o enormă crîmă împotriva umanității, cu toate că multe și astăzi neguță anihilări erau infinit mai crîmnde (dacă se poate spune aşa) decît jihâne-amatoristică tentativă de otrăvire a unui scriitor stabilit în Franță: cînd unui tinăr i se retezau arinții și i se includeau toate drumurile (de multe ori, cu toate formele legale), puternice jurnale occidentale său influențe posute de radio și televiziune ale Vestului nu trezăreau și nu deschideau o companie de forță cele declansă la atîzii stîri că un atoșător, senil și cu un picior în grăpă ayatolah condamnată la moarte, din depărtare și în lipsă, pe un cărcare scriitor, pentru blasfemia stabilind pînă și o recompensă pentru asasini etc., că să fie circul completă. Si dreptate având acele jurnale și posturi de radio sau de televiziune, cînd tinărul de altă era doar o promisiune, dar una care nu fusese încă să devină împlinită. De aceea înțelegem și fermă ipoteza oportunistului, cînd o știam observația la cel tineri.

Bătrînii mi se păreau idealii pentru a declanșa ultima bistă împotriva dicțiunii (ar scriearea „celor săi” fiind înaltă demnității îmi confirmă astenările); ei nu mai aveau nimic de pierdut, ci doar de cîstigat o demnitate care, poate, le lipsea pînă atunci. El se împlinisea că personalitatea atunci cînd a trebuit să cind și cum au putut, erau mai slăbiti care trăseră, căci și puteau să desobiească critice de simplă cîrtire, esență de fenomen și stînga de dreapta. Bătrînii mi se păreau cel mai potrivit să pătrăsesc dictatura, în cărora se desfășură ultima bistă împotriva dicțiunii (ar scriearea „celor săi” fiind înaltă demnității îmi confirmă astenările); ei nu mai aveau nimic de pierdut, ci doar de cîstigat o demnitate care, poate, le lipsea pînă atunci. El se împlinisea că personalitatea atunci cînd a trebuit să cind și cum au putut, erau mai slăbiti care trăseră, căci și puteau să desobiească critice de simplă cîrtire, esență de fenomen și stînga de dreapta. Bătrînii mi se păreau cel mai potrivit să pătrăsesc dictatura, în cărora se desfășură ultima bistă împotriva dicțiunii (ar scriearea „celor săi” fiind înaltă demnității îmi confirmă astenările); ei nu mai aveau nimic de pierdut, ci doar de cîstigat o demnitate care, poate, le lipsea pînă atunci. El se împlinisea că personalitatea atunci cînd a trebuit să cind și cum au putut, erau mai slăbiti care trăseră, căci și puteau să desobiească critice de simplă cîrtire, esență de fenomen și stînga de dreapta. Bătrînii mi se păreau cel mai potrivit să pătrăsesc dictatura, în cărora se desfășură ultima bistă împotriva dicțiunii (ar scriearea „celor săi” fiind înaltă demnității îmi confirmă astenările); ei nu mai aveau nimic de pierdut, ci doar de cîstigat o demnitate care, poate, le lipsea pînă atunci. El se împlinisea că personalitatea atunci cînd a trebuit să cind și cum au putut, erau mai slăbiti care trăseră, căci și puteau să desobiească critice de simplă cîrtire, esență de fenomen și stînga de dreapta. Bătrînii mi se păreau cel mai potrivit să pătrăsesc dictatura, în cărora se desfășură ultima bistă împotriva dicțiunii (ar scriearea „celor săi” fiind înaltă demnității îmi confirmă astenările); ei nu mai aveau nimic de pierdut, ci doar de cîstigat o demnitate care, poate, le lipsea pînă atunci. El se împlinisea că personalitatea atunci cînd a trebuit să cind și cum au putut, erau mai slăbiti care trăseră, căci și puteau să desobiească critice de simplă cîrtire, esență de fenomen și stînga de dreapta. Bătrînii mi se păreau cel mai potrivit să pătrăsesc dictatura, în cărora se desfășură ultima bistă împotriva dicțiunii (ar scriearea „celor săi” fiind înaltă demnității îmi confirmă astenările); ei nu mai aveau nimic de pierdut, ci doar de cîstigat o demnitate care, poate, le lipsea pînă atunci. El se împlinisea că personalitatea atunci cînd a trebuit să cind și cum au putut, erau mai slăbiti care trăseră, căci și puteau să desobiească critice de simplă cîrtire, esență de fenomen și stînga de dreapta. Bătrînii mi se păreau cel mai potrivit să pătrăsesc dictatura, în cărora se desfășură ultima bistă împotriva dicțiunii (ar scriearea „celor săi” fiind înaltă demnității îmi confirmă astenările); ei nu mai aveau nimic de pierdut, ci doar de cîstigat o demnitate care, poate, le lipsea pînă atunci. El se împlinisea că personalitatea atunci cînd a trebuit să cind și cum au putut, erau mai slăbiti care trăseră, căci și puteau să desobiească critice de simplă cîrtire, esență de fenomen și stînga de dreapta. Bătrînii mi se păreau cel mai potrivit să pătrăsesc dictatura, în cărora se desfășură ultima bistă împotriva dicțiunii (ar scriearea „celor săi” fiind înaltă demnității îmi confirmă astenările); ei nu mai aveau nimic de pierdut, ci doar de cîstigat o demnitate care, poate, le lipsea pînă atunci. El se împlinisea că personalitatea atunci cînd a trebuit să cind și cum au putut, erau mai slăbiti care trăseră, căci și puteau să desobiească critice de simplă cîrtire, esență de fenomen și stînga de dreapta. Bătrînii mi se păreau cel mai potrivit să pătrăsesc dictatura, în cărora se desfășură ultima bistă împotriva dicțiunii (ar scriearea „celor săi” fiind înaltă demnității îmi confirmă astenările); ei nu mai aveau nimic de pierdut, ci doar de cîstigat o demnitate care, poate, le lipsea pînă atunci. El se împlinisea că personalitatea atunci cînd a trebuit să cind și cum au putut, erau mai slăbiti care trăseră, căci și puteau să desobiească critice de simplă cîrtire, esență de fenomen și stînga de dreapta. Bătrînii mi se păreau cel mai potrivit să pătrăsesc dictatura, în cărora se desfășură ultima bistă împotriva dicțiunii (ar scriearea „celor săi” fiind înaltă demnității îmi confirmă astenările); ei nu mai aveau nimic de pierdut, ci doar de cîstigat o demnitate care, poate, le lipsea pînă atunci. El se împlinisea că personalitatea atunci cînd a trebuit să cind și cum au putut, erau mai slăbiti care trăseră, căci și puteau să desobiească critice de simplă cîrtire, esență de fenomen și stînga de dreapta. Bătrînii mi se păreau cel mai potrivit să pătrăsesc dictatura, în cărora se desfășură ultima bistă împotriva dicțiunii (ar scriearea „celor săi” fiind înaltă demnității îmi confirmă astenările); ei nu mai aveau nimic de pierdut, ci doar de cîstigat o demnitate care, poate, le lipsea pînă atunci. El se împlinisea că personalitatea atunci cînd a trebuit să cind și cum au putut, erau mai slăbiti care trăseră, căci și puteau să desobiească critice de simplă cîrtire, esență de fenomen și stînga de dreapta. Bătrînii mi se păreau cel mai potrivit să pătrăsesc dictatura, în cărora se desfășură ultima bistă împotriva dicțiunii (ar scriearea „celor săi” fiind înaltă demnității îmi confirmă astenările); ei nu mai aveau nimic de pierdut, ci doar de cîstigat o demnitate care, poate, le lipsea pînă atunci. El se împlinisea că personalitatea atunci cînd a trebuit să cind și cum au putut, erau mai slăbiti care trăseră, căci și puteau să desobiească critice de simplă cîrtire, esență de fenomen și stînga de dreapta. Bătrînii mi se păreau cel mai potrivit să pătrăsesc dictatura, în cărora se desfășură ultima bistă împotriva dicțiunii (ar scriearea „celor săi” fiind înaltă demnității îmi confirmă astenările); ei nu mai aveau nimic de pierdut, ci doar de cîstigat o demnitate care, poate, le lipsea pînă atunci. El se împlinisea că personalitatea atunci cînd a trebuit să cind și cum au putut, erau mai slăbiti care trăseră, căci și puteau să desobiească critice de simplă cîrtire, esență de fenomen și stînga de dreapta. Bătrînii mi se păreau cel mai potrivit să pătrăsesc dictatura, în cărora se desfășură ultima bistă împotriva dicțiunii (ar scriearea „celor săi” fiind înaltă demnității îmi confirmă astenările); ei nu mai aveau nimic de pierdut, ci doar de cîstigat o demnitate care, poate, le lipsea pînă atunci. El se împlinisea că personalitatea atunci cînd a trebuit să cind și cum au putut, erau mai slăbiti care trăseră, căci și puteau să desobiească critice de simplă cîrtire, esență de fenomen și stînga de dreapta. Bătrînii mi se păreau cel mai potrivit să pătrăsesc dictatura, în cărora se desfășură ultima bistă împotriva dicțiunii (ar scriearea „celor săi” fiind înaltă demnității îmi confirmă astenările); ei nu mai aveau nimic de pierdut, ci doar de cîstigat o demnitate care, poate, le lipsea pînă atunci. El se împlinisea că personalitatea atunci cînd a trebuit să cind și cum au putut, erau mai slăbiti care trăseră, căci și puteau să desobiească critice de simplă cîrtire, esență de fenomen și stînga de dreapta. Bătrînii mi se păreau cel mai potrivit să pătrăsesc dictatura, în cărora se desfășură ultima bistă împotriva dicțiunii (ar scriearea „celor săi” fiind înaltă demnității îmi confirmă astenările); ei nu mai aveau nimic de pierdut, ci doar de cîstigat o demnitate care, poate, le lipsea pînă atunci. El se împlinisea că personalitatea atunci cînd a trebuit să cind și cum au putut, erau mai slăbiti care trăseră, căci și puteau să desobiească critice de simplă cîrtire, esență de fenomen și stînga de dreapta. Bătrînii mi se păreau cel mai potrivit să pătrăsesc dictatura, în cărora se desfășură ultima bistă împotriva dicțiunii (ar scriearea „celor săi” fiind înaltă demnității îmi confirmă astenările); ei nu mai aveau nimic de pierdut, ci doar de cîstigat o demnitate care, poate, le lipsea pînă atunci. El se împlinisea că personalitatea atunci cînd a trebuit să cind și cum au putut, erau mai slăbiti care trăseră, căci și puteau să desobiească critice de simplă cîrtire, esență de fenomen și stînga de dreapta. Bătrînii mi se păreau cel mai potrivit să pătrăsesc dictatura, în cărora se desfășură ultima bistă împotriva dicțiunii (ar scriearea „celor săi” fiind înaltă demnității îmi confirmă astenările); ei nu mai aveau nimic de pierdut, ci doar de cîstigat o demnitate care, poate, le lipsea pînă atunci. El se împlinisea că personalitatea atunci cînd a trebuit să cind și cum au putut, erau mai slăbiti care trăseră, căci și puteau să desobiească critice de simplă cîrtire, esență de fenomen și stînga de dreapta. Bătrînii mi se păreau cel mai potrivit să pătrăsesc dictatura, în cărora se desfășură ultima bistă împotriva dicțiunii (ar scriearea „celor săi” fiind înaltă demnității îmi confirmă astenările); ei nu mai aveau nimic de pierdut, ci doar de cîstigat o demnitate care, poate, le lipsea pînă atunci. El se împlinisea că personalitatea atunci cînd a trebuit să cind și cum au putut, erau mai slăbiti care trăseră, căci și puteau să desobiească critice de simplă cîrtire, esență de fenomen și stînga de dreapta. Bătrînii mi se păreau cel mai potrivit să pătrăsesc dictatura, în cărora se desfășură ultima bistă împotriva dicțiunii (ar scriearea „celor săi” fiind înaltă demnității îmi confirmă astenările); ei nu mai aveau nimic de pierdut, ci doar de cîstigat o demnitate care, poate, le lipsea pînă atunci. El se împlinisea că personalitatea atunci cînd a trebuit să cind și cum au putut, erau mai slăbiti care trăseră, căci și puteau să desobiească critice de simplă cîrtire, esență de fenomen și stînga de dreapta. Bătrînii mi se păreau cel mai potrivit să pătrăsesc dictatura, în cărora se desfășură ultima bistă împotriva dicțiunii (ar scriearea „celor săi” fiind înaltă demnității îmi confirmă astenările); ei nu mai aveau nimic de pierdut, ci doar de cîstigat o demnitate care, poate, le lipsea pînă atunci. El se împlinisea că personalitatea atunci cînd a trebuit să cind și cum au putut, erau mai slăbiti care trăseră, căci și pute

O clarificare: Separatism? Nu. Autonomie!

Mă simt îndemnat să scriu mai cu seamă din nevoie de a împiedi anumite noțiuni. Întrucât noțiunea de separatism nu poate fi restrânsă la domeniul practicilor, în cazul nostru la chestiunea instruirii. Mișcările separatiste din vîacul nostru co-a trecut, și-si trăiesc acum decenii încheluit, au fost întotdeauna modalități sau tendințe de misere politice de ruptură față de vede aspirații în acel sens din Irlanda de Nord, Tara Basarilor, Kosovo, Lituanie — din tările bătute în genere —, Armenia și, deopotrivă, aspirații asemenea din Transcaucazia.

In domeniul învățământului, reinștruirea celor două rețele cu predare în limba maternă, existente în paralel, este o acțiune care nu vizează separatismul. De notat că ambele rețele sunt dirigite central de unul și același minister, chiar dacă instituția dispune de apărul unui ministru adjuncț maghiar, respectiv de al celui german. Programa diferențelor rețele este, în esență, unitară; cu adăosul acelor specificități în libertatea exprimare care emană direct din caracteristicile naționale. Pentru că ceea ce este paralel nu poate fi nicidcum identic. Disciplinelor recomandate de specificitate, respectiv numărările determinante de ea, aplicate la alte materii, nu reprezintă o dispunere de cultură română, ci, folosindu-mă de o expresie din muzicologie, sunt variațiuni pe aceeași temă. Aceste mitări nu sunt excepțional ale separatismului (efectele acestuia sunt detectabile în ruptura practică, în izolacionism, în refuzul elementelor „străine”, cel patin), ele au calitatea de frânturi autonome; și precizăm: doar în autonomie se învățământ, datorită diseminării pe o largă arie geografică a minorității este, ca să nu exprim supușnică, o utopie.

Nu constituie o utopie, însă, autonomia culturală. Semnificațiile autonomiei sunt simple: autoconducere, suveranitate. Sistemele separatiste se exclud reciproc, cele autonome se presupun. În sinul aspirațiilor, în cadrul sistemelor separatiste își ridică găsul patina, etnocentrismul; în cazul autonomiei se afirmă toleranța, deschiderea și permeabilitatea, inclinarea pozitivă pentru intercomunicare, pentru autenticul schimb de valori. În sistemele separatiste sunt preponderente argumentele lezărilor, în cadrul sistemelor autonome

dobindește cimp larg de asemenea competență. Oare cine se poate părea mai abilită la meandrele culturii decât cel ce o face? Unificarea, faptul prin căreia se crează o nouă identitate, nu este ceea ce se poate privind minoritatea, avea indată răsăritul să acceleze procesul de assimilare; în protecția națională, era hărăziu și slujebă falsul patriotism, un patriotism desfigurat pînă la ridicol, cultul personalității tiranului și al consoarta din aceeași spătă. Cacialmaua denumită „Cintarea României”, cu ale săle cocuri, recitări în dodici, echipe de dansuri ce imprimau picturile și stadioanele orașelor echivală cu păcatul proastirii poporului, amintind fără ochiul de saturnalitatea hitleriene. În perioada recentă revoluță, nu era autonomia unei culturi române, nici una minoritară, coerentă și dictată stăpineașă și în tantum culturii, valorile se stăruau, se impunau și „strălucea” măldăruul de dojectil. Nouă Minister al Culturii a declarat, în schimb, din primele zile ale instituirii, că nu intenționează să îndrume cultura, doar să numai să-o cultive și să-o sprijine. E o lege care spune: unde nu e autonomie, nu se afă nici cultură. În cazul în care cultura e neîngădătită, înseamnă că dispune asupra-și, în toate aspectele și fățetele sale, sau — cu alte cuvinte — se auto-determină.

Fără de autonomie, confundarea ei cu separatismul nu provin atât din naționalismul sovîn „clasic”, cât din tărîm marxism-leninismului, din col al stalinismului camuflat. Într-un articol (Despre autonomie „culturală națională”) din 1913, Lenin nota următoarele: „Nu poate fi democrație că care se pronunță în favoarea principiului separatist încetările după naționalități...”. E împodob, cred. Mi se pare foarte de luană și observare: tot mai mulți partizani col mai acerbi și „lichidări” ideologice sunt că ce se opun consecvent realizării autonomiei culturale a minorităților. Se tem pentru efflorescența culturii române. Teamă (am avut de ce să ne temem în ultimele decenii) este de înțeles. Dar, cu toate acestea: autonomia culturii române nu are cum să fie primejdială de minoritățile naționale. În cazul în care — îmi îngădui o ipoteză, pe care n-o except în ruptul capului — evoluția autonomiei culturale a minorităților va fi

înăgrădită, atunci o asemenea înfrângere va „rodi” cu adevărat separatismul, conflictele nedorite, și va conduce, în interiorul minorității, la o pseudocultură și o constițință maghiară de sine redundanță, în defensivă.

Mă aflu în litigiu pe de o parte cu cel care pretinde autonomie, pînă și în cadrul, să zicem, subunităților de submarine defensive (!), pe de altă, cu cel care consideră separatismul rețelei de învățământ în unități profileate pe limbă maternă, potrivit uzului de drept, un act samavolnic, un act echivalent cu invadarea națională. Se pierde din vedere că nici separarea, nici autonomia nu sunt scopuri în sine: ci instrumente ale educării, ale autoinstrucției și, în ceva din urmă, ale autoidentificării, ale autoexprimării de sine. Dacă la baza procesului general de exprimare a acestor atitudini, nu se afă libertatea exercitării neîngădătită și în limbă maternă, în vigoare, prelungindu-și libertatea afirmării tradițiilor specifice, a valorificării elementelor moderne, ele — procesele exprimării

mării autoidentității — nu se pot realiza; e o chestiune nu politică, ci pendinte de antropologia spirituală globală. Pentru România democratică, pentru români în general, făurirea autonomiei culturii minorităților, fără echivoc și în mod firesc, constituie un interes primordial, așa cum rezultă din evidența tradiției și practicii europene. Nu se poate pătrunde în casă comună europeană, menținând litigii, dezacorduri, animații de patina provocată de iminența unor pericole. Stările de lucru din Elveția, Finlanda, Austria, Spania, mai nou, din Africa de Sud, în poziție devenire demonstră în mod clocvent, înălțărul sferei libertăților general-valabile, rolul coplesitor pe care-l deține autonomia culturală în procesul de rezolvare a chestiunii naționale. Înălțărul intoleranței naționale stau ascunse în cele mai multe cazuri interese nerelevante, în tîrgul de la suprafață se impun falsele interese. Este necesar un dialog îndelungat, fără intermitențe, pentru „a ne rîndea durerile comune”, cum spune poetul József Attila, pe care citez să-l citez din nou. Si că dreptatea are cînd continuă astfel: „aceasta-i munca noastră de azi; / Si nu-i puțină”.

SZASZ JANOS

Chemare și îndemn

Ne vom încolea în străzile și piețele urbei în vîrstă de sute de ani, dar nu voierind, nu arăindu-ne pununii, nu amenințind, vom demonstra purtind pancarte ce propovăduiesc egalitatea ce o rîvnim în învățământ, în școli, în medie și mediu. Dupa ce, turbind în numele comunismului, dictatului ne-a răbotezat în români: după ce a cutzat să ne recuie existența la lumina zilei, în Europa, declarind că o etnie de două milioane de suflete nu mai există, ne vom desfășura cu puterea statelor și, cu mulțimea lor, clamând, vom demonstra, pentru a dovedi că suntem. Existenta obiecțiva a minorității maghiare din România nu e o chestiune ce depinde de rezultatul tocmai politice, ca este o evidentă. Nu credem că spiritul cărător, încărât luminării noastre, deopotrivă cu demonstrația noastră mută va trezi simțământul de solidaritate în sufletul tuturor acelor frați români, pe care, acum din nou, cercurile fasciste încearcă să-i nămânească și să-i atite împotriva noastră și cu cununii să ţie; în marile capitale ale Europei și ale lumii, manevrele tendențioase și minciinoase, antisovietismul încoviat practicate de dictator s-au dovedit și fi falimentare: prin neobrază demagogie nu se mai poate obține nici o favorabilă, ori sprijin. Jocul duplicită și-a trăit traiul, practica assimilației forțate și sortită pierdută. Dimpună cu poporul român ridicat împotriva dictatorului, minoritatea maghiară din România se află în picioare, trezită dintr-o letargie de găpte decenii. Nimeni și nimic nu ne poate domoli intenția de a obține deplina egalitate, nici pogromurile nu ne pot stăvili. Am învățat că în genunchi, fără fermitate nu vom obține nici unul din drepturile omenești care ne privește. Dar, stim tot atât de bine că arma noastră nu este terorismul și releveul, nici acuzările reciproce cu adresă istorică, precum nu este nici trufa govină, nici mitologia xenofobă — armele noastre sunt mintea lucida, schimbul civilizat de idei și legături, puterea noilor legi democratice. Arma noastră este demnitatea omului și nu desfășurarea dezilustruirii înălțințelor subumane, slobozirea din lanturi a eșoilor prejudecătorilor de neam. Simbolul-semnul nostru de acum este cartea și luminarea. În locul cîmețelor, a cuțitelor și reteveelor — idealul, lumina care se proiectează după izbîndea revoluției noastre, pe bolta viitorului. Astfel să ne înșiruim, frați ai mei, cu demnitatea forței străinătății, pentru că să aflu Europa și întreaga lume: în ciuda tuturor nemericilor, a dezmarțului assimilației practicat de tiran, suntem ce-am fost, și-vom ceea ce suntem: maghiari în Ardeal, maghiari în România.

(Fragment din chemarea-apel rostită în cîmpul demonstrației jîrd cuvinte de la Tîrgu Mureș (10 februarie 1990) în cadrul emisiunii în limba maghiară a postului local de radio)

SUTO ANDRAS

Cu o luminare și o carte

(Urmare din pag. 16)

nădejdea roadeelor, forțele democratice ale poporului român și ale minorităților naționale, toți cei care acționează responsabil, să cooperze, cu luciditate, toleranță, sub sigla idealurilor și maxivel democratice. Ori ori de mult nu-ar surprinde și ne-ar consemna faptul că, potrivit „mărturilor” unor comunități de prea multă manifestăție, unei confundări exercitării drepturilor ce-i privesc pe toți cetățenii statului, toate colectivitățile etnice-istorice, cu lezarea drepturilor arătind altora, să cuvine să luăm la cunoștință — cu răjuire și cumpărare — că aspirația și practica omogenizației naționale, a assimilației forțate nu au fost eradicat; în pofta faptului că, se spie, ele reprezintă încă încă din punct de vedere teoretic, pernicioase, sub raport politic, la scara întregii societăți: asemenea, cu toate că formele sub care se prezintă astăzi, sistemul de argumentare, motivativ și frațezologic au fost produse de dictatura totalitară. Propovîditorii lor nu cunosc — mai precis, nu le cunosc bine — faptele, nu cunosc noțiunile juridice, valoare fundamentale ale democratiei. Si nici nu vor să înțeleagă că acenșia teamă (superstitională) de alteritate, de deschizitoare, de pluricoloșie nu se încreză de consecvență care îi-a caracterizat deșteptă, în răstimpul opozitiei spirituale, pe Mircea Dinescu și confratii acestuia. Cuvîntul — o sămă din amare experiente — este o armă fragilă, dar astăzi, în evul „puterii color fără de putere” din Europa centrală-răsăriteană, el reprezintă posibilitatea împrescriptibilă a dialogului, este mijlocitorul onoarei rațiunii. Se cuvine să plămădим împreună nouă România, societates convicturii rationale și umane între fruntașii date și în contextul interferențelor spirituale, care se poate mereu augmenta. „La obiect” nu sunt numai minoritățile naționale: este vorba despre democratia, despre statul de drept, despre premisele, posibilitățile unei existențe umane creațoare de valori, care se creionează în acord cu valorile de la deosebire.

„Rădăcinile” sunt profunde și se compun din mai multe segmente. Analiza lor pretinde o abordare, examinare circumșpectă, multînlă și științifică. Pune pe ginduri faptul că în cadrul procesului coerent, reciproc conditionat al reinnoirii democratice din Europa de Răsărit și Centrală, o parte a opiniei publice a reacționat cu sentimente de insatisfație, anarconice, provinciale, exprimate și prin demonstrații și acțiuni necontrolate, afirmando drepturile egale ale minorităților naționale, mai cu seamă în două țări: în

Bulgaria și în noi. Ocolind simplificarea și prejudecățile, deopotrivă, merită să se medite asupra unor posibile explicații. Reprezentanții autorizați ai victimi sportive românești său că această modalitate de a gîndi și a reacționa este anacronică — în Europa și ne mapamond, deopotrivă. Toamna din acest motiv, ar fi binevenit ca tot ceea ce scriu, deosebî, manifeste atât, unde confundă exercitărea drepturilor ce-i privesc pe toți cetățenii statului, toate colectivitățile etnice-istorice, cu lezarea drepturilor arătind altora, să cuvine să luăm la cunoștință — cu răjuire și cumpărare — că aspirația și practica omogenizației naționale, a assimilației forțate nu au fost eradicat; în pofta faptului că, se spie, ele reprezintă încă încă din punct de vedere teoretic, pernicioase, sub raport politic, la scara întregii societăți: asemenea, cu toate că formele sub care se prezintă astăzi, sistemul de argumentare, motivativ și frațezologic au fost produse de dictatura totalitară. Propovîditorii lor nu cunosc — mai precis, nu le cunosc bine — faptele, nu cunosc noțiunile juridice, valoare fundamentale ale democratiei. Si nici nu vor să înțeleagă că acenșia teamă (superstitională) de alteritate, de deschizitoare, de pluricoloșie nu se încreză de consecvență care îi-a caracterizat deșteptă, în răstimpul opozitiei spirituale, pe Mircea Dinescu și confratii acestuia. Cuvîntul — o sămă din amare experiente — este o armă fragilă, dar astăzi, în evul „puterii color fără de putere” din Europa centrală-răsăriteană, el reprezintă posibilitatea împrescriptibilă a dialogului, este mijlocitorul onoarei rațiunii. Se cuvine să plămădим împreună nouă România, societates convicturii rationale și umane între fruntașii date și în contextul interferențelor spirituale, care se poate mereu augmenta. „La obiect” nu sunt numai minoritățile naționale: este vorba despre democratia, despre statul de drept, despre premisele, posibilitățile unei existențe umane creațoare de valori, care se creionează în acord cu valorile de la deosebire.

La 10 februarie, în numeroase orașe din Ardeal, sute de mii de oameni au demonstrat, în numele egalității în drepturi, ai convicțiunilor, evind în mîini și cărți și o luminare arăndă. Scrînd aceste răbduri, doresc să mă săfătui arăt, de aici, de la București, înaintând săpre prezentație ce se mintuie de tensiuni, spre un visitor (bine) temperat.

Fotografie de EMANUEL PARVU

Exorcizare prin exotizare

Cu ani în urmă, funcționarele de la Procuratura municipiului Sibiu îndulcau aşteptarea solicitatorilor dindu-le spre lectură textele plingerilor pe care le adresaș, cu insistență boala viață, bieți oameni exasperați de cine știe ce necazuri ale vieții. Astfel, o femeie considera că principalele pe care le reclama se datorau originii de „figani” a diferitelor personaje oficiale, origine osculață, pe care se simțea datea să o denunțe autoritățile. Pe lista denunțului figura, firește, și Nicolae Ceaușescu, dar, amănunt amuzant, numele lui era pe locul 5 sau 6 al listei, după numele mai marilor tribunalului local și al județului. Am zis că constatănd că, în stîrșit, „cel mai...” nu era în fruntea listei, frustrat fiind de privilegiul unui posibil titlu de „primul țigan” al țării...

Mi-am amintit de această istorioară cînd am citit articolul lui Dumitru Dinulescu despre „Mecin cu Albania”, publicat în *Vîta Capitalei* 1, 12 ianuarie 1990. Persuasiv și sensibil, autorul plasează drama lui propriu de creator în contextul dramei generalizate a deteriorării societății românești din ultimele decenii. Printre altele, viața capitalei noastre este comparată cu „o cetate condusă de Regele-țigan, avind la dreapta pe Tigana, Madam Sîz sau Hoata de Pui, o cetate a ilegalității, de bignitățea tiganească cu descurcături – prin spagă și rușă, cu omenii de bine în ilegalitate, unii actionând direct contra regelui țigan.” În sfîrșit, mi-am zis, s-a comis dreptă reparare a gafelor săvîrșite de sârmanta petitionară din Sibiu :

Si totuși... Am revenit, în zilele acestea, la articolul citat, cu o vagă neliniște, alimentată la rădăcina ei, probabil, de originea mea etnică de tigan. N-o să-l incriminez pe Dinulescu, Doamne ferește, de cine și te ce intenții de „discriminare rasială”: și nici pe alți publiciști sub condenul cărora felurile evenimentele din viața civică a Capitalei sînt puse pe seama liganilor sau, mai elegant spus, pe seama tipiilor cu fețe întunecate, a bisnîjarilor, a hui-lliganilor etc.

Înțeleg că de cele mai multe ori cuvintele sunt folosite în sens „metaforic” (improvizez o etimologie bizară: grecul *meta* fa... și țigănescul *foro*, tîrg, oraș). Lumea în care am trăit pînă de curind a fost o lume de-andoaselea (alienată, spun filosofii, sociologii), o lume de mizerie fizică și morală, o lume în care invâlmășeala valorilor friza, uneori pitorescul și buna dispoziție. Pentru a ne exprima disprețul pentru o astfel de lume cuvintul „țigănesc” ne este la îndemînă. Un „tie” de gîndire, desigur, un eliceu al vorbirilor cotidiene, un fel mai vesel de a vorbi despre lucruri triste.

Totuști... în rîndurile citate, Dinulescu a făcut clar un gînd, a „focalizat” una din

percepțiiile subiacente discursului nostru public despre lumea în care am trăit, de care vrem să ne rupem că mai radical și care opune rezistență la schimbare. Încercăm, astăzi, să ne lepădăm de lumea Cenusaștilor caricaturizând-o, reducind-o la dimensiuni pitice, trimijând-o la periferia imaginii despre noi însine, ca indivizi și ca grup social, „cetate“. De aici, poate, insistența asupra detaliilor biografice, comportamentale, de viață privată a cuplului dictatoriale, certificate de semiliterat, defecte de vorbire, luxul abuziv (aranjat de alții, întrăjuiți îmbinat cu prostul gust strict personal, etc. Ne relaxăm conștiințele proiectindu-l pe „el“ ca un fel de bismarci abrogata) legea 18-a a legitimității istorice, ai puterii politice, infractori la închec neescroci versanți în afaceri „la negru“ care au profitat de inocența noastră...

Vrem să ne îndepărțăm de această lume și, ca un prim pas, îl depășim mental pe artizanii și la marginea societății, la mafala, printre devianții mai mărunți la cifra de alaceri și eventual, mai întunecată la chip. Dar, atenție: dacă îl tot ipingem pe Ceausescu la periferia societății, am putea chiar să le dăm un brînci și să-i scoatem înafara ei, imaginindu-ne că au venit din afara a ceea ce socotim ca este adevaratul corp social, sănătos, al poporului și al națiunii române. Putem chiar să le atribuim o sorginte etnică străină, vestejind post-mortem pretenția descendentei directe din presupuși nobili strămoși ascunsi sub vatră Scornescuștilui. Exorcizare prin exotism: „Tiganizarea”. Ceaușelilor ar promite o terapie socială comodă și hazlie. Putem să ne vedem linistiti de treabă, cetatea își urmărză rindurile ne-schimbante: nomazi nu plecat!

Da, aici este sursa neliniștilor mele. Să nu-i înstrâinăm pe Căsești, pe cei morți, pe cei vii, pe cei care trăiesc în noi și primire noi! Ar fi prea simplu! Am repetat ce s-a spus și s-a făcut și pînă acum: cine nu este cu noi, nu este de-al nostru, aşadar este străin. În penuria generalizată a cetății noastre gindirea oficială ne vințuia iluzia pericolelor venite de la „străinii” a căror demascare răminea nu numai pe seama sărmanei reclamante de la Sibiu.

— Si chiar si acum... Prin simplificare, diferenta de opinie, si de program politic, este atribuita, pe streda, legaturilor reale sau imaginare cu strainatatea. Dreptul de a ramane in cetate pare a fi usor de anulat daca incalci regula lui „cine nu este cu noi...” Nu, sa nu-l instranam pe Ceausescu! Sa recunoastem ca a fost si ca ramane „al nostru”, sa admitem ca i-am fost complici si ca viața publică a cetății nu s-a făcut numai „la negru”.

Că să cîștigăm, meciul trebuie jucat cu noi însîine, nici măcar cu... Albania!

NICOLAE GHEORGHE

Emigrația — o problemă a minorităților germane?

(Urmăre din pag. 14)

emigrare și în rindul populației române, mai ales în cel al intelectualității. Rădăcinile lor istorice se află în cel de-al doilea război mondial și în evenimentele care l-au urmat, iar cele economice în situația dezastroasă în care ne aflăm.

De la Hitler la bordeiele din Bărăgan. Partida de sănătate în urma căreia ne vedem acum, amenințăți cu o adeverință tabula rasa, a început, în mod incontestabil, Hitler. El î-i impus lui Antonescu acceptarea trecerii cetățenilor de origine germană din armata română în rândurile trupelor speciale ale Wehrmacht-ului, în ultima parte a războiului

De la Hitler la bordeieile din Bârligan. Partida de sănătate în urma căreia ne vedem acum, amenințăți cu o adevărată tabuă răta, a început, în mod incontestabil, Hitler. El l-a impus lui Antonescu acceptarea trecerii cetățenilor de origine germană din armata română în fundurile trupelor speciale ale Wehrmacht-ului, în ultima parte a războiului lucru acesta devenind chiar obligatoriu. Astfel, zeci de mii de germani din România s-au văzut înrolați în Waffen SS, trupe regulatice ale armatei și nu ale SS-ului (confuzie fără frecvență), cuprinzând elini germani din toate țările Europei și care nu erau cetățeni ai Reich-ului, precum danezi, olandezi, ucraineni, tătari. Hitler a dizolvat, astfel, în 1940 minoritățile germane din nord-vestul României și aproape 200 000 din Bucovina, Basarabia, Dobrogea, iar în 1944 — 46 000 germani săși din zona Bistriței, evacuați cu ocazia retragerii trupelor hitleriste, transmutați în teritoriile Germaniei de est. În ultimele zile ale războiului, pe teritoriul României, după 23 August a avut loc o amplă acțiune de evacuare a svalilor bănățeni. Minoritatea evrelor de cultură germană din Basarabia și Bucovina — care a dat naștere unicului fenomen al literaturii germane interbelice din Bucovina — a dispărut, practic, în urma trecerii acestor teritorii sub alte autorități statale și a deportării în Transnistria.

Dar nu numai bărbații au fost, mai mult sau mai puțin voluntari, inclusi în trupele speciale ale Wehrmacht-ului. Zeci de mii de tinere fete au fost „recrutate” și trimise în Germania să lucreze în industria de război (între ele și una dintre mătușile mele care a supraviețuit bombardării Dresdei dar a rămas cu tare psihice pînă la sfîrșitul vieții).

★

A fost, apoi, rîndul lui Stalin. Printr-un act sumavolnic de pe deasupra colectivă, ea mai mare parte a populației de origine germană aptă de muncă a fost trimisă în ianuarie 1945, în vagoane pentru vite, în lagările din Urali, alături de „muncii de reconstrucție”. Astfel, o parte însemnată a sagilor transilvăneni, și săbile sătmăreni și a tîptelor din Maramureș — pe care dorul de casă î-a minat, după terminarea războiului, înapoi în Iară —, s-au văzut imbarcați și trimisi în Urali. Nu se facau nici un fel de distincții: conta numai să fie neamă iar numărul de „lucrători” să fie complet. Se înțelegea învechit ca membrii ai Partidului Comunist Român să fie puși în situația de a lucra alături de fosti SS-isti notorii în minele din Donbas. Cunosc destule cazuri pe care le pot ofriind nominalizarea. Astfel — relase dintr-o relatată, cum un fost ilegalist care spera ca, odată ajuns în URSS, cazul lui să poată fi, în slirșă, rezolvat, s-a văzut tratat și mai rău de către guvernieri bigărului, care nu îi simpatizau cîtusi de puțin pe bolsevici. O soră a mamel mele a plecat de bunăvoie cu primul val, convinsă că e vorba cu adevarat de muncă cinstită și sperind să-și găsească și să-si poată ajuta soțul care

era prizonier de război; a dispărut pentru totdeauna. În 1946 mama s-a lăsat înrolată în rândurile membrilor de partid, în urma promisiunii că astfel va putea primi vesti de la sora ei; te mai așteptă și astăzi. Nu există familie germană care să nu aibă membri deportați în URSS. – He că prizonierii de război, fie într-un număr covârșitor, între-unul din lagările de muncă. Cel mai cindat episod a avut loc însă, odată cu eliberarea primilor deportați: eu zecile de mi se au fost trimis în Germania în loc de România, astfel încât a fost nevoie constituirea unei comisii speciale române în Berlin care să stabilească autenticitatea dreptului de repatriere în România.

Schimbările care au avut loc într-o timp în țară sunt cunoscute, chiar dacă nu mai prin optica răsturnată a hagiografiei comuniste. Un lucru este cert: lagările de muncă și ocnile din România au fost în fel de cumplite ca și cele din U.R.S.S., iar autote de milioane de oameni care au săcăt în ele au fost, în cea mai mare parte, intelectuali. Fluviu suferinței, minorității germane s-a contopit cu cel românesc în pustietățile Bărăganului. Așa-numita acțiune de „deschisătură” întreprinsă la începutul deceniuului al cincilea în Banat a avut ca victime în primul rind pe evați, oameni de o hărnicie și o destoinicie proverbială. Nici săși transilvăneni nu au explozat niciodată — în cel puțin 800 de ani de existență — serbi de altă naționalitate, ei necunoscând serbi; nici syabii — în cel puțin 250 de ani care au trecut de la colonizarea lor în Banat — nu s-au folosit de brațe de muncă străine decât și timpul secerisului sau al recoltării. Peste noapte au fost urcați din nou în trenuri pentru vite și dărijos în mijlocul Bărăganului nefestelenit, fără unele și fără animale de muncă suficiente, lipsiți și de cele mai elementare mijloace de trai. În prima larnă au sălăgăiuit în bordurile de pămînt. Acolo s-au născut elita dintre scriitorii care, ajunși în exilul din R.F.G. la notorietate europeană n-au inceput niciodată să iubească România, au inițiat între altele și acțiuni de salvare a satelor româneni.

„Saga” fiecărei familii a noastre este marcată de cel de-al doilea război mondial — deportarea în U.R.S.S. și, în cîzuil sebastiilor, deportarea în Bărăgan. Același reper este valabil și pentru cea a familiilor românești — și aici trebuie spus, în sfîrșit, că cele mai multe morțiminte ale soldaților români se află îngă cele ale soldaților germani, chiar dacă această apropiere nu regăsescă dintr-o vîna comună. După cum și cea a majorității familiilor intelectuale implicate în gărcile staliniste din țară, eu nimic mai puțin urigătoare decît cele din U.R.S.S. Avem distoia fătă de morții, schingiulii, dispărutii, muillati fizice și psihice pe viață să spunem aceste adeverințuri, dacă vrem într-adevăr să renască o Românie nouă. Marili din Săptămîna Crăciunului de la Timișoara, de la București, de la Sibiu și din celelalte orage nu au fost decât ultimile victime ale comunismului. Genocidul a inceput imediat după război și a pulut să continue atât de ani și din cauză că a fost trecut sub tăcere. Dacă și acum tăcem, copiii noștri vor avea într-o bună zî obligația morală de a ne acuza de aceste lucruri. Iar noi nu vom avea nici o scuză în plus față de membrii cîlici ceaușiste suspușe acum judecăți.

ANUNT

GRUPUL PENTRU DIALOG SOCIAL, constituit pe data de 31 decembrie 1989 ca grupare independentă, dorește să aibă o activitate socială critică și activă în mai multe domenii de activitate.

Sindicate libere, problema drepturilor omului, istorie, arhitectura, urbanism, ecologie.

In scopul cunoașterii, a unei conlucrări eficiente și pentru stabilirea de legături între organisme cu același profil din România și din străinătate, vă rugăm să ne trimiteți date concrete despre organisme și asociații înființate în țară: nume, domeniul și scopul activității, statut sau program, compoziția numerică, numele responsabililor, adresa, telefon.

Totodată, în cadrul operațiunii internaționale de înfrâștire cu state și orașe românesti, avem nevoie de următoarele date:

— Numele localității, adresa, numărul locuitorilor, numele responsabililor, activități principale: profil și posibilități, de dezvoltare, probleme specifice: componența etnică, religioasă, principale obiective și monumente istorice.

Adresa GRUPULUI PENTRU DIALOG SOCIAL: Calea Victoriei nr. 120, sector 1, București. (cu specificarea: „Pentru adrese”).

CE-AR MAI FI DE SPUS

DAN PETRESCU –
LIVIU CANGEOPOL
-con vorbiri libere
într-o
țară ocupată-

(Urmare din numărul trecut)

■ In contra teleologiei în politică

D. P.: La această avansată de intuiții esoterice am o singură obiecție de principiu: e vorba de restul acestor schițări (cu, între noi fie zis, sisteme după mine incomparabile și imagini cam veștiște). Căci vorbim despre **totalitarismul este** ca despre sistemul lui Anticrist, îl incadrez pe primul într-o economie generală a Binelui final în care doar cel de-al doilea și-ar avea locul; pare, într-adevăr, din pătrina unei anumite complicități occidentale (vechea lor politica de destindere), că și totalitarismul își are rolul să bine stabilești geopolitic de la punind ecuația în cheie pătrălită său în impas, fiindcă naționala planetară nu se poate lipsi de un inconștient; pot, de altfel, să mai forțez *ad hoc* și altă explicație paralelă ale statului-țar și-a teorie, de pildă, pe care să numiște și văzorul comunismului: Abellio desemna Occidental drept „emitator de idei”, în timp ce la Bicănski Rusia apare ca „teritoriu de absorbtie” (Vocatia Rusiei este de a absorbi toate elementele-vieții din lumea întreagă); și stabileste astfel o circulație unică și simplu de menșinu de către de schimbă, nu? Așa că sus-numește complicită și chiar obținută lumii libere poate însemna și un mod de a se aranja, de a conviețui cu alteritatea, adăugindu-se, bințințele, marea naivitate și lăsat de experiență directă, amică făță, cutare lector străin sosit pe meleagurile noastre, deși avea teoretic stăntă, din medile occidentale, de criza de la noi, cauză din prima zi de secolul alături în dictionarul cuvintelor ca **brinză**, **jambon**, **unt**, **lapte**, **cafea** etc., ca să-si facă aprovisionare punct micul dejun! Nu găsește în primul magazin, nu-i nimic, și spune că e un accident, cauza în altul să-mădă: cutare prieten de-al nostru plumbă un occidental prin oraș și-l întrebă dacă nu e frapă de lipa de carne; deloc. El răspunde călălău, eu sunt vegetarian, deci problema nu există; în schimb, prietenul nostru este cehionist cu privire la gratuitatea învățământului; cum să-i mai explică caracterul pur formal al acestela, cind pentru occidentalul în cauză ceea ce există formal există și în fapt? În fine, în același ordin de idei, să amintim și de rapiditatea cu care românii plecați în Occident uită de ce au lăsat acasă, chiar dacă urmărează să revină – eu însumi am disprețuit obiceiul de a cără acasă de toate de acolo și nu-m-am întors eu mai nimic din sejurul meu de o lună în Apus – marturisesc că mi se păruse aproape normal să găsește și la noi măcar produsele „de bază” pe care le săracuiesc acolo peste tot; și atunci îmi permit să ating un punct care, deși și-a găsit locul într-o paranteză, mi se pare deosebit de important: anume

■ În prezent le-avem pe toate

Înțeleg că este tentant (și e chiar un viciu intelectual) să verific lucrurile prinse într-un sistem coherent, să le găsesc o explicativă prin încadrare în ceea cea de cunoscut, dar ce rezolvă asta? Cu ceea ce sunt eu mai avansat dacă stabilesc că **azilul comunismului este echivalent cu Anticrist sau cu Moloch sau cu Leviathan?** Mai ales că nici nu este, fiind vorba, în termenii „noii epistemologii”, de paradigmă incompatibile și incomensurabile. Pe mine, sincer și fur, mă interesează prezentul în sine și nu încadrarea lui în vreo serie causală; am și întotdeauna căutat într-un sol de eseu un „elogiu al prezentului”; și putem să-mi reprosăm că și în **Manifestul Partidului Comunist** prolatorii sănătoși indică ca „oamenii ai prezentului”; și într-adevăr – chestiunea începe mai înfățișându-se în regimul urgenței: cind trebuie începută, spre exemplu, **Imitatio Christi?** Chiar acum, să arăs în cartea cu pricina, pe urmă de un sistem caracteristic de opozitii: în **Manifest**, prezentul este opus trecutului, opozitia corespondând acelaia dintr-o respectiv, proleteri și burghezie, pe cind cu opus prezentul vîtoritor, mai precis „vîtoritorul luminos” pe care ideologii ni-l tot prenăit, frustrându-ne, generându-nșii, de prezent, adică de viață noastră chiar.

Am adus vorba despre prezent pentru că vreau să-ți propun un mod de lucru mai precis: cred că, pentru moment, misiunea noastră esențială este aceea de a depune marturia: o fac și altii, designeri, literati, artiști, poete chiar și istorici etc. dar amintul nostru avântă față de toți aceștia este că nu ne-am eliberat de spaime și cenzură: nu suntem noi să aducem cei mai numeroși să vorbim despre ce este, **hic et nunc?** Gindește-ți că, totuși, amintorii trăim o experiență unică și că, aşa cum îmi și spuneai deunăzi, ca nu puțea să-ți oriceind curmașă brusc. Or, nouă nimic acum că n-ai întărit o mulțime de lucruri, fară în jurul nostru continuu să se petreacă mulțe, plus că totuși acestea se protecționează pe fondul tramei istorice de „floritorii de istorie”, a căror demență și la apogeu – nu merită oare toată cineaște și îl povestite chiar dincolo de potătii de jurnal pe care le intercalăm în dialogul nostru?

■ Demolări și reacții

Iată: se vorbește tot mai insisten de dărâmarea a postă jumătate din satul România: protecția aberantă și început să fie amicul de atîței: în Muntenia și Oltenia, să cărării protestanți... prin similitudine, ceea ce probabă că morală morătică ridică la rangul de trăsătură etnică de tot felul de manuale imbecile și de autori în cel mai bun cas cincii, nu-i totuși vorbă goală. (Dr. Ionel Vîzuri contestă orice valoare politică); chestionat de niste jurnaliști britani, brațul nostru președinte a dat un răspuns de clown bătrân: că nu el ar fi autorul protecției și adăverit că propunerea a venit de la primul ministru, Dăncilă; și că, la urmă urmel, nu eci care sunt victime ale dărămării protestanță, el, culmea, celalăi!

In acelă timp, unde ne-sunt oare păsunisti, traditionaliști, rurali? N-ar fi logic că toamăi ei, care „locuiesc” raiul la sate (deși majoritatea sunt în vîlă la București), să urle acum că îl se ia obiectul adorării? Scriitorimes ar trebui să fie prima implicată: Călinescu vorbea de structura funerală sămănătoristă a scriitorilor români, C. Totu săris undeva că dacă zgriji puțin picior scriitorul român, dai de cîmp și de muncile agricole; un oarecare Segărceanu schiunea intr-o carte recentă de dorul de sat

(mai întreb cine î-o îl opri să ajungă în satul mult dorit?) — el bine, exceptându-l, bințințele, pe Călinescu, ce face acum totuști acela? Unde a dispărut Mihail Diaconescu, cel care, într-un roman de acum cîțiva ani, contrasta Occidentul (unde, chipurile, miroase tot timpul a cînat și alte chiești greco-ortodoxe) cu viața în țară din România (unde sătul izvoarele cristaline, văzduh pur, vegetație edeniană etc.)?

Au totuști că Ion Coja (clasificat odinioară de „păsanist”, într-o emisiune RV, de Dan Cristea și col căruia îl se trimite materialul din tară pentru revista lui Drăgan, **Noi Traci**, mărbărcioare de fantasmagorie) ar fi organizat într-o sedință de partid la Universitatea „București” un mic protest contra demolării satelor; după un moment de stupeare, grupul lui protestant i se-a comunicat scurt că problema nu e pe ordinea de zi a sedinței. Punct.

Am luat doar cîteva exemple, la voia întâmplării. Altiminteri, ce face scriitorii, sămănește bine: cu i se cere să ne injure pe noi la gazeta, o face, chiar dacă pe urmă ne trimite salutări, căutare cndouerile cu aură de disident (provenind cndouerile cu aură de disident (provenind din Comitetul Central) era curios astăzi să c-e să mi se întâpte mie după interviul din **Liberation** — și așa a trecut mai mult de o jumătate de an, eu bat la mașină aceste rînduri, iar el continuu să aștepte; firește, dincolo de toate asta, primește din toate direcțiile încurajări, felicitări, dovezi secrete de solidaritate (exprimate mai mult sau mai puțin voalat, căci cine-l întrece pe scriitorii noștri în minuivele metaforelor și a elipselor, în „măiestrie artistică”?).

■ Intelectuali, agenți de influență, specialiști, colaboratori

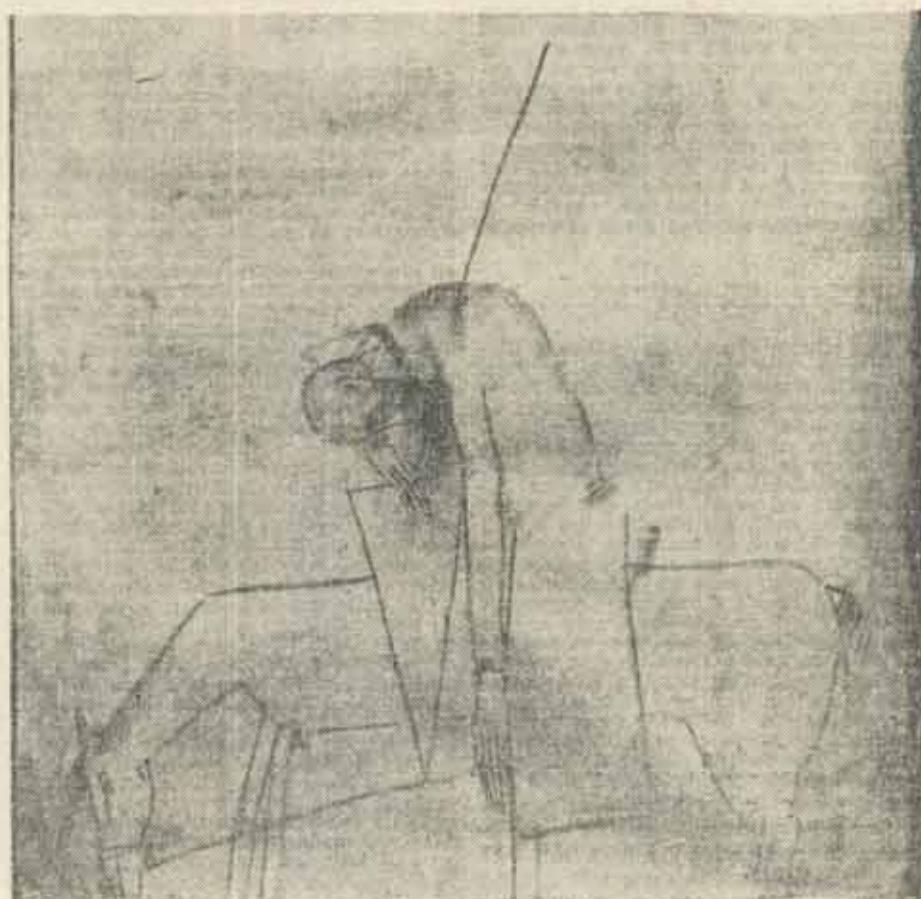
N-am nici o dorință, totuști de a face acel procesul intelectualului român de azi, între altele și pentru că n-ai avea mare lăru de adăugat escului pe accusul temă scris de Dorin Tudoran) (**Fris sau friecă** — sau deosebite condiția intelectualului român de azi); într-o tempă însă, dosarul să-a imbogățit cu cîteva pieșe capitale — le amintesc că n-ai nu ne mai facem nici o iluzie: ajuns la Paris prima oară după razboi, Noica s-a grabit să pună pe nașă lui Eliade propunerea de a conduce în țară un institut de specializație și astăzi cu același regim care l-a făcut pe Eliade să preferă exilul și care, cind era vorba, prin anii '30, să capete o slăbă în Franță, l-a denunțat ca fiind de „droapă” (Cioacăseu, Streinu și Ivasiuc, în vremea liberalizării sazescopistică, li propuneau la Paris domnul Monica Lovinescu drepturi de autor vărsătoare în devize (Cioacăseu mirindu-se chiar de refuz, că doar era vorba de banii cititorilor, nu și, iar domnul Virgil Ierunca și activitatea culturală împărțită „personalic” — 6 luni în țară, 6 luni la Paris (revătitile respective le preiau ca atare dintr-o emisiune a domnului Monica Lovinescu și una a domnului Virgil Ierunca, ei permisindu-si-le, în fină, după dispariția de pe acest tărâm a celor în cauză); ce rol juca, prin urmare, florarea inteligenței noastre? Mi se pare că se poate vorbi de ceea ce mai mult decât de niste simpli agenți de influență. Si așa devine mai

mult decât plauzibilă o întâmplare cu unul din poetii noștri, nici foarte bun și nici dezbarat de oportunitism; acesta a fost într-o bună zi convocat de Securitate, pentru a da relații în legătură cu un poem dintr-un volum ce-i apăruse de vreo doi ani înapoi și care nu a fost supus în 1963, totuști cu care nu a vorbit pește în specialiști în literatură; ce a vrut el să spună în cîteva versuri? Poetul a imbrățisat deindejudecat lectura literară; a vrut să spună exact ceea ce a spus. Si atunci i s-au pus sub ochi referat comandanților confraților săi critici din diverse alte orașe (ascunzându-i-se semnăturile), unde dispută era descrisă ca „atac la cel mai înalt nivel al conducerii de partid și de stat”. Iată, astăzi, o lăru a activității critice la care nu mă gindesc; să fi invitat care ceva Securitatea din faptul că Soljenitîn a recuzat competența poliției politice în chestiunile literare? Recursul și la „specialiști” nu vine oare să înțeplinească unei dorințe a acestora că, aminti de „metodele moderne”, în general mai puțin reducționiste, ard de postă de a încădea monștrul literar și-a struni, multiliniu-l în funcție de obesile zilei? Vorbesc, firește, de o docină inconsistentă, nu și de avantajele decurgind din colaboraționism (carti publicate fără probleme, dreptul de a atinge anumite subiecte, călătorii în străinătate etc.).

■ Numărătoarea inversă a început

Dar, Liviu Cangeopol, să abandonăm deocamdată laguna purtătorilor de condamnă: căci vreux să-ți narerez un zvon interesant: zilele trecute am fost vizitat de un venerabil domn care, lăudându-și toate precautările, mi-a spus următoarele (prezentând că le definește din „cercurile guvernamentale”): soarta lui Ceausescu e pericolată — rușii îl-ar mai fi-dat doi ani și să se retragă: nu se stie de cind, exact, a început „numărătoarea inversă”, dar se presupune că această amărare, menită să-i asigure o retragere liniă, fără seisme sociale și politice în țară — deh, să-si regleze omul afacerile pe indelete. În acest timp, o fractiune a celor de la putere veghează că, în ultimele-i momente dictoriale, cel supranumit Dărimara nu cunrea să spolieze țara! (mă întreb ce-ar mai putea face mai mult decât a face și să se retragă...) Foarte frumos. Si acum, venim la subiect: în această situație, a continuat venerabilul domn, cind chestiunea se constituie „buba” acestuia regim a fost transfață, dispără, pașinție, interesul pentru niste oameni ca noi — noi am fi fost relativ lăsați în pace plină scum, deoarece era nevoie să se sănă și niște glasuri ca ale noastre, am fi servit doar ca „tovarișii de drum” unor interese care ne depășesc; ne-am făcut doar, inconștient, gata! De-acum — linisit! Pentru că, odată cu interesul, dispără și „protectia ocultă” care ne-ar fi fost acordată cît timp am fost plasati în sensul istoriei (progressat, dușă cum se stie). Nici vorbă însă să accelerăm noi istoria; pe scurt, cum vorbim de-aici înainte, cum ne rupem gâtul. Remarcă în treacăt că acest avertisment, mai mult sau mai puțin învelit în explicită suplimentare, ne-a sosit de nemulțumite ori pînă acum, din diverse direcții, dar emis dintr-un singur loc. El, ce zici de asta?

(Va urma)

SORIN ILFOVEANU

Un răspuns necesar

In legătură cu discutia angajată de către redactia ziarului „R.L.” — cu arhitecta Anca Petrescu, „șef de proiect” și șef-ajuns „Casa a Poporului” — vă rog să binevoiți a face loc în coloanele ziarului Dvs. unor precizări și unor puncte de vedere privitoare la acest subiect.

Anca Petrescu lasă să se inteleagă că și ajuns la preluarea proiectului acestor foarte importante lucrări ca urmare a participării la o competiție angajând un număr de arhitecți într-un „concurs de idei” în care s-ar fi distins prin propunerile făcute — cît și pe baza recomandării regreții profesor arhitect Octav Dolcescu.

Nicidcum. S-ar putea vorbi eventual de un „concurs” de imprejurări și de faptul incontestabil că este dotată cu o remarcabilă lipsă de profesional, ba cu o deosebită îndrăzneală — de altfel confirmată și prin recentele sale declarări — în care lipsa de modestie sfidează evident buna cuvînță.

Resiliitatea este că a fost propulsată — în lipsa oricarei recomandări de ordin profesional — printre cei chemați să facă propuneri. În legătură cu proiectarea acestui edificiu, prin intervenții lățurale, care nu aveau nici o legătură cu „competența” sa. Cel ce a înlesnit aceasta și în cele din urmă a intervenției hoțătorilor ca să fie înșirinată cu proiectarea lucrării, a fost Nicu Ceausescu — chipurile protector al tineretului; poate faptul că o cehemă Petrescu a jucat aici un rol; spun poate — pentru că

la întrebarea ce l-am adresat-o acum vreo 7 ani privitoare la existența unei legături de familie cu Petrescu mi-a răspuns doar printr-un miorlăit echivoc.

Acum neagă. Atunci însă nu a înfămat zvonul că ar fi o nepoată a savantel-

★

Într-o plenară a Uniunii Arhitectilor, la 3 aprilie 1984, am dat citire unei întâmpinări adresate lui Ceausescu — semnalind gravele lipsuri în proiectarea acestei construcții și mi-am exprimat public nedumerirea că o arhitectă absolut inocentă în ale meseriei — fără să fi avut la activul ei nici un proiectare și realizarea unui „cot” — cum spuneam atunci — este investită cu soția de proiect a celei mai importante clădiri civile de la noi.

Copia acelui întâmpinări, consemnată aduse proiectului (întâmpinare la care bineînțeles nu am primit nici un răspuns și nici măcar confirmarea recomandării acesteia) — i-am dat-o spre consultare detaliată și ca sprijin profesional-colegial și Anca Petrescu.

O altă copie a acestei sesizări se găsește de altfel și la redacția „R.L.” de mai mult timp și astăzi să fie publicată — pentru a se cunoaște că s-au făcut și s-au înaintat la vremea cuvenită observații critice temeinice și importante. Luate în seamă, ele ar fi ameliorat cu siguranță o soluție — pe care o socoteam generatoarea unui eșec absolut previzibil, privitor atât la „Casa” pro-

priu-zisă cît și la contextul ei urbanistic. E greu de stabilit azi care dintre aceste aspecte se arată a fi mai deficitar, dar este sigur că realizarea se dovedește cu mult mai criticabilă decât cu pessimism, se poate anticipa atunci.

Mă pretind — cel puțin în domeniul meu profesional — instruit, deci în cunoștință de ceea ce de-a lungul timpurilor și a mai recentelor perioade istorice s-a realizat pe teritoriul construcției și al arhitecturii. As adăuga aici contactul direct cu realizările în acest domeniu din vreo 50 de orașe mari sau capitale, din toate continentele, cu excepția Australiei. Mi-a făcut să înțină o construcție mai nerousă ca înfățișare, privită din toate unghiurile și perspectivele — și nici mai absurdă, din punct de vedere functional.

Autoarea pretinde că pe tot parcursul elaborării proiectului și a detaliorilor a fost „indrumpată” de Ceausescu și „cenzurată” de către colegei său voitori și învișuoși. Mai ales de către „unul”, arhitect al „Palatului”. Dacă nu mă înșel asupra persoanei la care face aluzie — în ceea ce mă privește regret că respectivul nu a exercitat (dăch ar fi putut) o cenzură mai severă în privința proiectelor pe care le comitea.

Fără îndoială că Ceausescu intervenea în fel de fel de domenii în care nu avea și nu putea să îlăbu vrea să părăsească și în construcție și în arhitectură. Se părcea că la construcția reactorelor atomice și la arhitectura Teatrului Național, Toluși, nu Ceausescu a pus pe hirtie soluțiile și detalii; astăzi a facut-o „autoarea” — reful de proiect — iar din ceea ce ea propunea, elaborata cu mintea ei și transpusă în „imaginii” de către ea concepute — Ceausescu „alegorie” în cale din urmă.

Se poate constata însă că — lăsând la o parte intervențiile evidențiat noive și greu de contestat ale dictatorului — această monstruoasă construcție înfățișeză pe linia lipsurilor grave compozitionale și nenumărate lipsuri de „gramatică”.

Ceausescu era agrasmat chiar în ale limbii materne și nu putea avea pretenții ca el să fi avut cunoștințe măcar elementare, necum amănuntele de arhitectură.

Colega se dovedește însă și că „agrămată” în ale arhitecturii — ca de pildă în rezolvarea unor probleme puse la punct, în arhitectura de care s-a lăsat influență — începând încă de acum vreo 2 500 de ani. Trebuia oare Ceausescu să intervină, sau a intervenit el că să determine de exemplu modul în care se sustine antablamentul pe coloane sau pilastri la colturile intrinde sau leșinde ale construcției — sau a modului în care o suita de arcade se angajează la inițiera sau la terminarea succesiunii acestora?

La urma urmelor — trebuie să reținem că în timpul lui Ceausescu s-au construit cîteva edificii de bună calitate — prezenteabile ca înfățișare, inteligent concepute — deci funcționale — într-un cuvint reușite.

Iată deci că intervenția unor arhitecti competenți a fost și se poate considera că fi fost decisivă — chiar în condițiile de lucru cu un „beneficiar” incult, arrogat și incomod, care de multe ori nu se ferea să își impună incompetența.

Se poate afirma deci, fără a exagera într-un fel, că „autoarea” a avut parte de condiții similare, ba identice, cu cele în care unii dintre colegii săi au fost nevoiți să lucreze — și au obținut rezultate incomparabil superioare.

Din păcate — autoarea oribilei și absurdării construcții este foarte mindră de această „realizare”: Anca Petrescu nu se sfîște să comită sacrilegiul de a o compara cu Escorialul, Westminster, Versailles, Louvre — socotind că a realizat o „operă” de o „asemenea grandeură și realizare artistică” — de care poporul nostru nu poate să decidă mindru și probabil profund recunoscător...

Ba mai afirmă — tot cu mindrie și satisfacție vădită — că s-au cheituit numeroase miliarde, fără a realiza de fapt enormă risipă și fără a menționa și modul haotic în care fonduri imense s-au administrat și cheituit fără nici o evidență clară; e foarte probabil că evidența este atât de incurcată și incompletă, incit comisia întregi nu vor fi în stare să o deschidere... pe cind, pentru că din nou recurge la comparări — în calea unei catedrale engleze, construită acum vreo 700 de ani — există chiar și acum să pot fi consultate acte autentice privitoare atât la consumul de materiale, cît și la costul manoperei...

Intrucât nu mi se pare verosimil ca șefa de proiect să nu fi fost implicată — măcar consultată — în privința factoriilor „realizărilor artistice” complementare cum ar fi de pildă decoratia bazinelor și flinților ce punctează calea zisă a „Victoriei Socialismului” ca și a celor care „agrementă” piata „Unirii” — probabil eu prețul altor sute de milioane de lei — pentru a realiza un „decor”, cu totul dubios calitativ și cu siguranță mai potrivit neisulului urban din Cambodgia, Birmania sau Coreea de Nord...

Ar mai fi multe de comentat însă la sfîrșitul acestei intervenții — mă întreb și întreb și pe alii: care cine o fi mai vinovat față de societate: Zoe Ceausescu — se pare alcoolică, probabil narcomanică — cu vina minoră de a fi profitat materialmente ca fiică a despotului și cu vina majoră de a fi contribuit din plin la destinarea Institutului de Matematică — afărată acum în rînd cu acuzații vinovătoare de cele mai odioase crimi impotriva poporului — sau „șefă de proiect” a „Caselor Poporului” la căruia să răcire spirituală și materială a contribuit din plin. Din nenorocire pentru noi toți, consecințele activității sale vor rămâne pentru foarte, foarte mult timp prezentabile; ea a participat cu zel și responsabilitate asumată — la cheituirea fără nicio mă miliardă de lei — pentru a ne oferi vreo 400 000 m² de construcție uriașă, gigantică și în același timp derizorie — practic nefolositoare — și ceea ce apare și mai grav, de utilizare vîlătoare foarte greu previzibilă.

E probabil că Anca Petrescu va rămâne însă doar cu rusinea de a fi patronată proiectelor și executarea unui „Monument” al incompetenței, al prostului gust ca și al modului dezgustător în care se acasă că se pagătă considerabil avutul obștește.

Prof. arh. ASCANIO DAMIAN

12 februarie 1990.

Ce ne-am fi făcut fără „șefă de proiect”?

In numărul său de joi 9 februarie 1990, ziarul România Liberă a publicat sub titlul „Ce ne poate face cu o casă atât de mare” un interviu realizat de Petre Mihai Băcescu cu Anca Petrescu, șefă de proiectul pentru „Casa poporului”. Interviu, deferent și foarte subțire, și ilustrat cu o imagine de interior a salii principale a clădirii și înregistrată, cu comentarii minime, perioată vânitoasă a șefei de proiect despre „lorința de a reface intr-o clădire care se construia elemente ce fusese distruse”, despre „privirea retrospективă care ne învăță că marile edificii arhitectonice s-au făcut cu un considerabil efort național și cu prețul unei mari nemulțumiri populare” și chiar despre nevoie de a privi cu „calm și luciditate” produsul boalaș al unor orgoliu demesurate.

Comentariul profesorului arhitect Ascanio Damian adresat RL spore publicare nu a găsit spațiu de ziar (el este publicat azi de revista noastră, nr.). O replică a profesorului arhitect A. Triseanu a fost inserată la un loc anodin, în pagina a treia, după cîteva zile.

Dar lucrurile nu se termină aici. Răspunzând unor reacții indignante, Anca Petrescu povesteste, în numărul din 18 februarie 1990 al „Libertății” cum a salvat mănăstirea Mihai Vodă cind a „ridicat problema” ctitoriei lui Mihai Viteazul la o avizare în 1985, „trecind peste orice instincție de conservare” pentru a fi „la un pas de a fi scoasă din lucrare”. Numai la un pas, pentru că șefă de proiect nu a fost scoasă din lucrare. Dar ce a salvat oare?

Biserica mănăstirii Mihai Vodă a fost reținută din temeli, rigidizată cu bri-

tătate, dislocată de pe colina unde o așezaseră ctitorii ei și o construisea mestierul ei. A fost mutată la valo, împreună cu clopotnița, pentru a fi instalată într-un loc care nu sănătatea cu nimic dar cu nimic ambiția sa istorică. Clădirile mănăstirii au fost demolate. Odă cu turia și biserica trăsite — cu mare efort îngineresc — pe nou amplasament, o instituție de cel mai mare prestigiu pentru istoria și cultura noastră. Arhivelile statului, a lui drăguțul bineției. Arhivelor au fost todeaua un reper în cîstea și geografia Bucureștiului. Cine mai stie astăzi unde sunt ele?

Nici terenul insușii nu a fost crăpat. Deaful, împreună cu sanctuarul getodic din incinta mănăstirii, cu tot ce conținează ca posibil vestigii arheologice sau urmă de viață omenească a fost răscosit, miscat din loc, ras de pe față pămîntului.

Astfel s-a pierdut pentru todeaua poate cea mai expresivă imagine bucureșteană, de un caracter și o coerentă irepetabile, păstrată și îmbogățită timp de secole. Consemnat în gravuri, observat și descris de călători și oameni de literă, ansamblul mănăstirii Mihai Vodă, împreună cu locul unde fusese așezat, a fost probabil efigia monumentală caracteristică pentru București, intrată în cîstea noastră și în timpul.

Deci, după performanța de a fi „salvat” astfel mănăstirea, Anca Petrescu nu a fost scoasă din lucrare. Personalul care a pregătit documentele pentru condamnarea la moarte a unei bune părți din moștenirea arhitecturală a Bucureștiului, care a asistat la execuția condam-

Harta zonei Rahova, în prezent modificată de buldozeri

nării și s-a asumat responsabilitatea construirii, pe locul insușii al execuției, a unui monument spre cinstirea executorului, este astăzi printre noi și găsește spațiu de ziar (sau de ziare) pentru a ne explica cum că trebuie să dăm dovadă de calm și luciditate pentru a descoperi o întrebătură pe măsură operăi sale: ea însăși ne oferă magnanimiuncule sugestii.

In fața acestelui incredibil și în cele din urmă atât de jalinice imprejururi, îmi pun întrebarea: sare ce ne-am fi făcut fără Anca Petrescu? Unde am fi ajuns dacă însă că ea nu s-ar fi pierdut pînă în instințul de conservare pentru a ne salva?

Chestiunea răspunderii arhitectului pentru conținutul etic și civic al actualului arhitectural rămîne o chestiune durerosă pentru obștea arhitectilor, dăchi să analize și dezbată. Pînă în interviurile recente ale șefei de proiect as fi spus că nimici nu poate fi îndepărtat din acest efort. Voi spune astăzi că aproape nimici. Dacă există cîteva care ar trebui privat de dreptul la cuvint este de proiect a Caselor poporului. Probabil și datoria opiniilor publice să o facă, de vreme ce o elementară podoare cu i-a impus încă Anca Petrescu să se exclude singură din spațiu unei meserii unde nu mai are ce căuta.

MARIANA CELAC

PAVEL CĂMPEANU

CONFORTUL DISPERĂRII

• PREAMBUL

Anii de-a rîndul, pentru cei mai mulți dintre noi, biografia a servit drept adăpost împotriva unei istorii vrăjitoare. Înță că, în sfîrșit, o astfel de istorie ne violență biografiale. Mintuitoare și chinuitoare, această răsturnare ne face răsuflare. Sistemul absorbit de o atmosferă în care este mult mai obositor să încerci să îți lucid decât să te lasă prădat disperării. Zinoviev, acest analist incisiv, original și incurabil cernit al stalinismului, nu invita prin articolul recent publicat în „22” spre acest dezolant confort. Niciodată scrierile lui nu te pot lăsa indiferent, și cu atât mai puțin prima lui scrisoare despre tara și despre revoluția noastră.

Am fost printre primii cărora Sorin Vieru le-a dat să cîtsească articolul în cauză, prenășat în răsărit. M-am opus publicării lui astfel decât insotit de un comentariu critic, dar nu am reușit să-mi conving întriucatorii. Preghinerea mea pornește de la constatarea că articolul este nedrept în „esență” și că nu folosește contextul ales de Sorin Vieru pentru delicatele broderie din comentariul să-părut în numărul 9 al revistei noastre. Nodremi, nu se pare verdictul de condamnare fără apel la perspectivă noastră istorică. În încocătură îmi spăresc faptul că acest negativism unidimensional răden într-un moment când locul euforiei inițiale îl lăsăză derută, dezamăgirea și nărcerearea, stări de spirit destul de lung răspândite pentru a nu mai fi nevoie să le el alienăm.

Între timp a apărut comentariul lui Sorin Vieru dar, deși m-am delectat citindu-l, el nu a potolit setea mea de distanță critică față de Zinoviev. Mai mult chiar, el mi-a adăugat la setea inițială una nouă: aceea a unei delimitări critice de acesta printr-o blajină delimitată critică.

Principalele mele rezerve față de analiza lui Zinoviev, privesc similitudinile dintre revoluția din România și schimbările de același ordin intervenite în alte țări: influența contextului internațional asupra izbucnirii ei; perspectivele ei de visor.

• SIMILITUDINI IN EXCES

„Similitudinea evenimentelor din România cu cele produse în R.D.G. este într-adevăr similară” — declară Zinoviev. Similitudinile dintre diferite situații istorice cunoscute întotdeauna o bună doză de anarăție, dar în cazul de față nici măcar aparentele nu par să îndrepătoarească uimirea distinsului logician rus.

Impactul de durată și profunzime al unui eveniment istoric nu depinde nici de asemenea lui cu alte evenimente, nici de originalitatea lui. A sublinia una sau alta dintre aceste caracteristici posibile nu înseamnă a suferă judecăți de valoare sau jerarhie. Pomenind de la acest postulat, amintesc că schimbările din R.D.G. nu au început înăuntru acestui stat, ci în afara lui: că detonatorul lor nu l-a constituit vreo împrejurare internă, ci boala trăiește guvernului maghiar și deschide granița de Vest; că grupul social care s-a pus cel dinții în miscrea era alcătuit din turisti care își petrecu vacanța în străinătate; că scopul acestui grup, asumat în zilele următoare și de alte grupuri, nu era să-l răstoarne pe Honecker, ci să alună în Germania Occidentală care le oferea automat cetățenie și asistență materială. În stadiul ei inițial această miscare nu era intreptată spre salvarea ei spre părăsirea țării. Protagoniiții miscării nu erau uniti de feră solidaritate socială, ci de confluenta intimității a unor interese personale: în raport cu puterea, acțiunea lor nu avea un caracter de împotrivire, ci de abu-donare a împotrivării.

Al doilea val al acestor răzvrătiri minatoare nu a decât prelungirea celor dinainte. Măscarea avea același sens, dar ea se desfășura acum în interiorul țării, unde milii de est-germani asauțau trenurile cu care concețienții de al lor venind din Cehoslovacia se îndrepta spre R.F.G.

Frenția migrațoare a primelor două valuri a fost dezavuinită de cel de al treilea, o dezavuire, să ar putea spune, generală, cici ea era împărtășită de opozitie care se naștea în stradă, la puterea agonizindă din Berlinul de Est și de guvernul de la Bonn. Abia acum apare o veritabilă similitudine: în R.D.G. și în România genzea opozitiei, la fel de puțin pregătită, avea loc în ceea ce să ar putea numi piață publică. Dar chiar înăuntrul similitudinii pulsăză marile deosebiri. Caci pe cind în R.D.G. bisericile îl ad-

cele două situații, nu numai prin costul în viață ormenesc și valori, dar și prin consecințele sociale și politice imediate. Integrindu-se violentă, după extinderea ei în Capitală, revoluția din România a avut nevoie de o singură zi pentru a pulveriza toate institutiile cardinale ale dictaturii: președinția statului, partidul, guvernul, parlamentul — și pentru a atrage armata de partea populației răsucite. La multe luni după startul evenimentelor, în R.D.G. toate aceste instituții continua să existe, chiar dacă nu continuă să îndeplinească același rol social. Pe acest plan schimbarea din R.D.G. constă într-o redistribuire a roliilor între aceste instituții, pe cind în România schimbarea constă în nimicirea instituțiilor menionate. Dacă urmărești răsturnarea puterii are în R.D.G. caracterul unui proces gradual, desfășurat în contextul unui sistem politic și care încă nu s-a atins stadiul final, pe cind în România ea a avut un caracter seismic, emergență nălăpușă având loc în cel mai autentic vid politic cu putință.

Răscoala românilor a fost mai radicală, a est-germanilor mai moderată. De aceea românii își piling moții, iar est-germanii nu au pe cine pilinge; românii lucrează la restările marilor edificii avariati în timpul luptelor, pe cind edificiile corespunzătoare din R.D.G. au rămas intacte. Radicalismul revoluției noastre nu este numai un prilej de mândrie, ci și de mileniu și auto-inculpare. Atât versunța stalinismului în care am trăit că și inițiatorii ei ne-au costat un pret mult mai gros decât pe majoritatea vecinilor noștri. Rezultatul: sensibilitatea aproape obsesivă a românilor față de congruență/incongruență dintre radicalismul revoluției înfăptuite și radicalismul puterii născute din această revoluție.

N. S. Hrușciov

pozează pe oponanți, biserici din România și înghețau expunându-l tirului ucigaș al Securității. Dar, mai ales, în România, din prima clipă, piața publică a devenit locul unui manuscris public, în timp ce R.D.G. nu a trece prin ascendență oricărat.

Exercitarea sau evitarea violenței reprezentă discriminantul central dintr-

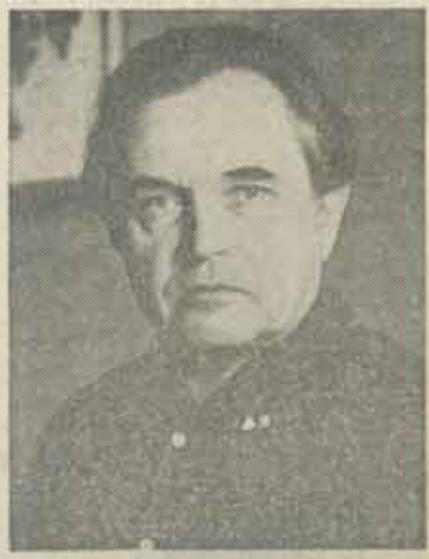
Nu mai departe de 20 decembrie Zinoviev avea asură României următoarea prognoză pe care o citează în chiar debutul articolului discutat: „Unulice-Sovietică și Occidentul nu vor tolera perpetuarea regimului Ceaușescu și vor acționa astfel încât în România să se pre-

Biroul Politic al PC(b)US în 1934, înainte de declanșarea Morii Terori staliniste

dineă ceva similar cu ceea ce s-a și produs în R.D.G.”. Calea ce urmează sugerează convinsarea autorului că istoria să grăbește să-i confirme predilecția. Predilecția cuprinde două repere și de fapt ambele au fost înfrângute de cursul evenimentelor. În primul rînd, după cum încrezem să arăt mai înainte, cele petrecute în România seamănă prea puțin cu evenimentele interveniente anterior în R.D.G. Iar în al doilea rînd — și mai ales — revolta milioanelor de români înfrângând cu minile goale o reprezentanță sălbatică nu a reprezentat niciodată efectul unei acțiuni coordonate a U.R.S.S. și Occidentului. Coordonări de acest fel au putut fi observate abia mai tîrziu și s-au lăvit în mod cu totul spontan, ca de pildă ienanta inițiativă comună lăsată de Kremlin și de Buckingham Palace de a retrage înaltele decoruri acordate dictatorului, într-un moment în care acesta nu se mai afla în situația de a le arbora.

Prin această observație nu intenționez să minimizez imensă importanță pe care a avut-o pentru revoluția română contextul internațional în care a izbucnit. Nu numai situația României și a celorlalte țări Est-Europeene, dar situația întregii lumii ar fi fost azi altă dacă acum cinci ani Politiborul de la Moscova l-ar fi ales pentru funcția supremă pe contracandidatul lui Gorbaciov, Romanov. Pe restul, a schimbat substanțial climatul politic al lumii și relațiile internaționale. Prin altele, ea a făcut posibilă pentru Europa de Est transformarea celei de a

A. A. Zinoviev

două lumiști: în anul 1939 într-o verificătură verănum modernă a anului 1938. La rîndul lor, cancelariile occidentale, și mai ales opinia publică occidentală, care îl susținează atât timp pe autocratul de la București, îl devinseră în ultimii ani din ce în ce mai puțin amical. Laolaltă cu toate acestea, dezagregarea precipitată a stalinismului în regiune a creat un context internațional foarte favorabil și stimulator pentru revoluția populară din România. Ca orice explozie socială de asemenea proporții, această revoluție nu poate să explică în afara contextului internațional care a favorizat-o, dumă cum nu poate să reducă la influență acestui context.

Contextul reprezentă cadrul în care se desfășoară o acțiune, dar nu reprezintă acțiunea însăși. Fără astfel de disocieri, ar trebui să credem că acțiunea declanșată în decembrie pe malurile Beagăi continuă de fapt o altă acțiune, necunoscută nouă și lăsată, inițială anterior pe malurile fluviului Moscova și alături Potomacului. Avansând pe măsură direcție a unei maxime improbabilități, ar trebui să credem mai departe că ceea ce î-a ridicat pe milioanele de români împotriva tiraniei a fost o acțiune pornită din exterior de cără ei nu aveau și nu au lăsat niciodată cunoștință.

Analiza acestor evenimente ne obligă să distingem între contextul revoluției și factorii ei motrice. Asemenea distincții sunt mai adevărate de tratat în cazul R.D.G., unde acțiunea însăși demarcă în și prin context, în afara teritoriului național. Pomenită dintr-o teră străină — Ungaria, și orientată spre o teră străină — R.F.G., această acțiune se folosea în primele ei faze de R.D.G. ca de o simplă zonă de tranziție. În cazul României nu este nevoie de eforturi sănătice, simplă observație empirică este mai mult decât suficientă pentru a constata că forțe motrice ale revoluției din România a constituit-o propria ei populație urbană. Studenți, muncitori, intelectuali, funcționari, elevi, pensionari — apoi soldați și ofițeri — au alcătuit împreună acel tăvălung al istoriei care a strivit cu o iuteală de necrezut dictatura Tocmai această identitate a forței sale motrice conferă evenimentelor din decembrie 1939 caracterul unei revoluții populare.

(Va urma)